

Adevărul

BALA
DE
LECTURA

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Scris nouă • miercuri 6 februarie 1991

6/54

Rapoarte și raporturi

Publicarea (chiar și fără anexe) a rapoartelor Comisiilor parlamentare privind evenimentele desfășurate la Tirgu Mureș și București, în prima parte a anului 1990, evenimente de o gravitate deosebită pentru liniștea noastră, a dus, cum era și de așteptat, la modificarea raporturilor politice între diferite partide. Raportul privind evenimentele din București la care se adaugă cele de la Miercurea Ciuc din zilele de 13-15 iunie, a dus la o „surpriză” cât se poate de așteptată. Partide care se prezintă publicului sub sigla opoziția cel puțin la emisiunile TVR oferite acestui grup politic, spre exemplu: P.U.N.R. ori partidul d-lui Surdu ori fostul partid al d-lui Marius Ciurcumaru se situează pe o poziție guvernamentală deosebit de fermă. Să existe o motivație subiectivă, dincolo de obiectivitatea faptelor? Dacă vom citi varianta prezentată de opoziție, dacă vom ține seama că textul majorității are la rîndul său amendamente interne, s-ar putea să ajungem la concluzia că din motive ce privesc politica externă a guvernului în vederea realizării unui program

intern, nu adevărul este cel mai important lucru, chiar atunci cînd este vorba de rezultatele unei cercetări îndelungi, prelungite anume pentru a se ști adevărul adevărat...

Altfel, nu putem să ne explicăm consecvențele demonstrației majorității cît și poziția în continuare a partidelor co-semnatare ale variantei majorității parlamentare. Cu mult mai complicat se dovedește a fi raportul acelorași partide, sau măcar al P.U.N.R. cu partidul de guvernămînt în situația publicării raportului privind evenimentele de la Tirgu Mureș. Am asistat la o adevărată bătălie audio-vizuală între autorii raportului parlamentar și reprezentanții P.U.N.R. la care sau pentru care s-a prezentat și dl. Ion Minzatu. Să fie, în acest caz, o altă situație, în ceea ce privește necesitatea ca poporul român și opinia publică internațională să afle adevărul-adevărat? Oare evenimentele de la Tirgu Mureș nu sînt

cuprinse tot într-o ecuație intern-extern-intern? Bunul-simț ne spune că da, însă nu întotdeauna bunul-simț este și suficient. Miza „adevărului de la Tirgu Mureș” s-ar putea să fie mult mai mare decît aceea a „adevărului din 13-15”. Dacă în cazul „13-15” adevărul-adevărat acuză Puterea în totalitatea ei și nu doar puterea ca instituție ei mai ales concepția ei despre democrație (iar eu o astfel de concepție e chiar dacă riști să ți se trîntească ușa Europei în nas, de bine de rău tot îți rămîne în mină situația internă), în situația Tirgu Mureș chestiunea devine mai dureroasă. Reacția externă, oricît este ea de afurisită, intră într-un context cu care ne-am obișnuit, doar se știe că... unguiri ne pînesc pe la colțuri, încă o suferință nu contează cît de mult... schimb... scăparea de sub control, al acestui minunat izvor dătător de forță și energie pentru orice fel de Putere și Partid care este exercitarea na-

ționalismului, ar constitui o greșală politică de neeluat. Cu conflicte interne se pot rezolva și cele mai de ne-rezolvat probleme ale unui sistem politic sclerosat de reziduurile dictaturii.

O reacție primară dar naturală. Stalin a reînviat mama Rusia cînd sovietele s-au aflat în pericol. După ce sovietele și ideologia lor s-au văzut împinse din strîmtoare, mama Rusia a fost din nou înlocuită cu internaționalismul proletar. Iată deci, că raporturile politice din parlament se modifică interesant, în funcție nu de adevărul conținut, ci de subiectul raporturilor prezentate. O ultimă știre ne spune că, „un grup masiv de români, au sosit în capitală pentru a-și căuta dreptatea la președinte” ca altădată Horea „la împărat”, după declarația unui lider al Vetzei Românești din Tirgu Mureș (30 ianuarie 1991). Să rîde acesta o tragere pe reată fără să ajungă să vorbească vreodată cu „Împăratul”, cum s-a mai întimplat în istorie? N-aș crede, de data asta n-aș crede.

Ori, poate, e cumva „oareșce interes”?

Eugen Uricaru

Micul dejun al artistului

Telali veneau cu metrul să măsoare
Tarlalele lui Rembrandt și Bruegel
cel Bătrîn
Minind cirezi spre ramele cu fin
Stricînd Van Gogh — ulei de floare
soare
Păreau dispuși să bărbierească
broasca
Și descojînd biserici sorbeau
albușul flasc
Examinîndu-i gălbenușul laic
Notîndu-și cît Isus conține pasca
Cît Marx e lipsă-n stilul lui Van
Dyck
Și cît de greu îmi vine să mă nasc.
Spaima de chît îngăbenise portul
Dar bănuind că totul e un mît
Strigau la noi că ne mînîncă
Nordul
Că Sudul pare totuși adormit
Că nu ești spart, că n-ai dat încă
ortul
O, chitul nostru brav și moscovit
Cîrpit cînd cu ziare cînd cu chit
Înting cu pinie-n tine chiar eu,
mortul.

Mircea Dinescu

chenar

Sertarul

Încă de anul trecut am vrut să scriu despre acest foarte interesant cumul de sentimente și atitudini stăruite, la noi, de (non) existența „literaturii de sertar”. Rezumând lucrurile, ajungem la două puncte, antipodice, de vedere: o satisfacție umflată de dispreț și o lăciditate ponderată; rinjetul colțos versus surisul post-analitic. Aleg numai două nume, pentru ilustrare, din cele neașteptat de multe: C. Stănescu, pentru prima categorie, și Nicolae Manolescu, pentru a doua. De-o parte, așadar, jubilația aproape patologică: mult trimbițata voastră rezistență nu s-a încheiat în nimic, nu are, acum, cu ce să invadeze editurile, nu-i așa că v-am sufocat perfect? A se slăbi cu eroismul creator subteran, pigmeizarea a fost generală, existența uriașilor ascunși era din capul la cului exclusă. De cealaltă parte, bunul simț al observației că războiul de gherilă ideologică, hărțuiala de ficcare zi a cărturarului cu maceranta presiune politică, conștiința imoralității retragerii și a cumplitei necesități de consorțiere a conștiinței valorii etice prin, totuși, triumful estetic, toate acestea desfid prin definiție, amplitudinea unei „lumi paralele”, într-un sistem „underground” bine articulată. Față de numărul uriaș al trădătorilor de cultură sertarul a fost resimțit, el însuși, ca o trădare, iar practica luptei piezișe, incluzându-se, desigur, doza fatală de conformism, a săl vat, orice s-ar spune, spiritul unei culturi, condamnată altminteri, fără drept de apel, să dispară. Numai că, încriminând prima poziție și acceptând argumentele celeilalte, n-a fi cazul... să ne indoim de inexistența Sertarului? Nu cumva, tot răsălmăcînd-o, problema a devenit demult, una falsă? Mai întâi, că după cum se vede tot mai clar Sertarul a existat și încă din plin: fie și numai dacă înghițim cu neșă „Levantul”, „Corpurile de iluminat” și „Femeia în roșu”. Ebal-ul lui M hadas, pe I. D. Sirbu, Rodu Petrescu, fie și numai dacă ne gândim la esecistica „școlii legene”, încă nepublicată („școala” Zub și „corla” Al. Călinescu), la cele 1-2 volume pe care fiecare nume din generația '80 le are predate editurilor (oricind se pot inventaria, rapid, o sută de titluri), fie și numai dacă pr. vim memoriile din închisorile comuniste, aflate acum la mai multe edituri particulare, sau decât ne gândim la sutele de cărți ce zac în tipografiile, la marile deționare și istorii ale literaturii române, ca să nu mai vorbim de traduceri, ca să de imensul Sertar care este literatura Exilului. — și tot ar trebui să vestejim dră esca bucurie a lui C. Stănescu și comp. Cu alte cuvinte oferți dvs. cinci tipografii cinstite tuturor acestor cărți și veți vedea, într-un an-doi, un Sertar capabil să n-țoarcă pe dos toate bibliotecile! Graba suspectă cu care s-a dec etat inexistența acestuia maschează complexele asasinale ale politrucilor, obses a imposturii față de posibila năvală a noilor valori, menite să restructureze toate ierarhiile, ca și soaîma față de vitalitatea unui fenomen ce a scăpat Con'ro'ului. Dar mai este ceva, mult mai puternic și potențial-productiv: memoria, acest sertar al sertarilor, arhiplin de decenii și care stă-ca și-scris. Nu numai în fața, ci și înăuntrul nostru e de căutat (i d-găsit) chinuitorrea amenințare a pro-crușilor. În sfârșit, a persifla preținsa lipsă a literaturii rezistenței chiar și numai prin exacerbarca rezistenței literaturii este (incă) o eroare. E și aceasta o cancară întinsă de vechi țorționari ai culturii. A nu se cădea în ea, vorba știm noi cui.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Cine conduce România?

domnul Șerban Orăscu aprecia mai deunăzi, cu deplin temei, că FSN nu este de fapt un partid politic în adevăratul înțeles al cuvîntului. Iar dl. Silviu Brucan, într-un recent interviu televizat, aprecia că armata și securitatea au jucat un rol cel puțin ciudat în evenimentele din decembrie 1989. E adevărat că și opoziția are problemele ei, agravate îndeosebi din 28 ianuarie 1990, cînd s-a început campania violentă de discreditare a partidelor politice nealiniatate puterii, îndeosebi a partidelor istorice. În mod firesc se pune întrebarea cine putea semăna atîta diversiune, cine

se pricepea atît de bine la manipularea maselor? Nimeni altcineva decît serviciile specializate de-a lungul anilor în regiile cele mai fantastice ale regimurilor Dej și Ceaușescu. FSN este doar o fațadă a unor interese de putere ce nu au nimic de a face cu regulile democrației. Armata trece și ea printr-o criză a cărei rezolvare nu se întrevede prea curînd. Securitatea s-a desființat ca instituție monolitică, dar nu și-a pierdut funcțiile represive. În schimb a devenit parcă și mai periculoasă deoarece s-a divizat în grupuri de presiune ce acționează îndărătul fațadelor politice urmărîndu-și ținta cu tenacitate.

momos:

Presupuneri

dacă ultimele declarații ale domnului Dumitru Mazilu, aflat actualmente în străinătate (Geneva), sînt adevărate, atunci răspunsul la întrebarea de ce s-a tras după 22 decembrie 1989 în România, a fost dat. Evident nu în mod explicit. Ce afirmă domnul Mazilu (la Europa liberă, evident!)? El afirmă că actualul președinte al României, domnul Ion Iliescu, a cerut hotărît după 22 decembrie 1989 intervenția armatei sovietice pentru salvarea revoluției române și că generalul Gușe s-a opus, dar s-au opus și tinerii revoluționari prezenți la discu-

ție. Că un detașament (?) de elicoptere sovietice ar fi cerut permisiunea de a veni la București și că generalul Gușe a ordonat armatei din Moldova să interzică (cu foc!) acest lucru. Ba chiar s-ar fi spus: „Dacă vin iar, o luăm de la început!” Domnul Iliescu a susținut însă, așa se afirmă, intervenția. Dacă aceste declarații sînt adevărate, și dacă camdată nimic nu ne îndeamnă să credem că n-ar fi, atunci domnul Ion Iliescu nu avea decît o singură soluție: să demonstreze lumii întregi (români și nu mai conta) că o intervenție sovietică era necesară și pentru aceasta au fost mobilizate toate

D-lui Măgureanu i s-au alăturat cel chemați de chiar d-sa, însă generalii cu faimă mișună pe culoarele PSM, ca și pe culoarele FSN și ale altor partide satelite celui așa zis de guvernămint. În parlament nu se manifestă doar circari precum Cațavencu de la Constanța, ci și vechi cadre securiste ale căror dosare fie au dispărut, fie sînt ținute precum scrisorica lui Agamiță Dandana. În recenta vizită a d-lui Iliescu la Focșani am văzut mai mulți paznici decît popor. Cît s-a îndurat camera de filmat, ne-a fost dat să zărim un pîlc de oameni înconjuțați de dulăii în civil ai afacerilor oculte. Un partid de guvernămint coerent, democrat, ar fi îngăduit consolidarea acelei mult rîvnite opoziții constructive. Nu avem așa ceva. Țara e condusă politic de grupurile de condiționare ale securității, care, la nevoie, se vor reuni sub același steag. Economic, privatizarea e controlată și compromisă de aceeași forță malefică. Ne îndreptăm cu pași mari spre soluția gorbaciivistă, puterea reprezintă lativă nefiind altceva decît marioneta, puterii reale a statului polițist subteran.

Viorel Știrbu

forțele, iar cerul Bucureștiului, dar și so-lul și subsolul, au fost după 22 decembrie împroșcate cu gloanțe. Celelalte orașe importante ale României au pătît la fel. Nu conta cine moare și de ce! Conta să impunem punctul de vedere al viitorului Președinte. Că rușii, atunci angajați în desfășurarea unor alte scenarii, nu au reacționat hotărît, asta este altă problemă. Noi, patrioții de pișă, i-am dorit! Că au fost proști e treaba lor. Dar în definitiv nu ne pasă! După războiul din Golf vor fi despăgubiți cu România și Bulgaria și atunci dorința domnului Iliescu va fi pe deplin realizată. Le știe limba și obiceiurile și se va simți ca acasă printre noi. Să-ți iubești țara e ușor, dar să-i iubești pe ruși e mai greu.

Ștefan Agopian

P.S. Poetul Traian T. Coșovei susține în revista *Contemporanul* că colega noastră Elena Ștefci (poetă) s-ar putea să nu aibă talent. Mai hotărît, eu cred că pur și simplu nu are!

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

ION ILIESCU: „Nu sîntem de părere că mișcarea democratică și procesul democratic în China au fost împiedicate în vreun fel printr-o înăsprire a autorităților”. (În China populară din relatarea Agenției Reuter) ● DECLARAȚIA Partidului Socialist al Muncii (extras): „Tot mai pregnant se așează grupări destabilizatoare cu orientare dreapta, care, prin diferite forme — Alianța Civică, forumuri antitotalitare, asociații și organizații, partide și formațiuni politice, demonstrații de stradă, acte reprobabile etc. — încercă să împingă țara pe o cale extremistă, deosebit de primejdioasă pentru înseși destinele poporului român”. (Socialistul) ● DR. PH. ALUȘTE: „La ambele sexe, pielea care înconjoară zonele genitale și chiar anusul este foarte excitabilă”. (3 pe un balsanoar) ● ALCIBIADE: „Marele oș-

tean care este general-colonel Paul Chelcer ne-a dat dreptate, îndirect...” (România Mare) ● CĂTĂLIN IORGULESCU (fost viceprimar al Capitalei, în dialog cu Emil Munteanu): „Nu chiar tot sistemul este corupt. Există și oameni cu conștiință, nu știți?” (România liberă) ● Puterea AZI: „DL Victor Surdu ne incurajează: după cite a aflat despre agricultura din Israel, reiese că agricultura română are șanse de zece ori mai mari”. ● HRISTACHE FELEA: „Aho, aho, cooperatori / Și voi harnicii lucrători / Din orașe și din sate / Renăscuți în libertate, / Veniți voi, buni gospodari / Viitori acționari, / Să v-atingeți noul scop / Acasă și în CONSUMOCOOP, / Spre-o reală bunăstare...” etc., etc. (Gazeta Cooperăției) ● VICTOR ERNEST MAȘEK: „Domnilor istorici, veșteheați, eu v-am prevenit!”. (Dimineața)

● Gazeta de București: „Opoziția doarește capul d-lui Ion Iliescu, lucru absolut exagerat...” ● DAN IOSIF (în ședința Senatului): „Aș întreba reprezentantul guvernului, dacă este dispus ca eu, acum să-l împuşc cu un exploziv, în orice zonă a corpului și peste un an să-i retrag calitatea de erou al Revoluției?”. (Citat preluat din Dreptatea) ● EUGEN FLORESCU: „Dar, ce poți să mai zici atunci cînd din panoplia vieții politice naționale «libere» se întimplă să țîșnească și figuri de genul celor date în vileag la acel «spontan» miting din 12 ianuarie trecut, cînd figuri legionaro-securiste scrișneau printre dinți urletul «Jos!», pe care aveam să-l auzim, de atunci, fără încetare prin mai multe «piețe» și din gurile a mai multor urlători-pietari?”. (Democrația) ● ENDOCRINOS: „Marea noastră actriță, specialistă în roluri de capră și sfadă, Marga Bulbuc-Cordescu a prins în buchetul vieții sale un nou bobocel. Buchețelul aduce în prezent cu un trunchi de sequoia”. (România tare) ● TUDOR GABRIELA (23 ani, contabilă la o autobază, anul IV seral-ASE): „Îmi place F.S.N.-ul pentru că duce o politică democratică în interesul celor mulți. Actuala politică economică e foarte bună, singura realităă iar protecția socială este asigurată. Eu am reușit în ultimele luni să-mi iau o haină, pantofi și am pus la CEC și 1 000 lei”; „...sansa noastră o reprezintă domnul Iliescu. Pentru dînsul am un sentiment deosebit, nu știu dacă e vorba de iubire sau de admirație, dar dînsul mă face să invăț mai bine, să știu mai multe, astfel că la terminarea facultății să-mi pot face profesia mai bine, să fiu realmente utilă”; „De cînd îl cunosc pe domnul Iliescu, nu, nu personal, ci de la TV sîu mitinguri, m-am schimbat foarte mult” (Expres magazin, anchetă realizată de Voicu Gheorghe) ● Independentul (ziar din Craiova): „OLTENIA ROMÂNIA ESTE PATRIA NOASTRĂ, NU UITĂȚI!”. ● TEODORA POPESCU trimite cotidianului AZI o interminabilă „carte poștală” din care spicim: „Dar ce impresie v-a făcut, stimați cititori, acel preot român, care și-a uitat menirea, a hulit pe Dumnezeu atunci cînd s-a înhăitat cu vinzătorii de neam, cînd de la balcon a îndemnat lumea la revoltă? Probabil a luat exemplul șefului lui, «Mitropolitul» Nicolae Corneanu, aderent al Alianței Civice, alianță îndreptată în primul rînd, prin ce face, împotriva lui Dumnezeu”. ● ELENA GEORGESCU (doamnă sau domnișoară din București): „Nu avem nevoie de ex-regele Mihai care l-a condamnat la moarte pe generalul Antonescu...” (AZI) Încă o victimă a terifiantei propagande neocomuniste!

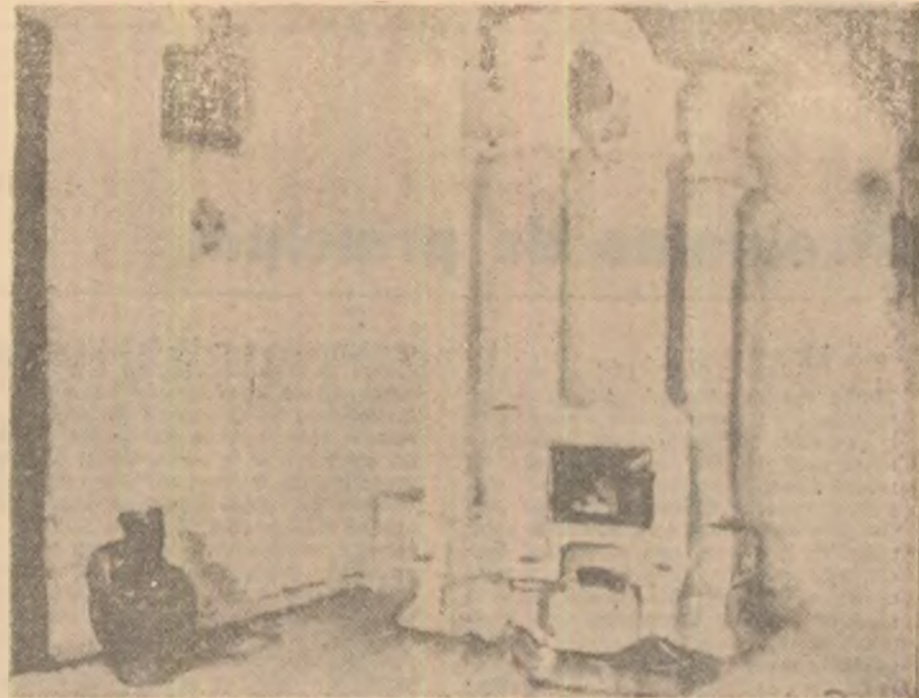
Petre Stoica

Cei șapte ani de-acasă

Pe vremea, nu prea îndepărtată, când eram tineri — cei care azi nu mai suntem — o grea ofensă ori numai o observație care ți se putea face era că „nu ai cei șapte ani de-acasă”. Ce însemnau acești șapte ani de-acasă n-ar mai trebui să se explice, dar fiindcă... veți vedea mai jos de ce, încercăm să o facem. Cei șapte ani de-acasă însemnau, pentru fiii de țaran, de muncitor, de intelectual, pentru toată lumea deci, învățarea cu „frica lui Dumnezeu”, însemnau anii în care mamele și tații, indiferent câtă școală ar fi avut ei înșiși, îți explicau de ce nu e bine în viață să minți, să furi, să lovești, să faci altuia ce ție nu-ți place și atâtea lucruri, în avaria măruntă, care compun mai tirziu profilul unui om, cum ar fi: să nu te răstestii, să nu înjurii etc. etc. Desigur că existau și pe-atunci familii în care nu se învățau astfel de lucruri, desigur că existau familii unde se învăța dimpotrivă. Și, dacă refuza a crede pe fată în dictonul „homo homini lupus”, în schimb „familia” comunistă, sau „marea familie”, te învăța că ești pândit peste tot de dușmani „de clasă”, contra cărora trebuie să lupți pe viață și pe moarte, adică: mințin-

du-i, furându-le bunurile și drepturile, lovindu-i, mai ales pe la spate, făcându-le tot ce ție, comunist, nu-ți plăcea să ți se facă. Când furau oamenilor casele și agoniseala întregii lor vieți, prin 1948, cei printre care se afla și luptătorul comunist Al. Birlădeanu, una și aceeași persoană cu președintele de azi al senatului, se vor fi gândit oare că, peste ani, tot ei, jefuitorii, vor fi cei cu pensii de multe ori mai mari decât „oamenii muncii”, în numele cărora făiau și spinzurau? Citiți anii și din care casă vor fi avut cei care întemnițau pe Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu, Gh. I. Brătianu, C. Titel Petrescu, N. Carandino și atâtea și atâtea personalități istorice strălucite ale acestei țări ca să se pună ei, țilharii și analfabeții, în loc? Ani, oricum, nu știm cîți, dar din care „casă” știm: Moscova. Iată însă că anii au trecut, iar de vreo zece-cinsprezece nu mai poți auzi în România formula „cei șapte ani de-acasă” și asta nu pentru că, între timp, s-a trecut la începerea școlii la șase ani, ci din motive mult mai profunde și mai tragice. Pentru că educația comunistă reușise. Pentru că poporul se resemnase cu ideea că doar mințind, furînd, lovînd în seamănuțu tău poți să te cateri cît mai aproape de cei care dețin puterea în România. În autobuze, în alimentare, pe străzi, violența se manifesta clipă de clipă, vorbele grele zburau de la unii la alții, și mai zboară, cu o ușurință înspăimîntătoare. Educația umanist-socialistă, a cărei practică se făcea în alimentarele goale și-n autobuzele prea pline, înlăturase acca morală a omului simplu, necorrupt, care deriva din morala creștină, aceea „frica a lui Dumnezeu”, proprie pînă atunci românului. Ceea ce se numise cîndva proastă creștere era acum la modă. Și este în continuare. Este, pentru că de zece-cinsprezece ani, așa cum am spus-o deja, cei șapte ani de-acasă au dispărut și din fondul principal de cu-

vinte al limbii române, exact cum a dispărut orice expresie care desemna vreo îmbrăcăminte de pe vremea fanariotilor. Au pătruns, în schimb, chiar în limbajul celor cu șapte ani de-acasă și cu mulți alții de prin școli înalte, imunde cuvinte și expresii din argoul hoților și cuțitarilor, proces semnalînd o gravă îmbolnăvire a societății românești. Am auzit intelectuali, mai ales din lumea artistică, să o recunoaștem, care zvîrleau cu un fel de mindrie timpă acele pestrice metafore ale mahalalei care sînt componentele argoului provenite din te miri ce țigănească a vremurilor noi. Trăim în continuare o escaladare nu atît a violentei, cît a proastei creșteri, a mitocăniei, urmare a falsei democrații instalate la noi cu tancul rusesc și continuate, încă, în zilele noastre, cu prețul vieții unor oameni care, probabil, doreau altceva. Mitocănie proprie gazetelor de tip „România Mare”, dar și atîtor coloane din cele mai guvernamentale cu putîntă, mitocănie manifestată în stradă și în parlament și din care care face parte, ca strălucită componentă, și limba de lemn găunos a atîtor dintre oamenii

noștri de stat, mai ales a celor din parlamentul țării. Nu contestăm că mal totdeauna sufletele măruntă nu s-au putut ridica mult deasupra unei comportări mediocre, dar în aite timpuri exista măcar acea teamă că ești observat de Cel de Sus că există o judecată mai înaltă și mai de apoi decît propria ta judecată și cea a semenilor tăi. Acele vremuri au trecut, a devenit lucru de rușine și periculos în prea dese perioade ale istoriei noastre să fii educat, instruit, civilizată. Oamenii adevărați sînt, pentru cei țari astăzi, brutele gata să calce-n picioare orice li se comandă iar cei șapte ani de-acasă au pierit în negura istoriei. Nu ne-am mira să-l re-șăsim trecuți, în manualele școlilor primare, printre epocile istorice definitiv încheiate, revoluate, cum le plăcea la un moment dat comunistilor să spună. Cineva glumea amar, afirmînd că națiunea română o duce cum o duce pentru că nu are cei șapte sute de ani de-acasă. Noi ne-am fi mulțumit și cu cei șapte.

Nicolae Prelipceanu

minimax

Și totuși „teroriștii“!

Fiul meu, dacă vrei a cîrmui în liniște, o altă povăț de care n-ai voie să uiți este ca nimeni să nu înțeleagă mai nimic din ce le poruncеști tu. Unii vor zice că ești înțelept, alii vor fi înspăimîntați, dar nimeni nu va îndrăzni să ți se împotrivască.

(Sfaturile Împăratului Roșu către fiul său)

Oarecum neașteptat (dar probabil că doar pentru noi, muritorii de rînd) și tocmai de aceea îndreptînd gîndul la făptașul ce nu poate să nu revină mereu în preajma cumplitei sale fapte, televiziunea noastră (imună la orice calificativ) a revenit la și a răscolit dosarul „teroriștii”.

Fără a mai fi un secret pentru nimeni, există printre mai multele variante de reconstituire a celor ce s-au petrecut în România, există una terifiant-halucinantă prin posibila semnificație a rostului jertfei celor care au murit în decembrie '89, la București îndeosebi, dar nu numai. Înlăturarea celor doi dictatori și a camarilei din stricta lor apropiere s-ar fi făcut printr-o lovitură de palat pusă la cale în sinul partidului inclusiv cu o participare din partea armatei și a securității, lovitură disimulată într-o și printr-o insurecție populară, cu participarea maselor (manipulate prin urmare), corespunzător modelului marxist-leninist al oricărei revoluții sociale. A urmat emanația noii puteri ș.a.m.d. Cumva straniu este că scenariul revoluției inscenate se dovedește inacceptabil pentru toate „culorile” politice ca și pentru toți cei implicați direct în

evenimentele din decembrie '89, de unde, poate, și explicația faptului că ziaristii străini au avut înținatate în formularea coerentă a unei astfel de interpretări. Oricum, dincolo de toate construcțiile mai mult sau mai puțin logice, dincolo de oarecare similitudini cu cele întîmplate în Cehoslovacia și mai ales în Bulgaria (de unde ipoteza planului unic, semnat KGB), dincolo de faptul că mai toate evenimentele politice violente prin care am trecut sînt aureolate de „mister” și au prilejuit mereu folosirea noțiunilor de manipulare și diversivune, dincolo deci de posibile argumente care susțin retro varianta pomenită, este greu de presupus că ea va putea fi infirmată plauzibil atîta vreme cît episodul „teroriștii” nu va fi elucidat. Totdeodată, pînă cînd nu va surveni această infirmare, actuala Putere este vulnerabilă, asupră-i pe sîntînd spectrul unei acuzații ineluctabile nici chiar prin votul de la 20 mai. S-a recurs atunci la o soluție paliativă: dată fiind complexitatea situației (!) elucidarea episodului teroriștilor cere timp și nu avem ce face decît să ne obișnuim cu un prelungit suspens ce îl vor rezolva, poate, cîndva, urmașii dacă nu chiar urmașii urmașilor noștri. Evident, o soluție potrivnică celui mai elementar bun simț căci timpul nu va putea decît să steargă urmele, comparația cu asasinatale politice celebre rămase neelucidate fiind rizibilă, dacă nu de-a dreptul cinică — asemuierea, bunăoară cu episodul Pearl-Harbour, hai, mai treacă meargă, dar așa?! Și totuși a mers! Ori cel puțin deocamdată. Iar cei care au strigat și vor mai striga în stradă „După douăjdoi / Cine-a tras în noi?“, n-au decît. Tim-

pul vindecă tot (viii cu viii, mortii cu mortii!) și mai poate fi și ajutat să vindecă. În fel și chip! Se părea dară ca încet-încet vom uita, vom fi obligați să uităm de „teroriștii” într-un fel de mare conspirație a tăcerii amintind de Dürrenmatt.

Iată însă că incitată, pare-se, de „spovedania” generalului Iulian Vlad din Adevărul, Ea care în rest are atîta grijă de liniștea noastră, Ea care este direct implicată în varianta revoluției inscenate cu tot cu episodul teroriștilor, deci tocmai Ea, televiziunea a re-deschis dosarul prin două interviuri cit se poate de neliniștitoare.

În primul interviu, atestateiutorul domn Brucan ne-a spus ceea ce de altfel știam cu toții. Da, au fost teroriști. Și români și străini. Iar procuratura s-a dovedit suspect de neputincioasă și de-a dreptul rău intenționată în cazul unora dintre conducătorii fostei (?) securității ale căror procese nu sînt decît o mascaradă. Cum de au ocherit atît de selectiv profesioniștii aceia cu puștile lor minunate, ocolind exact balconul fostului CC unde ar fi trebuit în primul rînd să tragă, dl. Brucan nu ne-a mai lămurit. Pentru că nici n-a fost întrebare, deși dl. Paul Șoloc (de altfel recunoscut ca fin și bun cunoscător în această privință) a fost destul de insistent asupra altor amănunte. Impresionantă pledoaria d-lui Brucan pentru stabilirea adevărului în privința securității! Impresionantă prin viziunea domniei sale care se oprește, dacă putem spune astfel, numai la gradele mari.

Peste două zile, tot dl. Șoloc ne-a oferit și continuarea cerîndu-i precizări procurorului general (noul procuror general, N. B.) care, punct cu punct, a infirmat spusele d-lui Brucan, liniștindu-ne. Or fi fost ei și niscăiva teroriști (că prea i-au văzut mulți, ce naiba!) dar într-un stat de drept ca al nostru li s-a dat grabnic drumul din lipsă de probe. Una peste alta, din anchetele procuraturii militare reiese că morții din decembrie, după 22 s-au cam împuscat ei între ei, militari și civili, ba din zăpăceală, ba din răzbunare, iar dacă totuși au fost și ceva teroriști se va mai cerceta. Plus istoricii! Cit pri-

veste securitatea, bineînțeles, procuratura va stabili tot adevărul.

Drept care, într-un fel, am rămas tot atît de lămuriti ca și înainte. Într-un fel, sau numai într-o privință, căci într-alta nu, deloc.

Spre sfîrșitul rostirii domniei sale, guru politichiei dîmbovițene l-a atacat încă mai direct și mai transparent ca altă dată pe dl. Ion Iliescu. De ce? Se-ntimplă oare cumva ceva acolo sus la virful actualei piramide a Puterii?! Asta după recentul „dialog” între Guvern și Parlament iscat din pricina (dar numai din asta?) celor două faimoase rapoarte care pînă la urmă vor fi cel puțin trel! Și ca și cum n-ar fi fost de ajuns, alt lider de primă mărime vicepreședintele FSN, dl. Claudiu Iordache, întrebata dacă „Guvernul, Parlamentul și Președinția nu dețin cu adevărat puterea obținută la 20 mai”, răspunde: „După părerea mea umilă, nu”. Deoarece puterea civilă nu controlează puterea militară. Într-adevăr, un gen de democrație cit se poate de originală! Fără a mai pune la socoteală măruntă peripeții ca brutalizarea ziaristilor de către poliție sau votarea unei legi de a cărei lipsă s-a prevalat generalul Milea cînd a refuzat ordinul dictatorului.

Nici vorbă, ne-am rupt de comunism o dată pentru totdeauna, dar înt e timp comportamentul schizoid, oportunismul, scepticismul împins pînă la cinism, „relațiile” etc. etc., se reinstaurează cu repeziune în viața noastră cea de toate zilele. La fel ca și obsesia supraviețuirii fizice. Greșind poate cînd sîntem înspăimîntați că nu vom avea asigurat strictul necesar supraviețuirii căci Occidentul nu-și poate permite să nu ne ajute în astă privință, adică să supraviețuim. C-asa, vezi Doamne, o fi să fie în perioadele de tranziție!

30 ianuarie 1990

Șerban Lanescu

* In NU, anul II, nr. 39.

Luceafărul

3

Probleme de principiu

Dumărul 3 din 1990 al revistei **Limba română** (revistă extrem de interesantă nu numai pentru specialiști, ci și pentru toți iubitorii de cultură românească) publică un articol care se referă direct la problemele editării clasicele noastre: **Editarea poeziilor lui Gr. Alexandrescu și o chestiune de principiu**, de I. Gheție. Analiza cazului special al poeziei lui Alexandrescu, asupra căreia nu e locul să stăruim aici, îl duce pe autor la formularea unei concluzii de mai mare generalitate: „După opinia noastră, ediția completă a operelor unui autor e bine să fie guvernată exclusiv de criteriul cronologic, fără a respecta sumarele edițiilor luate ca text de bază”, adăugându-se în notă că „sumarele ar putea fi menționate în nota asupra ediției”. Venită din partea unui specialist de talia d-lui Gheție, care unește în persoana sa și un filolog emerit (el însuși editor de texte vechi) și un romancier de valoare, deci un om de gust, această opinie are o greutate deosebită și riscă să fie acceptată fără a mai fi discutată. Mi se pare însă că o discuție a ei, fie și redusă de limitele impuse unui foileton ca cel de față, este necesară.

Ediții organizate pe principiul strict cronologic al redactării (publicării) poeziilor unui autor clasic există; cel mai cunoscut exemplu este ediția Eminescu publicată de regretatul D. Murărașu în 1970—1972 (reluată în 1982), bine primită de critică. Dar este vorba de un caz special, întrucât Eminescu n-a publicat el însuși nici un volum care să-i exprime voința, iar pe de altă parte opera lui ocupă în istoria literaturii un loc de excepție, fiecare vers al său având o importanță deosebită, neputându-se vorbi de o diferență de valoare între textele antume și cele postume, ca să nu mai vorbim de cele incluse în ediția Măiorescu și cele lăsate în afara ei. În general, toți marii noștri poeți au publicat în timpul vieții unul sau mai multe volume în care au cuprins numai o parte din producția lor lirică apărută anterior în periodice. Știm, de pildă, din excelenta ediție a lui G. Gană, că în cazul lui Blaga — înainte de intrarea sa în conul de umbră impus de

evenimente — e vorba de 251 de poezii, dintre care patruzeci n-au fost niciodată reluate în volum de autorul lor; la Bacovia, autor extrem de puțin productiv, care-și retipărea de mai multe ori același text, e vorba totuși de vreo șapte poezii, Arghezi nu și-a reluat niciodată în volum producția anterioară anului 1910 ș.a.m.d. E vorba deci de o selecție în primul rind valorică, de o anumită reprezentativitate a textelor după opinia celui mai autorizat judecător: autorul însuși. Dar înșirarea cronologică a tuturor poeziilor, indiferent de cuprinderea lor în volume antume, mai riscă și să distrugă arhitectura interioară a unor cărți care nu sînt simple culegeri de texte, ci alcătuiesc adesea o structură organică, gândită ca atare chiar dacă titlurile incluse au fost scrise și publicate la date diferite: volumul **Plumb** al lui Bacovia se deschide cu poezia omonimă, apărută în 1911, după care urmează **Pastel**, din 1904, **Pe Argeș în sus** al lui Pillat începe cu **Cititorii**, din 1921, urmată de poezii scrise din 1914 și apărute în reviste începînd din 1918 etc. Este vorba evident de texte cu valoare programatică, aşezate de autor în chip deliberat în fruntea volumelor lor, pe care au menirea să le „introducă” și să le aşeze într-o anumită perspectivă (în cazul lui Pillat e vorba, se pare, de un text scris anume în această intenție).

Discuția poate însă — și trebuie, după

părerea noastră — să fie exînsă de la problema edițiilor postume la aceea a edițiilor zise „de autor” sau „definitive”, pe care le-au alcătuit sau supravegheat înșiși autorii respectivi, în amurgul sau chiar la zenitul unei activități literare, în chip inevitabil marcată de evoluții artistice și, foarte adesea, de natură socială, ideologică, chiar politică. Într-un articol din 1944, D. Caracostea atrăgea atenția asupra modificărilor neinspirate și oricum neavenite pe care autorii sînt tentați să le introducă în edițiile definitive, nu cu mulți ani înainte inaugurate la noi de Editura Fundațiilor, în texte care aparțineau altel vârste poetice, imposibil de regăsit: aceea a tinereții lor. Cazul analizat atunci era cel al versurilor lui Minulescu, autor reprezentativ pentru simbolismul dinainte de primul război mondial; reluate în 1913 în ediție definitivă, multe versuri sînt reformulate de autor, diluate sau modificate așa fel încît ele nu mai reprezintă nici intenția inițială, nici unitatea firească de concepție a piesei originale. Exemplul detaliat pe multe pagini este cel al poeziei **Spre țările enigmă**, apărut în volumul emblematic din 1908, **Romanțe pentru mai târziu**. Forma refăcută în 1943 ilustrează nu numai alterarea textului, ci și declinul artistic al autorului, „sinteticul poet al tinereții devine acum un descriptiv, iar iubitorul de sugestii stăruiește în repetări”. Pînă și dedicația inițială (către pictorul Iser) este modificată, noua formă „naționalistă” fiind dedicată amintirii generalului N.M. Condeanu. Este așadar o ultimă versiune, influențată de lipsa de spirit critic a autorului și de versatilitatea poziției sale, textul care să-l reprezinte într-o ediție critică? Și unde ar trebui el fixat pe lanțul cronologic al desfășurării operei, în 1908, cînd apare prima formă, cea consacrată într-un volum care a marcat o dată în istoria literaturii, sau în 1943? Problema, la alte dimensiuni, se repetă și în cazul lui Arghezi, care introduce și el câteva modificări — mult mai rare și mai puțin importante — în ediția definitivă de **Versuri** din 1936. Principial, problema este însă aceeași. Ultima stro-

fă a unui Creion din **Cuvinte potrivite**, destul de cunoscut („Și trupul tău mi-i drag / Lemn sfînt trandafiriu / Și trupul tău mi-i drag, / Și pentru ce nu știu”), este cu totul schimbată: „Făptura ta întregă / De chin și bucurie / Nu trebuie să fie, / De ce să-mi fie dragă?” Și așa a rămas în toate edițiile ulterioare, marcînd în contul anului 1927, cînd au apărut **Cuvintele potrivite**, o realitate concretă a anului 1936 (în revistă, poezia a apărut în 1910, în forma din volumul de debut). Nu este cel mai frapant caz. Nu comentăm noi, inclusiv în texte de utilitate școlară, **Adio, La Tirgoviște** a lui Alexandrescu, atît de caracteristică pentru momentul apariției sale — 1832 — într-o versiune diferită, publicată în 1863?

Editarea clasicii, sîntem de acord aici cu opinia lui I. Gheție, necesită o atitudine elastică, deschisă oricărei înnoiri, pentru că și problemele puse de diverșii autori nu sînt întotdeauna simple și nici măcar aceleași. În ceea ce privește poezia (și, probabil, în privința nuvelor și a articolelor de critică) trebuie însă ridicată această chestiune de principiu a volumelor antume, care reprezintă în mai multe feluri voința autorului: axiologic (selecția valorică), tematic, ca organizare etc. De aceea, și nu în ultimul rînd pentru că prin aceste volume respectivul autor intră în istoria momentului (Gr. Alexandrescu prin volumul din 1832, Minulescu prin cel din 1908, Arghezi prin cel din 1927 ș.a.m.d.), nu prin publicarea fiecărei piese separate în periodice, nici prin reeditările ulterioare, cred că editorii trebuie să ia în considerație volumul fiecărui autor ca unitate indestructibilă, dar și ca text. Pentru o ediție Arghezi, as opta pentru păstrarea textului din 1927 al **Cuvintelor potrivite**, indiferent de modificările adoptate în ediția „definitivă” (ele trebuie marcate în aparat, desigur), pentru Bacovia a textelor din volumele inițiale (și el își modifică uneori textele în ediția de **Opere** din 1914) etc. Blasfematorie, re cunoaștem, pentru cei care nu sînt obișnuiți să audă contestată regula sacrosanctă a „ultimului text” publicat de autor, poziția noastră este inspirată o simplul pragmatism: ceea ce căutăm într-o asemenea ediție este textul care a marcat o epocă, a lansat un autor și a influențat pe cititor, adică cel al primei apariții în volum, nu al ultimei. Dacă un roman este un tot, și fiecare reluare a sa înseamnă implicit o altă elaborare, adică un alt roman (vezi, de pildă **Șolmii și Neamul Șolmăreștilor**), de ce ar fi altfel în celelalte tipuri de volume? Ediția, în sine, decurge dintr-un interes istoric pentru produsul unei anumite etape, care este de natură artistică în primul rînd. „Orice operă de editare presupune o alegere și aceasta implică o concepție de critică literară” spune tot Caracostea.

Mircea Anghelescu

povestea vorbel

„poporul acesta...”

fiindu-ne cu neputință să analizăm, calm, sfera determinărilor negative din presa naționalistă și ultranaționalistă (al cărei registru predilect rămîne injuria vulgară) e, poate, instructiv să ne oprim puțin asupra domeniului — incontestabil mai restrîns — al personajelor și noțiunilor pe care ea le propune ca pozitive. Acolo unde ar trebui să apară — să se lase, măcar, întrevăzute — valorile în numele cărora se incriminează și se amenință, lucrurile sînt de o dezolantă simplitate. De la repetiția pură la metaforele-clisee și la mărcile emfazei, ceea ce contează e doar funcția incantatorie și dominantă afectivă a limbajului. În **Dicționarul grotesc** publicat în 1869 în „Convorbiri literare”, Alecsandri înșiră sintagme al căror mecanism, cel puțin, ne apare și azi extrem de familiar: „Statul român — Monitorul român — ziarul „Românul” — Passagiul român — Strada română — Teatrul român — Ateneul român — Academia română — Camera română — Senatul român — Otelul român — Cafeneaua română — Croitor român — Crișmar român — Cașcaval român (...) etc., etc., tot ro-

mân, toți români și încă și în veci români! În prezența acestui nume de român, care a ajuns a fi o mască pusă și pe instituuții, și pe dughene etc., cu o profusie ridiculă fie cine este în drept a se întreba dacă nu cumva românii se tem să fie confundați cu chinezii în țara lor?” Obsesia pe care o trădează și în prezent fenomenul (cu unele comice recordări la ideea „deschiderii”, pe ușa unei săli dintr-o nouă universitate — „Universitatea europeană X” — stă scris: „Amfiteatrul România internațională”) merită să fie luată în seamă. Cine ar avea disponibilitatea analitică de a elimina din articolele „României Mari” toate pasajele violente înjurtoare (despre al căror limbaj incredibil s-a scris destul — și se scrie acum mai puțin doar dintr-un firesc sentiment de saturație și respingere) pentru a încerca să descopere izotopia valorilor propuse, ar putea descoperi lucruri nu mai puțin tipice: de exemplu, frecvența extremă a nominalilor „români”, „poporul român”, „populația României” — cărora le sînt atribuite, după o schemă repetată aproape fără excepție, roluri pasive, de obiecte ale unor acțiuni. „Poporul român” e „înjurat”, „împroșcat cu noroi și venin”, „terorizat”, instigat, denigrat, omorît („ungurii n-au avut altă treabă decît să omoare români în mod bestial”) etc.; principiul se aplică și unor entități mai abstracte: „specificul na-

țional românesc” „a fost spurcat în permanență”. Efectul unei asemenea aglomerări de acțiuni suportate e justificarea ipoteticele reacții, anunțate amenințator în final de arăciori: „cînd vor veni mulțimile de romani de pe Valea Mureșului, și Arieșului, și Căruului, și Prutului ca să facă ordine...”; „Nu vă jucați cu rabdarea romanilor, eu v-am mai spus-o!”. Personajului colectiv îi sînt atribuite din oficiu unitate, unanimitatea de păreri, numărul mare: „Sînt unul din milioanele de romani ai acestui scump și brav popor...”, „noi, cca 20 milioane de romani...”, „o țară întregă”; e ceea ce permite banala personificare transpusă mai ales în metafore corporale: „trupul poporului român” sau (cu o hiperbolă hilară prin asocierea adjectivului **infin**it cu substantivul derivat dintr-un verb cel mult repetitiv, nu durativ) „infinită pămîuire a obrazului poporului român”. Determinările substantivului „popor” sau ale echivalențelor lui sînt folosite fără urmă de decență, de reticență, în asocieri previzibile: **scump, brav, sfînt, minunat** — „poporul sfînt al acestei țări”; „Acesta minunată români”, „minunate fapte ale unor curajoși români de-ai noștri” etc.

Ar trebui explicat de ce ne apare ca absolut specifică acestui stil folosirea emfatică a demonstrativului cu valoare deictică: „poporul acesta” e o structură evocînd o situație de comunicare de tip retoric, în care oratorul arată, simbolic, către o entitate monolitică și controlabilă, pe care o stringe într-o formulă și într-un unic gest. Formula presupune și o defășurare (e un act lingvistic total diferit de acela, la fel de frecvent, al includerii și omogenizării unei mulțimi printr-o persoană I plural ambiguă), o falsă plasare a vorbitorului în afara (deasupra) implicării sale personale.

Dintr-un inventar care părea devalorizat de vreun secol, procedeele stilistice cele mai naive — și despre care s-ar fi zis că sînt apte doar de o uti-

lizare ironică — își dovedesc eficacitatea. Singularul generic și adresarea retorică, de pildă: „Să moara romanul de foame (...)?”; „Trivește, romane, și adu-ți aminte...”. Hiperbolia aparține aceluiași cod și funcționează într-o manieră degradată, mecanică: „ura voastră față de tot ce este românesc”. Regula multor determinări sau enunțuri o constituie informația superflua, cu simplu efect emoțional, de insistență (subliniat și de diversitatea mijloacelor grafice — majuscule, caractere diferite): „însuși numele țării — ROMANIA”; „țaranul român Mihăilă Cofariu”; „AICI ESTE ROMANIA”. De cele mai multe ori se implică și o opoziție cu un termen neexplicitat, dar deductibil din context: „De ce tulburi liniștea caminelor ROMANEȘTI (...)?”. Într-un asemenea registru schematizat e firesc ca împotriva oricui și pentru orice să existe un singur tip de acuzație, variînd doar lexical: „trădare de țară” / „de patrie”, „vînzare de neam” / „de țară” (cu varianta pentru scriitorii, „vînzare de țară și de cultură românească”), „trafic de țară”. E clar că în acest tip de **texte români, nașii, neamul, poporul** etc. sînt concepte bazate nu pe o judecată de existență, ci pe una valorică (și globală); calitatea devine contestabilă și se poate vorbi de „așa-zis români”; în același timp, criteriile judecătii lipsesc cu desăvîrșire. Se explică astfel circularitatea și vidul de conținut al fenomenului: sînt „români” doar cei ce aderă la grupul care îi numește astfel — sau, pînă la probe contrarii, cei care nu contestă acest grup. Exemplele anterioare — culese din numărul 34 al revistei pomenite mai sus — fac vizibilă schema din pricina căreia stilul „nobil” al publicațiilor de acest gen poate părea chiar mai îngrijorător decît cel „vulgar”.

Rodica Zafiu

Din publicistica lui Mircea Eliade (II)

Cel de-al doilea volum al antologiei de la „Roza vinturilor” a fost intitulat de Nicolae Georgescu (editorul și prefațatorul ei) *România în eternitate*. În felul acesta a luat naștere o nouă serie de articole, în jurul unui titlu pe care însuși Mircea Eliade ar fi vrut să-l dea unei cărți, prin 1936. Așa stind lucrurile, nu e foarte clar de ce a mai fost nevoie, în primul volum al antologiei, de ciclul *Destinul culturii românești*, de vreme ce „Anno Domini” și „Generația în pulbere” (o polemică din 1936, cu Zaharia Stancu) sînt strîns legate de momentul 1927 și de controversele stîrnite în jurul noii spiritualități, iar „Catastrofa și mesianism” și „Destinul culturii românești” trimit spre tema celui de-al doilea volum, așa cum este explicată ea în prefață, de către Nicolae Georgescu: „Este o încercare de fixare a unor coordonate ale civilizației românești la răscruce de ani, de viziune și previziune a destinului României în perspectivă imediată și mai îndepărtată, de definire a identității naționale.” Și într-adevăr, în conferința din 1953, intitulată „Destinul culturii românești”, tocmai pe aceste elemente se pune accentul. După Mircea Eliade sîntem un „popor de frontieră”, într-un spațiu în care, geografic și cultural, Europa începe să-și suspende prezența. Ne-a revenit de aceea ingrata misiune de a contribui la „salvarea Occidentului”, printr-o luptă fără glorie, care ne-a măcinat, aproape fără nici un răgaz, forțele. Creațiile noastre majore sînt aproape exclusiv din sfera „spiritualităților populare” și ele s-au născut „pînă în literatura scrisă și sfîrșitul secolului al XIX-lea”. „Pe nivelul culturii savante” nu s-a creat decît „în rarele și scurtele perioade de liniște”, în secolul XVII cu Ștefan cel Mare, în secolul XVIII cu Dimitrie Cantemir, cu Hașdeu și Eminescu în secolul XIX și încă o dată în cei „20 de ani de libertate” de după primul război mondial. Tot „terorarea istorică” ne-a obligat să păstrăm „valorile creștinismului arhaic”, ceea ce s-ar putea să ne fi pregătit pentru a rezista marilor încercări de după cel de-al doilea război mondial. Astăzi, constată Mircea Eliade în concluzie, întrebarea care se pune angajează încă o dată destinul istoric al românilor: „Întrebarea este aceasta: printr-un mi-

racol, sămînța Romei nu s-a pierdut după părăsirea Daciei de către Aurelian — deși această părăsire a însemnat o adevărată catastrofă pentru locuitorii bogatei provincii? Dar Europa își mai poate îngădui această a doua părăsire a Daciei în zilele noastre?”

Pe de altă parte, din primul volum al acestei ediții n-ar fi trebuit să lipsească articolul antologic „Apologia virilității”, din *Gîndirea* (nr. 8—9/1928), care, chiar dacă îl are ca principală sursă de inspirație pe Giovanni Papini, își avea locul, ca și „Anno Domini”, lângă *Itinerariu spiritual*.

România în eternitate cuprinde o parte din articolele publicate de Mircea Eliade în vremea, în *Criterion* sau în *Viața literară*, din 1934 pînă la începutul anului 1938, adică într-o perioadă în care *Cuvîntul* a fost mai tot timpul, interzis. Cred că cele mai importante dintre ele rămîn, ca pentru a dovedi cit de greu se schimbă la noi lucrurile, „Să ne închipuim că...” (1934), „Turnul de fildeș...” (1935), „Cuvîntul maselor...” (1935), „1918—1921” (1935), „Demagogie prer evoluționară” (1935), „Mintuire, istorie, politică” (1936), „Cele două Români” (1936) și „Dictatura și Personalitatea” (1937).

Un catalog mai amănunțit al tuturor temelor în discuție ar depăși cu mult formula prea generală a „României în eternitate”, căci ar intra aici (în ordinea în care apar în volum) rolul intelectualilor în crearea istoriei și, implicit, apărarea scriitorului român, renașterea spirituală a țării, în contrast cu „decadența vieții publice”, tema „omului nou”, obsedantă pentru Europa anilor '30 și, din păcate, mereu reluată, naționalismul sau, mai precis, „românismul istoric”, deosebit de cel „etnic” (cum preciza Constantin Rădulescu-Motru), în fine, ortodoxia. Dar în centrul întregului sistem aș pune articolul din 1938, „Cele două Români”. Și asta pentru că el reeditează, într-o versiune modernă, un conflict tipic pentru culturile din răsăritul sau din sud-estul continentului nostru. E vorba de conflictul dintre a fi „pentru sau contra Europei”, cum spune Mircea Eliade. În secolul XIX, rușii s-au confruntat cu polemica dintre slavofili și occidentaliști (zapadniki), noi am cunoscut această ruptură începînd cu epoca lui Eminescu. Din acest moment, *spiritul critic al junimis-*

tilor (Măiorescu și I. L. Caragiale, în primul rînd), care au vrut să ne convingă că participăm „la o cultură mică, meschină sau modestă”, a reușit să pună capăt începutului de „mesianism românesc”, din epoca pașoptistă, cînd românii au cunoscut „pasiunea creației, curajul marilor afirmații, nerăbdarea, optimismul, conștiința parității cu Europa”. fiind, cum spune Mircea Eliade, cu un termen al lui Emil Cioran, „megalomani”.

Cucos, la fel ca Noica sau ca Emil Cioran, Mircea Eliade respinge *spiritul critic al junimistilor*, pe motiv că el ar fi luxul pe care culturile nu și l-ar putea permite decît foarte tîrziu. Ce ciudată această intoleranță paternalistă, care opune creației, *spiritul critic*, pentru a trage de aici concluzia că „megalomania” ne pîsează în miezul Europei, în timp ce *spiritul critic* face din noi niște complexați. De fapt, nici Măiorescu și nici Caragiale nu s-au opus „curajului marilor afirmații” și cu atît mai puțin „pasiunii creației”, ci mediocrității, neadevărului și prostiei, generatoare de „forme fără fond”. Mai mult, Măiorescu și Caragiale au fost printre pușinii care l-au înțeles în epoca lor pe Eminescu (nu Hașdeu, cum ar fi fost normal, după teoria lui Mircea Eliade), iar faptul că ne-am putut „permite” la sfîrșitul secolului XIX, ceea ce într-o cultură mare nu apare decît mult mai tîrziu e în favoarea, nu în defavoarea noastră. De altfel, în articolul din 1937, despre *dictatură și personalitate*, Mircea Eliade susține, pe mîchle de cușit, că tiraniile n-au fost niciodată destul de puternice pentru a inhiba adevăratele personalități. Dar atunci, de ce ar juca rolul acesta tocmai *spiritul critic*?

Adevărul este că efigia „României în eternitate”, pentru care conțea marea creație spirituală și care va dăinui împotriva oricărui boicot al istoriei, nu exclude în gazetăria lui Mircea Eliade prezența *spiritului critic*, exercitat cu precădere în cele mai bune dintre articolele lui. Tocmai aceasta este secțiunea prin care Mircea Eliade se apropie de marea tradiție a gazetăriei românești, caracterizată printr-o participare directă la toate dezbaterile politice și sociale ale epocii moderne și capabilă să apese pe toate

cutele sufletului omeneșc. În cîteva din articolele acestei mince Eliade e comparat cu Mărașul lui, ne pentru că știe să cîștige veniturile pușinilor săi, ne pentru că reușește să ajungă pînă la adîncime pe care nu le ating decît adevărații înțeleși, într-un articol din 1937 („Cum se construiește statul cultural”), Eliade spune că „ca și I. L. Caragiale în lui” („Cînd a trecut de cînd gîndușă știe că sîntem de prost vazuș”. Deșănțarea pontică noastră ne a făcut de nis pretutindeni. Bulgarii sînt de zece ori mai bîne vazuș”) iar în articolul „Să ne închipuim că...” avem una dintre cele mai severe evaluări în ce privește negativismul sau pătănosul nostru spirit de zețenie: „Ia noi „teacogger” ar fi fost rorizat la Capșa și ar fi fost decarat simfonien, Jacques Maritan ar fi avut călătoria pe o pagină înțelega din „Cuvîntul noer” (ar fi fost și el „nascist”). Iar pe răpunii l-ar fi înțecat oameni cîșt bani a lua, ca să se convertească...” Pe scurt, e sîit să constată Mircea Eliade, „oricine se ridică în această țară a noastră, vedue să fie murdărit de sus pînă jos”.

Ceea ce poate fi obiect de întristare în cazul tuturor acestor rîncuri nu e prezența *spiritului critic*, ci prezența, parcă etern, al realităților pe care el s-a exercitat. Citînd articolele din categoria „a coasta ramii, nu de puține ori, cu sentimentul haucucinant al lecturii gazetelor de azi, atît de asemănătoare sînt realitățile noastre, cu cele ale anilor '30. De altfel, articolul „1918—1921” a fost reprodus integral în primul număr al revistei *Memoria* (nr. 1/1990), iar pagina despre închisorile românești de la 1934, din „Unde ne e omenia?”, seamănă ca două picături de apă cu ceea ce aflăm că se întîmplă în zilele noastre la Iașugurele sau la Jilava. Se pare că la noi guvernele se schimbă, dar închisorile rămîn aceleași, ceea ce ne duce cu gîndul tot la Caragiale și la anecdota acestuia despre „ogalniceanu, care voia să dea o lege aspră împotriva băașii în armată și în instituțiile publice, dar care își bătea bine servitorul cînd era din cale afară de supărat”.

De fapt, chiar și în articolul intitulat „România în eternitate”, Mircea Eliade nu se poate împiedica să nu introducă imaginea de zi cu zi a unei țări care pune la grea încercare iubirea și voința de a crea a elitelor ei: „Întrăm în proverbele celorlalte națiuni, așa cum a înt a scoțianul, irlandezul, ovrului — și, în Peninsula Balcanică, țiganul. Am ajuns de pomînă; și, pînă ce vom fi cunoscuți peste hotare prin capodoperele noastre sau prin românismul nostru, sîntem cunocți prin politica și dezmașul nostru intern. Nu știu dacă fiecare dintre dumneavoaștră își dă seama cit de grav sîntem comproși. Numai cîteva pași, și întrăm în iremediabil — de unde nimcni nu ne va mai scoate. Proverbul va ajunge stăpînul nostru; și așa duș cum, cu sau fără dreptate, se spune despre bulgari că sînt proști, despre polonezi că sînt îngmăși, și despre spanioli că sînt grozavi în dragoste — tot așa se va spune și despre români că sînt hoși”. Și concluzia: „Trebuie să iubești România cu frenezia, s-o iubești și să crezi în ea împotriva tuturor evidențelor — ca să poți uita gradul de descompunere în care am aiuns”.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (XI)

ăutam, pe la sfîrșitul verii, hirtie fotografică. Alb-negru, evident, că la color am renunțat de cîteva ani buni. Am luat la rînd cîteva zeci de magazine, poate că nu atît din încapăținare ori speranță, cit pentru a mă mai dezmoști. Nici la vedere, nici sub ea n-am găsit hirtie, chiar dacă mă cunosc destule vinzătoare. În schimb, surpriză plăcută, peste tot, dar absolut peste tot discuri americane de muzică rock sau mai puțin rock. Zeci de titluri. Era o plăcere să-ți bucuri măcar ochii cu niște coperti care n-au trecut prin birourile Electrecordului, și să te gîndești că, deși niciunul nu te face să sari în sus, măcar ai ce să duci dacă mergi într-o vizită.

Mai tîrziu abia încep primele semne de întrebare, cînd îți dai seama că, cu excepția doar a lui Don Williams, ceilalți interpreți sînt nu de mina a doua, ci de a șaptea. Nu te ambalez însă prea tare; în definitiv, te enervează mult mai mult faptul că n-ai găsit hirtie. Doar n-o să faci pozele pruncilor în pielea goală pe plajă cînd or să-și dea examenul de bacalaureat!

Pe la jumătatea toamnei refaci traseul. Acum ai hirtie (adusă de cineva de la răsărit), dar îți trebuie fixator, Ala care păstrează nuanțele o eternitate. Torșinnn. Descoperi doar că discurile d'antan sînt parcă și mai multe și că sînt dublate de o vastă colecție de casete gata înregistrate, la fel de... valoroase. 75 de lei discul sau 125 caseta nu e deloc scump, nu despre asta e vorba, dar ceva începe să te sîchie. Mai descoperi și „Fischer”-urile ori „Crown”-urile cam pipărate față de valoarea lor și față de, cum îi zice, uzura morală.

Bineee! Hal să admitem că au costat

foarte puțin, că erau adică o pleacășă (1, 2 dolari?). Dar, oricum, nu ni le-a dat nimcni degeaba. Iar cantitățile industriale de discuri și casete au însemnat, totuși, multe sute de mii de dolari, dacă nu chiar milioane. Pe loc, sau pe credit. Oricum, bani cu care se putea cumpăra altceva, ceva de care avem într-adevăr nevoie. Iar pe de altă parte, ministrul culturii știe oare ceva despre această tranzacție de proporții (într-un comerț centralizat „discul” este un obiect cultural)? Poate că el prefera una sau două tipar-nițe, ca să nu ne mai vîităm atîta de lipsa spațiului tipografic.

Indiferent cit sau ce am fi dat pe ele, adevărul sîrîtor în ochii cul vrea să vadă rămîne acela că marfa cu pricina este una nevandabilă pe piața americană, așa că noi am devenit lada lor de deșeurii. A le face americanilor vreo vină ar fi însă o dovadă nu numai de prostie, ci și de răsturnare intenționată a raporturilor firești. Care comerciant întreg la minte s-ar abține de la o afacere nesperată, numai din mo-

titul că ceea ce el vinde sînt solduri?

Așa că există, normale, două explicații cu puțință. Fie că individul (sau echipa) care a făcut contractul habar nu are de muzică, ceea ce e grav, că doar nu trimiți să cumpere discuri pe unul care crede că sînt de mîncare; ori, ceea ce e și mai grav, o fi fost lărăși vreunul dintre multii noștri „deștepti” care și-a primit, fiți fără grijă, coeficientul probabil meschin, pentru așa o afacere grasă (evident, grasă pentru partea americană). Eu unul, cunoscîndu-mi bine conțetătenii, nu pot să nu iau în seamă vorbele domnului cu pricina, conform cărora cel care nu sîntem „deștepti” sîntem „proști” și viceversa. Oricum, cit de proști om fi fiind, sîntem totuși prea săraci ca să-l tot lăsăm pe deșteptii ăștia să-și tot bată joc de valuta țării (adică a noastră, tovarășii) și, nu în cele din urmă, chiar și de gustul publicului.

Reamintim pe această cale că există case de discuri foarte serioase cu mult mai aproape de noi, cele de pe la care mai aduceam cite ceva și pînă alaltăieri, chiar dacă din Paste la Crăciun. Poate că și „Eterna” avea stocuri, mai știi? Sau foștii comuniști nu dau bacșiș?

Între timp, cu totul conversațional, chiar din gura primului nostru ministru, am aflat vestea că în anul care a trecut am fi fost principalul partener est-european al Statelor Unite. Nu este vina mea că nu ni s-a spus și care ar fi produsele care au făcut din noi un teribil importator din America așa că, pînă să ni se spună, eu nu pot decît să-mi închipui că e vorba de amărîtele alea de discuri și casete pe care nici domnul prim-ministru, nici eu, nici dumneavoaștră, n-am da nici măcar zece lei liberalizați. Pentru simplul motiv că ar ocupa locul degeaba și că ar fi un atentat la gustul nostru bine structurat (fie și măcar de perspectivă celui ale cărui buzunare aproape goale nu se deschid decît atunci cînd este vorba de valori).

Îmi închipui o discuție despre „kitsch” cu titularul „eticii autorului”. Vorba lui Caragiale: n-ar avea nici un haz, pentru că am fi de acord în toate cele, eu nefăcînd decît să-i furnizez argumente în plus, doar că, mai despicate în patru, vorba

firului. Într-o epocă a multiplicării industriale, a surogatelor de tot felul (dar, să nu uităm, și a accesibilizării prin aceeași multiplicare), important nu este atît kitsch-ul ca decădere a produsului (de la original la copie multiplicatoare, sau de la original la imitație vulgarizatoare) ci mai ales kitsch-ul ca decădere a *pretențiilor consumatorului* (receptorului) care, fără să crînească, ceea ce i se dă (se bagă), „uitînd” că există și posibilitatea produsului valoros chiar și în cazul produselor de larg consum socio-cultural. Nu numai „România Mare” este un exemplu elocvent de chel cultural, ci și cel discutat în rîndurile anterioare. Din păcate, există însă și un *chiel politic*: cel al partidelor de opoziție din carton presat, ceea ce înseamnă automat deriziunea noastră a tuturor, care nu sîntem în stare să creăm „alternative” dar chiar și, pe termen mai lung, deriziunea actualăi puteri. Fenomenul de masă al acceptării mușmalizării sau falsificării adevărului din nevoia de liniște, acceptarea corupției, indiferentismul, absența opinilor sau extremismul acestora sînt, în cele din urmă, manifestarea unui *chiel moral* și chiar existențial care riscă să-și pună definitiv amprenta pe trăsăturile unui neam ce părăse că vrea să se spele pe față și să-și îndropte spinarea.

Mihail Oprea

Lucrașorul

horia zilieru

Corbul

Stau la răseruce și vorbesc cu cerul
prin care-am fost și cu cindva stelarul
(nu mi-e cirpit cu meteori stiharul
în nopți salvate tălmăcind misterul?)

Nu mai există turnul nici podarul
în venele medievale gerul
trudind săracă humă piatra fierul.
Alt joc potrivnic imi va lua tiparul

cu fața stînd spre arse cimitire,
Flintă hefînță corbul vine
aruncător de flăcări și suspine.

Pe craniul meu se-asează să respire
și pină-și strînge visele și anii
o troiță par în mutele jelanii.

Scintei

Dureri ne cer și din aceeași cupă
ne bem tîgăduirea polifonă
și crinul alb în gura mea întonă
un fel de telegramă-fulger după

mişcări oprite în gheara de grifonă.
Vezi? dinții morților treziți la pupă
gravează noaptea și-auroi destupă
că peste marca surdă și afonă

se joacă iarăși drama: ieslea pruncul
și bou zăbovit suflînd adincul
subt zborul păsării înduplecată

svintînd sudori pe fețe-mbătîriate
de-atît ocol prin ceruri potrivite
sfîrșind cu singele din trup odată.

Văratice

Te plîng sub streășină de mănăstire
cu trecătorul corp în ceața deasă.
Spre boltă drumul a uitat să iasă
și morții tăi așteaptă mielul-mire

Lăcusta imi hrănește în angoasă
îndemnul semnul aerul de mire
și clopotul reia o răstîgnire
la locul mașului într-o mireasă

în trecere prin coapsele levante.
Călcînd prin moarte singură o doamnă
trezește bătrîneții și diamante

înterogînd morminte și beteală
în tălăle țării ce-o condamnă
să intre în eclipsa mea totală.

Cimitir

De aur crani pe morminte sparte
înaltă spaiță varsă silicoză
și crinle atînce de nevroză
se trag la margini de verșete moarte

în psalmii vechi. Pucede o viroză
și-atacă plumbul provocînd infarct
eroanelor și lacrima împarte
cu sinii tăi și cline și hipnoză

cînd fiecare sin înalt își scoate
dura leea să le măsoare blîțul
șocul de foc poziția solstițiului.

După grilaje ingerul c-o rază
la capătul vederii amputate
un cuplu de cenușă-n noi trădează.

Semafor*

S-au înmulțit ca grafomanii clinii
și haltele cu horoscop și hartă
întră-n timpunul meu cît marea-moartă
lătratul traversînd fonemul piinii.

Din timp în timp în goana lor deșartă
devîn acini și hămesii aci(i)nii
zăbavnic ling pe galaxia minii
sudoarea care singeră și iartă.

Eacu vinul morților. Adinc în vin o
voce cu morții urcă spre meninge
și țipătul la cumpănă transcende.

Ah egipteanule anubis vino.
să vad pe mișcătoarele legende
cum steaua-ciinelui samsar se stînge.

*) Sonetul acesta (ca și încă altele patru aprobate) trebuia să apară în numărul 4/1989, în revista „Transilvania”. Dar n-a obținut „bunul de tipar” local. Mult mai tîrziu l-am rugat pe poetul Ion Mircea să-mi înapoieze dactiolgrama sau măcar un rînd de spații. Se pierduseră, cum și eu n-am mai găsit, în „dosarul” pregătit pentru cartea: **Fulgerul și Cenușa**, manuscrisele respective. Această quasi-variantă am reconstituit-o din memorie, nefiind o noutate pentru prietenii mei, că-mi știu poezia proprie „par coeur”.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

„LAMENTO PENTRU PEȘTIȘORUL BALTAZAR”

acest titlu pe care-l învidiez
nu-mi aparține. Singura consolare —
a fost dat pe vremea cînd nu mă ocu-
pam cu literatura, avînd doar 6 ani.
Este titlul unui roman al lui Iordan
Chimot, apărut în 1968 adică un an în-
ainte ca Mircea Horia Simionescu să
lanseze Dicționarul onomastic, carte ci-
tală recent de un cotidian de mare ti-
raj pentru actualitatea sa în ordinea
stabilirii unei tipologii. Mare-i grădina
onomasticii determinante de desîn!

Iată ce seria un critic (plecat între
timp spre țări mai calde) despre roma-
nul Lamento pentru peștișorul Balta-
zar (sublinierile părților semnificative
prin actualitate imi aparțin): „Într-o
înscenare cu solemnitate de oratoriu,
romanul constituie o feerie a imagina-
ției, care manevrează obiecte și ființe-
obiect; structura este aceea a cîmpului
narativ oniric, în care evenimentele
sînt interschimbabile fără ca ansam-
blul să sufere. Personajele sînt magice
prezențe fluctuante; cuvintele sînt su-
puse unor interpretări sau modificări
ce tin de libera alegere și funcționare
în exercițiul automatismului.”

Ei bine, priviți actualitatea! Uitați-

vă la mostra de comentariu care defi-
nește romanul ca pe unul apărut ieri!
Ehei, doamnălor și domnilor, ceea ce
trăim acum literatura a scris demult...
Ce, Doamne-iară-mă, „cărți ale săptă-
minii” vă mai trebuie?!

Horia Gârbea

Paul Goma
DIN CALIDOR
Editura Albatros

Ceea ce este straniu și trebuie neapărat remarcat în legătură cu acest volum al lui Paul Goma, este asemănarea lui, ca zonă a epicului cu ferocele roman **Gherla**. Roman-jurnal, roman-memorii, **Din Calidor** are pe alocuri aceeași ferocitate cu amintirile de la Jilava și Gherla. Numai că aici, fiind vorba de amintiri din copilărie („o copilărie basarabeană” este subtitlul cărții), duioșia, improprie altfel scriitorului își ia și ea partea.

Experiența pe care din nefericire pentru individ și din fericire pentru autor. Paul Goma a trăit-o în Basarabia, în pușcărie, în disidență și apoi în exil se transformă în literatură printr-un minim de prelucrare și care, și acela, ține numai de dorința crîncenă, devastatoare pînă la pulverizarea narațiunii, de a nu uita nimic din cîte au fost trăite direct sau indirect. Scrișul lui Goma topește amintiri personale și amintiri ale unor alte persoane, realități verificate sau presupune, într-un text care nu este nici roman, nici „amintire” ci mărturie.

Forța scrisului lui Paul Goma stă în această putere și voință crîncenă de mărturisire (pînă la detaliu, pînă la amănunt). Este foarte rar, mai ales în literatura noastră, autorul care își convertește talentul numai în „relatare” și care, prin tensiunea acestei relatări, reușește să creze o operă literară în

sensul cel mai pur, adică una a cărei realitate să nu mai conteze (documentar), fiind primordială „autenticitatea” ei artistică.

Sub acest aspect se cuvine să-l recunoaștem pe Paul Goma drept unul dintre cei mai înzestrați prozatori români. Catalizarea prin talent a realității în artă, a tensiunii biografice în gratuit literar îl plasează pe autorul Calidorului, alături de Marin Preda, în vîrfurile unui clasament ad-hoc al prozei românești de gen, ca și al prozei românești în genere.

Ce este „calidorul”, acel „coridor”, prispă, pridvor, cerdac, al casei în care s-a născut scriitorul? Este el „matca”, „matricea” existenței scriitorului-personaj? Desigur. Dar mai mult decît atît este justificarea existenței lui ca scriitor, justificarea neabdăcării de la „condiția umană”.

Vasile Dan
DRUMUL CU FIINȚE
Editura Eminescu

Noul volum de versuri al lui Vasile Dan este dedicat — în memoriam — lui Virgil Mazilescu și Daniel Turcea, poeți din a căror generație autorul **Drumului cu ființe** face parte și cu care s-ar părea că are afinități. O frumoasă poezie (**Cine sînt eu**) amîntește clar de Mazilescu. Spre deosebire de acesta însă, textul lui Vasile Dan are un plus de coerență epică și o estompere a rupturii de sens între versuri. La aceasta se adaugă dorința de a marca prin duioșii altfel atent dejucate, conturul „obiectelor poetice”. Mi se pare că Va-

sile Dan are anumite prejudecăți calofile.

Notația este foarte fină, surprinzătoare, dar unele gesturi de ritual, care vor pune „sub pecetea tăinei”, imi par pretențioase și fără continut. De aici survine o inegalitate între pasajele în care instinctul poetic pur este dominant și cele unde tendința convențională de a poetiza „dramatic” precumpănește: „Nimeni nu l-a văzut vreodată. / Înmănușată îi cade noaptea / mina pe masă. / Capul ușor înclinat / ca al unui patruped în două lăbute”. Acest autoportret (**Chișul autorului**) ilustrează foarte bine afirmațiile de mai sus. Finețea observației în ultimele trei versuri (remarcabile) se deosebește de prețiozitatea exterioară a primelor.

Versurile lui Vasile Dan sînt foarte bune atunci cînd el își asumă complet umilința de a se descrie și practică autoironia în poemele sale atît de preocupate de sine. În rest, încercările de-a corecta oglinda fac rău poemului. Iată un nou autoportret în care sugestia livrescă din final este doar un balon de săpun atașat substanței din prima strofă, aceasta excelentă: „Încerc să mă vad pe mine / ca un orb. / Cum imi tin fața în palme, / Puțin aplecat — / știu / par din afară o literă neagră / dintr-o scriere veche, ideografică / ce și-a supraviețuit, cititorului. // Cumva / Yorick cu propria-î țeastă / în mină.” (**Mai mult decît vizibilul**)

Poezia pe care o scrie Vasile Dan este limpede, vag livrescă, fără forță în viziuni dar cu performanțe în surprinderea detaliului, orgolioasă și tandră, narcisistă dar iluminată de dubiul asupra propriei condiții.

Servitute și măreție militantă (III)

După eșecul versificației epice și al „reportajului liric”, începând cu decesul al șaselea sint vădite eforturile de re-liricizare a poeziei. Condușă prin miezul de foc al evenimentelor epocii, existența lui Labiș dă exemplul unei biografii paradigmatiche, exemplare, profund implicate, interogativ-orientate către problemele cele mai dificile ale contemporaneității. Descoperind în propria-i biografie, biografia timpului său și în seismele sociale propriile-i frământări, Labiș propune o meditație asupra istoriei din perspectiva spiritului tânăr, din cadentele poeziei sale lipsind însă înfatuarea găunoasă și rima unei poezii facile.

Decenul al șaptelea înfringe ultimele rezistențe ale tendinței evenimentale de „obiectivare” și consfințește autentică izbindă a expresiei celei mai directe a lirismului — confesiunea. Noua artă poetică se scrie la această înaltă temperatură a sensibilității și spiritului; socialul și politicul nu interesează decât pentru conflictul cu poezia, iar scopul noii generații este revoluționarea lirismului ca limbaj, subiect și atitudine. Poezii sunt concentrații asupra destinului lor, înțeles ca moment decisiv într-o palingeneză: este generația altui patetism.

Din această generație ne vom referi doar la Ioan Alexandru și Ion Gheorghe, poezii care largesc aria de inspirație, anexoază noi teritorii încă neexplorate de vechea poezie a cetății, se situează decis în actualitate grație sensibilității lor sincrone realității. Poezia nu trebuie să cadă în falsa exuberanță decât atunci, bineînțeles, când este vorba de simpla versificare și de mimetismul kilic. În creația celor doi poeți se simte tot mai acut conștiința participării la viața cetății, pentru ei poezia înseamnă concomitența dialogului cu monologul dar și reintercarea la sursele primordiale odată cu cîntarea integrității ființei umane. Poezia lor este o tragică emergentă a spiritului rural, ei fiind ultimii mari poeți ai unei lumi pregătite prematur să părăsească scena istoriei. O istorie literară a liricii contemporane nu poate uita această lume deoarece valurile însemnă permanență ce escaladează raționalizatul de epocă.

Glăsuț al lui Ioan Alexandru este una dintre vocile remarcabile ale poeziei deficiente patriei, lipsită de tonul festiv, ozon și onal; el nu este tobosarul ce anuța zilele naționale, aniversările și congresele, ci un solemn profet ce cugetă permanent la rugăciunea și imnul dedicat gîlei stămoșii. Poezia lui, purtătoare a unui mesaj profetic, recuperează ocazional și se definește ca o voce zămislită din Logosul primordial, întemeietor. Cotidianului degradat de fucurile de artificii ale altora, i se opune o poezie „greaie” masivă, care avansează încet și cu cerere durabilă conștiințele.

Pentru cuprinderea „patriei” poetice a lui Ioan Alexandru trebuie implicată întreaga sferă semantică a cuvintului, deoarece ideea de patrie trebuie înțeleasă în primul rînd în sensul dat de Pindar. Poetul este preocupat de autohtonă dăcică și de originea latină, însă am putea descoperi spiritul vechilor cetăți grecești de la Marea Neagră, precum și atenția acută tradițiilor medievale. Poezia lui este o expresie a tot ce datorăm înaintașilor, a căror cîntare trebuie roamintită mereu cu ceea ce este demn în cuprinsul valorilor contemporane. După Ioan Alexandru, nu poți fi poet dacă nu zămislești opera pentru luminare și desăvîșire în toposul specific al „imnelor”. Fiind sentiment și nu raționament, patriotismul, ca substanță poetică, își alege formele sale de prezentă și existență. O forma este chiar tăcerea care lasă faptele să vorbească, iar alta este manifestarea imnică, ce dobîndește la Ioan Alexandru o stare poetică extatică, situată într-un spațiu aflat sub semnul peren al luminii, spațiu boltă străjuit de privirea Pantocreatorului. Imnul devine astfel o formă extatică a poeziei, făcînd din receptor și rapsod o unitate care este lauda a ceea ce susține lumea și fiind mai presus de ea. Dar manifestarea imnică, extatică, prezintă și o altă trăsătură: pozitivitatea ideală a imaginilor delirant-senzoriale și enoclastice. Această umbră este departe de Ioan Alexandru, care depășește jubilația delirului conformist și dă, în perioada de inflație a poeziei patriotice flasnetare, o sumă de gravitate și credință, unificînd sentimentul absolut al patriei cu mîreașma cuvintului ei regional, transilvan, moldovean și muntean într-o imagine lipsită de festivitate prin adîncire în înțelesuri. Vocea exponențială care rostește un monolog-sinteză, pe un fundal de istorie densă, este o conștiință a preferinței pentru dimensiunile epice ale atitudinilor și pentru integrarea propriei confesiuni în sfera mai vastă a sensibilității care ne unifică.

Astfel, Ioan Alexandru traversează câteva etape, de la o poezie a eului spontan, necenzurat de reguli și norme, la un poem al stărilor de revelație a valorilor supreme, aparent interioare, dar suprapuse

individului. Poezia înscamnă pentru el includerea unicității în deschiderea spre universal: „Nu eu sint obiectul poeziei mele ci eu păstrat, transfigurat în ceilalți. Dacă eu nu am pătruns în ceilalți, dacă altul n-are nimic în mine, eu încă nu exist, oricîtă gălgăie așa face”. Afirmarea condiției morale a poetului finalizează raționamentul firesc: „Este vorba... de o justificare a sinelui pentru a-și redobîndi adevărata identitate imposibilă în comuniunea celorlalți... — roua de pe frunza iarbă n-o ajunge raza soarelui dacă nu-i pură”. Așadar, esteticul este un reflex al eticului, și toată poezia modernă, de la Poe la Baudelaire este pusă sub semnul îndoilei, fiind expresia eului închis, obscur, „victimă tenebrelor”. Imnul devine specia preferată care glorifică „valorile nepieritoare”, extraindividuale.

Insufletit de șansa rezolvării imnice a tragediei existențiale, Ioan Alexandru concepe poezia drept funcție mesianică a demiurgului ca „întemeietor” al unei lumi de dincolo de distrugere. Majoritatea poezilor sint „poeme ale întoarcerii”, ale redescoperirii unei „patrii” cu existența nealterată de seismele istoriei, mintuită într-o stare de primordială contemplativitate. „Adevărata istorie” este văzută în „mitos”, în „gîl”, „ritual dialogic” și în sacra „bucurie comunitară” a eului identificat cu cosmosul.

Traducătorul odelor lui Pindar descoperă miezul pur al poeziei ocazionale prin remodelarea istoriei și oficierea unui adevărat cult imnic dedicat Patriei: sint reînviata poetic și sistematic figuri ilustrate și oameni simpli, locuri istorice și monumente uitate, armonizînd trecutul și prezentul într-o clipă durabilă cit eternitatea. Exultarea lirismului elevat și simplu în esență, ce străbate creația lui Pindar sau Holderlin, este un motiv pentru simplitatea durabilă a propriei poezii și o justificare, biruind riscurile seismografului temporal. Inflexiuni din Novalis, Blaga, Plotin și Platon caracterizează aceste rituale cîntec inițiatice cu ecouri pindarice, la care se adaugă un satanism convertit, dominat de obsesia luminii, nu a întunericului, cum era la Blake. Profet, demonic și grav, poetul imnelor străbate labirintul conștiinței pentru a ieși la un liman care este Patria, pe care o cîntă ancestral obsedat de faptele și oamenii găsiți în severele tronic — act de identificare cu ceilalți. Descoperitor de tărîmuri de dincolo de limanuri și impetuos miezuitor de „noime” arhaice, profetul purtător de cuvînt al obștei țărănești nu vede în noțiunile de revoluție socială și cîntare în versuri acte formale ce revendică dreptul de a core și celorlalte conștiințe patosul de care el se simte insufletit.

Poezia imnică, în stil oratoric și adesea coral, se inserie programatic și tipologic în spiritualitatea bizantină și revitalizează astfel duhul lirismului ce individualizează tradiționalismul de-enilor interbelice. Factorul psihic declanșator al stărilor lirice este bucuria extremă ce decurge din sentimental transgresării fenomenalității limitative, al intrării în imperiul luminii izbăvitoare. De felul cum se permanentizează „amintirea patriei mume” ne sugerează reprezentările de factură alegorică ale unui univers stilizat saturat de termeni generici: Lumina și Somnul, Noaptea și Beznă, Stilpul de foc și Neagra Corabie, Marea și Ingerii cîntăreți, Fluturii și Turnul, Izvorul și Marea.

Tocmai obsesia originilor este cea care realizează călătoria „între izvor și mare”, somn al duratei existențiale, îndurînd spațiul alegoric al Pustiei, Ascensiunea sau călătoria, cu tentă mitologic-biblică, se desfășoară dinspre „patria mume” și dinspre „focurile patale” către „semnele vulcanilor”, din adîncul nopților infernale ale pămîntului spre infernul esențializat: drum din sine spre sine, din ființa amenințată de cronologia pustitoare năzînd spre esență, din omul supus înerteții fenomenului, spre regăsierea identității de sine. Prizonieră cîntărilor universale, conștiința încearcă în Vămile Pustiei o smulgere dramatică din contigenta familiară imediată, o izbăvire semnificativă, în același timp, atît împlinire a ființei cit și pustiire a ei. În mișcarea vitală de la originar spre originar, adică de la starea tehnică primordială către matricea ideală, ființa străbate o traectorie schematică a spiritului, ce rămîne determinat temporal

dar poartă o inalterabilă pecete. Tîlcul existenței va fi drumul unei asceze sui-generis de pregătire pentru revelarea unui adevăr de „natură pur spirituală”. Pe palierul alchimic se încheagă o poetică „tipologică” a ființei care își caută desăvîșita înființare. Se simte acut problema înstrăinării de primordialitate și a recuperării ei și, deopotrivă, alienarea ființei și regăsirea „izvoarelor”, pentru că deșertul sau „pustia”, ca spațiu exotic, stimulează un simbolism regresiv.

Continuator al marilor săi ardeleni Coșbuc și Goga, Ioan Alexandru dă poeziei patriotice gravitate responsabilitate și un simț al determinărilor morale, existențiale, de către cele naturale, minerale, vegetale, cosmice.

Pornit dintr-un sentiment al luminii care-l apropie de Hüldein și Rilke, poetul Imnelor ajunge la o imagine a patriei înconfundabil cosmicizate.

Odată cu Ion Gheorghe, se reactualizează constanta psihologică a substratului etnic, după ce aceasta a fost denaturată o vreme de gîndirea și poezia dogmatică. Toate sensurile și virtualitățile poeziei sale se concentrează într-un alee, într-o comunicare fluidă cu universul satului prin dezghicirea din efemer și așezarea într-un cîmp de influență ancestral, cîmpat de mirajul bucolic. Ion Gheorghe mătură-se constant o obsesie unificatoare, aceea a angajării în istoria față de care se simte responsabil, o responsabilitate asumată direct, ce se manifestă în concepția despre statul etic al poeziei. Asta fiind, în concepția lui, expresia unei conștiințe, supraindividuale, a unei colectivități solidare, poetul trebuie să se facă nu numai eoul ei, ci să aibă și capacitatea de a-și asuma datele unei ființe exponențiale. Acest program nu este original, dar are calitatea de a fi urmat întocmai și de a fi exact în liniile fundamentale pe explorarea filonului de sensibilitate tradițional, ce trădează o năzuință de cuprindere integrală, de la expresia lirică a unui spirit direct angajat în dinamica actualității, pînă la acțiunea sistematic dirijată spre redescoperirea și revalorificarea unor niveluri ignorate sau mai puțin frecventate ale străvechilor tradiții naționale.

Vociferabile prognoze poetice ale unui poeta-vates, poezile sale ne avertizează asupra pericolului adulterării, al ieșirii din matricea originară și proiectează despre viitor, cu o rară forță de sugestie asupra celor ce se vor întimpla, o imagerie dedusă dintr-o experiență mîkneră. Tonalități remarcabile se obțin prin trecerea de la rațiunea profetică a poemului la o desfășurare liberă, impetuoasă, născută parca din ea însăși. Lumea poemelor lui Ion Gheorghe este o lume bătrînă, ne dă sentimentul unei vechimi incomensurabile și proiectează asupra universului o privire „filosofică” înțeturată de scepticismul răscolit, care ne aduc mărturia unei fericiți îndoielnice și a unei bucurii prudente.

Lirismul lui Ion Gheorghe nu este un plîns cosmic nostalgic cauzat de dispariția unei lumi, ci efectul unei lupte: construcția naturii/natură construită, opoziție dialectică dintre forțe contrare ce tind să se împace într-o unitate superioară, cu achiziții și pierderi reciproce. Acest cîntec dramatic, inspirat de prefacerea unei civilizații arhaice, contopește un clan al bucuriei cu tipătul unei acute dureri și nu este o litanie soporită sau o elegie romantică pe ruine. Herald al unei condiții glorioase, Ion Gheorghe împinge suferința pînă la claviatura strigătului de bucurie. Rocul sau prohodul la neantizarea lumii satului, fulgerată de dureri ascuțite, își schimbă brusc regimul sufleteș prin prefacerea în cîntec patetic de revoltă sau imensă oală a bucuriei, căci destrămarea structurilor arhaice este o ultimă ocazie de a cînta dimensiunile și puterea unei lumi de uriași ce dispăre sau se convertește într-un chip demn de ea. Are loc o nouă „facore”, viața ancestralului lumii rurale nu mai constituie un tot coerent, cosmotic, „romanul” ei este fragmentat, iar poetul descoperă tonul exact pentru a descrie „lucruri ce îmi par că nu se mai întimplă”.

Ion Gheorghe este înzestrat cu vocația eposului, a lirismului rapsodic sau epocic vizionar: eposul este evocat, narațiunea este adusă la nivelul monologului-confesiune, trama baladesc-epopeică se fluidizează în fluxul liric al unui permanent „comentariu” inclus în conținutul relatării.

Chiar și notația celei mai anodine realități se realizează pe fundalul istoric-mitic, cînd cele două planuri nu se interferează vădit, creînd în ordinea realului semnificative raporturi ce sint infuzate de un straniu sentiment de irealitate. Volumul Zoosophia propune o lectură simbolico-mitică a istoriei românești, fiecare moment evocat fiind așezat sub semnul emblematic al unui man sau zoon tutelar, care se constituie într-o heraldică pe scutul istoriei. Zoosophia ne îndreaptă astfel spre o lectură imaginară a evoluției istoriei din interiorul unei matrici stilistice populare. Odată dislocat sensul primordial al unei lumi, se iveau necesitatea cristalizării sau a întemeierii unei noi, însă nu înainte ca ea să fi suportat această refacere caricaturală a cărei instrument o inferează cu severitatea inocentă a jocului de copii. În acest joc sarcastic, caricatural, ea se vede supusă la proba unor copii infidele, năiv-groșești, ce simulează apariția unui univers în care nimic nu este făcut, ci totul făcut. Nu lumea pare epuizată, ci gestul creator care o face să arate astfel are asea obosală ironică a unui sceptic demurg bătrîn. Născîndu-se și infățîșindu-se mereu ca la început, și această lume devine sceptică din cauza repetării atitor cicluri. Un argument al arhaicității, al memoriei unei bătrîneți kusesizabile de popor istoricește tinăr. Il constituie lipsa prejudecăților și a sentimentului de vinovăție.

Poemul epic și balada sint cultivate de Ion Gheorghe după ce mai bine de un deceniu aceste specii fuseseră compromise de un schematicism repudiat de poezia mai nouă, pe cale de a-și recăpăta substanța lirică. Mioara, poemul tinereții rustice și cu vădite ecouri labișiene, este simbolul copilăriei pierdute iar moartea ei „de-un corn de inorog înfipt în coapsă”, aidoma celeilalte morți, a căprioarei, semnifică crepusculul timpului sacru și căderea în cel lumesc, profan. De altfel, multe secvențe din viziunile lui Ion Gheorghe măturisesc năzuința secretă de a reinvia o lume, resuscitată sub vraja descîntecelor din universul mitic al giganților.

Creația lui Ion Gheorghe, oricît de proleică s-ar manifesta este catalizată de marca obsesie a angajării poeziei în istorie și perpetuarea sentimentului necesarei responsabilități etice a creatorului, al conjugării biografiei individuale cu spiritualitatea colectivității.

Deși nu ne-am propus o comparație în zig-zag a celor doi poeți, totuși, ajunși în acest punct al periplului, ne luăm libertatea de a face și cîteva disocieri. Fac ura psihică a lui Ioan Alexandru este mediativă pe cînd cea a lui Ion Gheorghe reconstruiește, reface: unul este contemplativ, celălalt este mitografic care încearcă să recomponă mental o arhaicitate. Viziunea lui Ioan Alexandru asupra lumii este una secretă, pentru că el privește pămîntul prin cupola cerului. De aici și o simbiologie mai bogată față de reprezentările lui Ion Gheorghe, care este poetul laic al unei rădăcini din pămînt ce aspiră la sacralitatea teluricului. Uranicului care descoperă pămîntul i se opune teluricul cu aspirații uranice. Iar această deosebire este o realitate de profunzime a psihicului ce se structurează la acel nivel unde se organizează marile viziuni și mituri.

În pofida structurilor psihice diferite cei doi poeți sint continuatorii unei îndelungate tradiții, fie a bisericii culte, fie a celei populare, ce reînprospătează cu vigoare acest sentiment al geografiei și istoriei patriei. Ei acordă noțiunii de poezie patriotică sensul strict de cîntec al locurilor, de revelație a unei geografii specifice și a sentimentului aostei geografii. Este poezia unei geografii pătrunse de duhul istoriei, a geografiei problematizate, așadar și una statică și una bucolică. Într-un fel, toți poeții noștri reprezentativi au încercat să numească, sub diferite modalități, locurile în care se întemeiază specificul național și timpul în care se îmolnește istoria. Poezia adevărată este pătrunsă de aceste două dimensiuni, iar menirea ei nu este să le caute, ci să le cînte, căci ele există.

Vasile Spiridon

Vă rog din inimă, nu vă speriați. Nu mă interesează cituși de puțin ce aveți în cutie, deși ar trebui să mă intereseze. În numele acestui interes superior mă aflu în tramvai, pe o vreme oribilă. Dar pe dumneavoastră v-am întrebant cu totul dezinteresat; era un fel ca oricare altul de-a intra în vorbă. Vă văd pentru prima oară și totuși îmi păreți foarte cunoscut. Mai mult decât atât: apropiat. Știți de ce? Nici măcar nu bănuți? Atunci vă voi spune: pentrucă semănăm. Oriunde am fi, în tramvai, pe litoral sau la înmormintarea cuiva, nimeni nu ne va remarca. Desigur, veți spune, nu e măgulitor; dar dacă veți cântări puțin veți vedea că e minunat. Această banalitate transparentă ne așază cu drept de decizie — prin greutate specifică — în rândurile majorității făuritoare de Istorie, dacă e adevărat că istoria e făurită de cineva. Sinteți de părere că e un început promițător pentru conversația noastră? Pentrucă trebuie să vorbim, cu orice preț. Altfel ne-ar deprima înghesușala, răguș, mirosul înepător de ciine ud al fraților noștri cu care, împreună, efectuăm această călătorie. Așa dar, să vorbim... Aveți copii? După lumina interioară care vă înfrumusețează pe neașteptate chipul, îmi dau seama că aveți. Vă deplîng. Din pricina copilului meu... e un băiat; și al dumneavoastră e băiat, nu, nu trebuie să mi-o afirmați categoric, știu că e așa după lumina de mîndrie vizibilă în ochii dumneavoastră, altfel terni ca și ai mei, din pricina copilului meu pe care l-am iubit dincolo de rațiune, iată, sint obligat să umbliu în tramvaie, vara-iarna și așa, vă rog să notați, în timpul orelor mele libere, deoarece în cele ocupate sint profesor. Profesor de latină. Desigur avind în vedere lășitatea acestei opțiuni timpurii predau cind geometria, cind limba rusă și, uneori, educația fizică. E perfect normal, găsesc asta justificat. Cine simte astăzi nevoia, sau e imbodit de curiozitatea nesănătoasă să afle că în mizgăleala sa, DE RE PUBLICA, Cicero, acest premergător al secretarilor cu agitația și propaganda, veșnic și programatic nemulțumit de toți și de toate, ne informează că toate formele de guvernare cunoscute sint imperfecte? Regalitatea, zice palavrăgiul, chiar în miinle unui Cyrus, îl despoaie pe om de orice drepturi. Oligarhia, subliniază parvenitul, fie ea tot atit de înțeleaptă ca aceea din Marsilia, reduce poporul în sclavie; iar democrația, izbucnește snobul, chiar dacă am lua exemplul Atenei, suprimă inegalitatea atit de necesară între oameni!... „Și Atheniensis, quibusdam sublato Arcopago, nihil nisi populū scilicet ac decretis agebant: quoniam distinctos dignitatis gradus non habebant, non tenebant ornatum suum civitas.“ Penibil! V-am plictisit însă cu acest citat ca să vedeți că sint într-adevăr profesor de limbi moarte și nu v-am servit o „legendă“ ca să vă câștig bunăvoința și încrederea...

„După o asemenea introducere e clar, sper, că vă veți simți obligat să ascultați povestea vieții mele. Dar ce altceva am putea face? Tramvaiul s-a oprit iarăși. Trebuie să treacă. Vitamque sub dio et trepidus agat in rebus, dar, trăiește în aer liber, în mijlocul primejdiilor.

Ca imensa majoritate a locuitorilor scumpei noastre patrii, dulce et decorum est pro patria mori, provin dela țară. Ah! noroiul călduț după o ploaie de vară, făcîndu-ți cîrnăciori printre degetele dela picioare! Fiu de oameni instăriți, care au fost deportați ca să ispășească prin muncă vina de-a fi muncit mai bine decit alții. Ce s-a întimplat cu părinții mei, nu contează. E și asta un fel de „Weltanschauung“ care ar trebui descifrat: dacă nu ne interesează soarta părinților noștri, cine ne dă dreptul să ne preocupăm de viitorul copiilor noștri? În fine... Cum ne-cum, am înțeles la timp că singura mea șansă de a supraviețui (aceasta fiind suprema mea aspirație) minilor imprevizibile ale noului zeu pe care noii înțelepți, il numesc cu deosebit respect și cu nedismulată toamnă pentru propria lor piele, Istoria-in-acțiune, Istoria-judecătoare, Istoria-gunoier, este să devin cit mai insignifiant, să nu trezesc în nimeni, chiar în cei inferiori mie, ori mai ales în ei, vreo amuzozitate, să le dau impresia că rivnesc, fie și subconștient, la vreo devenire ierarhică. De aceea am ales limbile moarte, de aceea, printr-un efort de voință, m-am modelat pînă și înfățișarea core în tinerețe, o pot spune acum, era foarte atrăgătoare și prin aceasta, însoțită și am ajuns după mari și chinuțoare eforturi la actuala mea transparentă mucilaginoasă. Am evitat relațiile cu femei frumoase; ele atrag invidia și ostilitatea vindictivă a celorlalți... Deci, viața mea s-a desfășurat sub stegul încolului mintuitor. Cum spune atit de plastic cîntărețul oportunistului pios, Horatius, poet de trei lulele cu mentalitate de țaran milocaș: *Sit mihi quod nunc est, etiam minus ut mihi vivam quod superest aevi*, adică să păstrez numai ce am acum, chiar mai puțin decit trebuie și să trăiesc numai pentru zilele ce-mi rămîn... Un om necesătorit și fără copii iese în evidență, dovadă că plătește amendă sub formă de impozit; așa dar m-am căsătorit cu prima venită. Soția mea avea o meserie cu totul ștearsă, era contabilă undeva, iar în țara ei nu făcea nici ne bărbatul cel mai stătut să întorcă după ea capul. Aici a arătat prima surpriză: în noaptea nuntii am descoperit cu o plăcută contrarietate

titus popovici

IARNA, ÎNTR-UN TRAMVAI

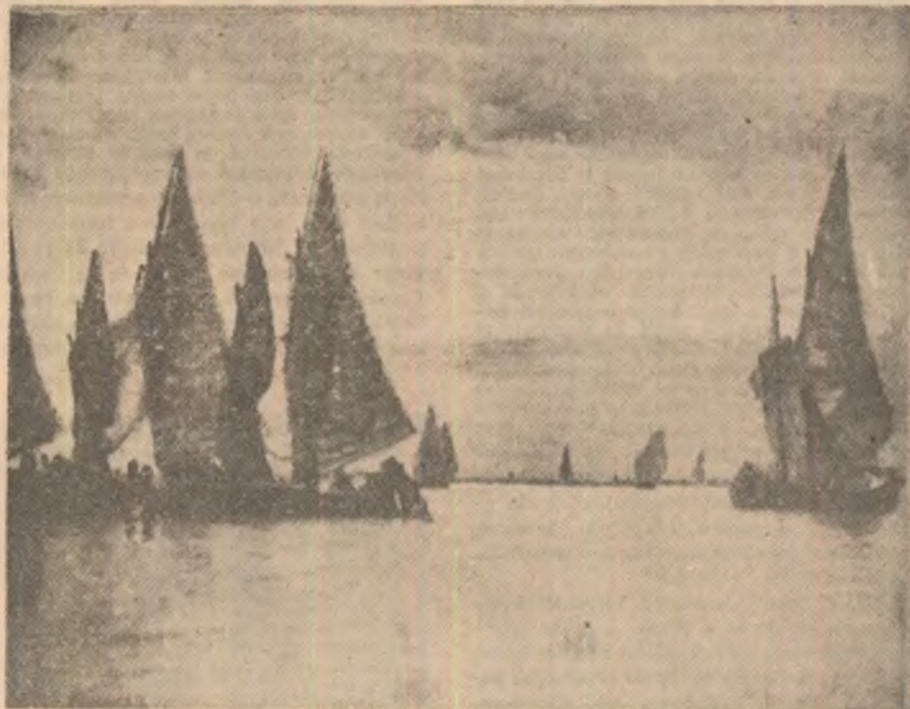
că avea un corp splendid, zvelt, cu mușchi elastici, absolut de nebănuit sub țalele fără gust care-l acopereau în timpul zilei. Îmi era atit de recunoscătoare că am luat-o de soție, încit manifestările în pat ale ares ei recunoscîntre ar fi trebuit să mă pună pe gînduri, est modus in rebus. Sore nemulțumirea mea descumpănită a rămas însărcinată, deși raporturile noastre trupesti aveau l-c de cele mai multe ori sub semnul lui Onan. Am fost de acord să păstreze copilul, de altfel nici nu aveam bani și curaj pentru un avort și din clipa aceea de uitare de sine existența mea a luat-o pe drumul care trebuia să mă exileze în tramvaie, în gări, în restaurante, în general în locurile unde e multă lume, prin natura rerum. Am început să-mi iubesc copilul cu acea dragoste, unică ziceam eu, în fond la fel în toate epocile pe toate meridianele și la toți indivizii speciei noastre și care n-are nimic comun cu înțelepciunea elementară, dacă se poate iubi înțelept. La noi, în țara pentru care e dulce și decoros să mori, dragostea pentru progenitură este, cred că atit observat acest lucru, nedespărțită de o cumplită sete de răzbunare împotriva celorlalți, a societății, a universului în general și, în particular, asupra nenumăratelor umilinte mărunte pe care le suportă genitorii: țifna vreunui șef ulceros, mîrlănia neghoabă a unui milițian, faptul că femeile frumoase sint totdeauna ale altora, sau că nu se găsesc izmene bărbătești, ori intirzie trenurile și lifturile se opresc între etaje, — toate acestea urmînd să fie răzbnate — sau răscompărate? — de urmași. Am văzut bătrîni pensionari răbdînd de foame în numele acestei vendete improbabile, ca fiii ori fiicele lor, în general gălăgani începînd să chelească, ori matroane premature, să fie cruțați cit mai mult timp de neplăcerile inerente ale vieții și să se poată astfel concentra asupra mijloacelor celor mai crude de a plăti — cui? — suferințele înaintașilor, am văzut mame culcîndu-se cu copiii lor, ca micuțul să nu se incurce cu vreo ștoalfă și să-și uite între coapsele ei agere scopul pentru care a venit pe lume; și m-am văzut pe mine. Nu vă voi descrie acum, mai ales că tramvaiul a pornit iarăși (n-a trecut pe aici, n-am auzit urale; și probabil în ultima clipă s-a schimbat traseul. E necesar, vă rog să mă credeți că e necesar.) încintările primilor ani, primul dinte, primul „ta-ta“ primele năbădăi. Sint atit de emoționante incit, vedeți, mi se umplu ochii de lacrimi. La fel mă emoționează și unele străzi, altfel desîndate, pline de flegme uscate și de căcăței de ciine, pe care mergeam împreună; el tropăind pe piciorușele cu plafius, eu vorîndu-i ca unui om mare; străzi pe care astăzi le ocolesc, sau le străbat cu ochii închiși, pentrucă amintirile duioase m-ar putea distra de la misiunea mea... Soția mea a hotărît că fiul nostru va fi un om mare, artist, dictator sau tîmăduitor al suierîntelor umane, ceea ce, la o privire mai atentă, e același lucru. O surprindeam vorbindu-i în ritmul dulce al unui cîncec de leagăn; „Vei crește mare, toți ne vor invidia, tu vei răzbuna pe mămica și pe tătucu de toate umilintele și-i vei legăna printre flori cind vor fi bătrîni, nu-i așa?“ Astfel se spulbera universul întieptei mele ataraxii. Mă enerva că nu creștea mai repede, peste noapte, să ajung să-l văd puternic și celebru și pe toți ceilalți șoptînd la trecerea mea modestă: „Iată-l, e tătăl!“ Această împlinire anticipată a existenței noastre pînă atunci călduț-inoțentă, era minată de o frică irațională, care ne secătui interior, pe mine și pe mama lui. Frica de boli: cum să-l ferim de boli într-un oraș murdar, cu turme de șobolani mustăcînd în jurul pubețelor nedrudicate cu lunile și chiar traversînd bulevardele în șiruri lungi, unul după altul, așa cum am văzut odată în plină zi; obseșca cutremururilor; ar fi trebuit să ne cădăm undeva, într-un spațiu ferit de surprerea blocurilor, o casă de hîrtie și de lemn cum aveau japonezii pe vremuri... Priveam cu suspiciune pe oricine se uita cu admirație la copilul nostru: se vorbea de răpiri, de indivizi eliberați din temnițe în urma unui din nenumăratele decrete-legi date cu ocazia vreunui zile de naștere, sau onomastici; aceștia răpceau și violau băieții buclăți, după care îi tăiau în bucăți și vindeau „la negru“ cărnița tranșafrie. Doream să se întrecă circulația nu numai la căderea vreunei zăpezii imaculate, ci tot timpul anului, deoarece toți șoferii ne păreau nebuni sau permanent beți... În sfîrșit o năvălire de ordin pedagogic veni să se adauge panicii noastre permanente: ce va învăța și cum se va forma pentru misiunea ce-l aștep-

ta, copilul nostru într-o școală decăzută și primitivă, cu dascăli care-și urau meseria și implicit și elevii. Pîndînd tinerele fete care-și scuturau fesele pe bulevarde, în general troale și vulgare, nu găseam nicuna demnă să-i împartă, cîndva, așternutul, nemaivorbind de primejdia bolilor venerice și a SIDEI aduse de popoarele surori din Orientul-Mijlociu. Dar cel mai grav lucru era neîntrerupta primejdie în care urma să trăiască: un singur cuvînt nepotrivit, sau ambiguu, sau interpretabil putea să-i închidă toate cărările și să pună pentru totdeauna o pată indelebilă pe fruntea lui nevinovată. Știam că nu vom putea fi veșnic în preajma lui, să-i supraveghem cu dragoste fiecare vorbă, orice expresie a feței care ar fi putut arăta nemulțumire sau revoltă. Ca nu cumva vreo vorbă de-a noastră, spusă într-un moment firesc de exasperare, să se graveze în nevinovatul lui subconștient și să răsără de acolo, peste ani și ani și să-l distrugă, începînd să vorbim între noi, eu cu soția, chiar cînd el dormea (nu existau doar metode de învățare a limbilor străine în somn?) în limbajul paralic-infantil prin care comunicau semenii noștri la ședințele unde-și făureau viitorul luminos și stabileau itinerariul urcării pe noi culmi de progres și civilizație. Asta ne aduse și nouă o considerabilă liniste interioară. Limitîndu-ne cuvintele la strictul necesar și folosîndu-le numai pe cele verificate („corespundător-nec respunzător“, „deosebit“ — pentru orice, dela crimă la extază... „înscriindu-se pe linia“... „constituindu-se în“... „aducîndu-și aportul la“...) ne eliberăm de riscul ca vreun răuvoitor, vreun invidios sau vreun creștin să fie șocat de cine știe ce asociație insolită de cuvinte; și i se pară că vorbim într-o limbă străină, comunicîndu-ne secrete de stat și să acționeze în consecință, după cum îi dicta conștiința și legile țării... Așa dar, după cum vedeți stimite tovarășe de călătorie, nimic nu era prea mult pentru a asigura copilului nostru un viitor demn de speranțele ce ni le punem în dînsul. Numai un om format la școală aspră a acestei discipline nueta să-și croiască drum în străinătate!

„Străinătatea! Iată marele cuvînt răsătit. El mă obligă la o regretabilă, dar necesară digresiune, acest cuvînt reprezentînd un alt zeu, pronunțat o zeită. La fel ca Istoria, dar fiind contrarul ei întrucît cel ce aduce jertfe Istoriei (zeu I mare, vă rog, năpărat cu I Mare!) nu se poate închina în același timp Străinătății și invers. Așa după cum unii oameni, altfel în toată firea, se imaginează invizibili și astfel, înainte de-a adormi, schimbă prin acțiuni miraculoase cursul succesiunii Istoriei, ori micșorîndu-se duă vorbă pînă la dimensiunea micșorării își îmbolnăvesc dușmanii personalii sortîndu-i unei

morți cumplite, tot astfel cei mai mulți (oamenii lipsiți de imaginație consolatoare fiind lamura țării în care avem responsabilitatea de-a trăi) își plasează toate speranțele dincolo de ficțiunea granițelor, în teritoriul mirific-mitic al Străinătății. Sint sigur că ați observat, întrucît nu se poate să nu vă gîndiți la viitorul copilului pe care l-ați zămislit, că această Zeită a devenit o unitate sigură de măsură a valorii omului, luat ca individ: cutare e cineva pentrucă umblă în străinătate, a fost, se află, sau va merge în străinătate. E prețuit în străinătate. A fost laudat sau injurat de străinătate. Bunurile aflate în posesia individului sint și ele prețuite după același criteriu infailibil: pantofi, haine, țigări, băuturi din străinătate, dar lucrul cel mai important este că însăși Țara pentru care, cum spunem, dulce et decorum est pro ea mori, își are destinul în miinle aceleiași divinități contemporane: „străinătatea nu va permite“... „străinătatea nu vede cu ochi buni“... „ne facem, ne-am făcut sau ne vom face de ris în fața străinătății“... Desigur, fiind ființe gînditoare nu putem profesa o adorație orăbă. Din cînd în cînd spre altarul inaccesibil se ridică și fumul acru al reproșurilor: „străinătatea e in-conștientă“... „străinătatea ne-a părăsit în ghiarele anti-străinătății“... „străinătatea va plăti scump...“ Străinătatea nu se află într-un spațiu geografic anume. Indată ce încercăm s-o concretizăm, imaginîndu-ne caracterul oamenilor care o populează, instituțiile ei de guvernămint, ori varietatea moravurilor, apar defecte greu de suportat pentru noi cei care tinjim din tot sufletul să plecăm definitiv de aici, dar am vrea în același timp ca Străinătatea să semene cu ce lăsam în urmă, ca să nu ne simțim prea desțărăți. Desigur minus unele neplăceri la urma urmelor minore din moment ce și în Străinătate se moare. Astfel francezii sint zăcăliți, egoiști și șovini, nemții lipsiți de humor, plini de bani și mărginiți, italienii neserioși, grecii calici și guralivi, nordicii bețivi lunatici și impotenți. Desigur... rămîne America, mai precis Statele ei Unite, paradis al perfecțiunii, dar sint prea denarte și fac greutăți la acordarea cetățeniei... Acest impuls frenetic de-a pleca, decît-l dezbrăcăm de atribuțiile lui materiale, vulgare, mi se pare pînă la urmă un fenomen religios, asemănător Crușădilor, dar mă întreb în același timp: unde e Sfîntul Mormînt în toate acestea? — În tramvaiul acesta imputit și înghețat, spuse încet Ion Popescu. De obicei cînd mări îi pr duceau silă și ruda... „suficienta melancolică a colului“ și... să-și piardă pentru o clipă îndelung exercitata răbdare.

„Decdată copilul nostru încetă să mă crească. Vorbea în continuare limbile

străine pentru care îi angajasem meditații, desena șerpi și dealuri împădurite, cînta la pian „Für Elise”, dar nu mai spunea „tată” și „mamă”. Părea să nu ne mai recunoască. Un doctor dintre nenumărații pe care îi cerețarăm în perioada aceea, ne vorbea prozaic despre unele disfuncții necunoscute ale hipofizei, altul mai serios despre „refuzul subiectului de-ași părăsi psihic lichidul amniotic”, un al treilea, brutal și gâlbuit despre schizofrenie, jignindu-ne. Am fost și la făcători de mununi prin dicrite margini de oraș bine înțelese fără nici un rezultat, iar prelatul din cartier pe care-l vizitarăm pe furis să ne vorbească despre Logosul Întrupat și despre fecunditatea simțurilor fără de care toate neîmplinire sint. Vecinii de bloc, colegii și la urma urmei bunul nostru simț ne dictară singura soluție posibilă: trebuie să mergem cu copilul în Străinătate. Numai acolo existau doctori adevărați, numai acolo se practica medicina, salvarea nu putea veni din altă parte. Medicile erau însă insurmontabile. De unde banii? Cine să ne ajute în îndeplinirea formalităților și mai ales cine să aprobe plecarea familiei întregi, pentru că era dela sine înțeles că și soția trebuia să ne însoțească. „Ce? — mi-a spus ea odată cînd, pentru a economisi banii pe care de altfel nu-i aveam, i-am sugerat că ar fi bine să mă duc numai eu cu micul bolnav care în timpul acestei vulgare dispute ne privea cu ochii goi. Eu știam limbi străine, un bărbat se descurcă altfel...” Sigur! Ți-ar conveni! După ce m-am chinat cu cezariana, cu alăptatul și cu spălarea scutecelelor acum, cînd a apărut o ocazie de-a merge în Străinătate numai tu să profiți? Numai „voi”? Tot timpul „voi”?

În fine, după multe eșecuri miliatoare asupra cărora ar fi banal să mă extind, m-am decis să-i scriu Lui. Numai el putea să mă înțeleagă, fiind fiul și totodată părintele poporului. Nu era, așa cum s-ar părea la prima privire, o imagine adorativ-puerilă ori iefinim-slugarnică: era o realitate simplă, a tuturor și a celor care o acceptau radiind și a celor ce o respingeau mirînd, ne avînd nici măcar valoarea de simbol pe care se scremeau să i-o ofere cîteva slugi din jurul lui, cei care, primii se vor lepăda de el, pentru că nu înțelegea cîtă nevoie aveam toți de un fiu și de un părinte de care să ne putem lepăda, la rîndul nostru, neputîndu-ne lepăda de noi înșine. Am scris epistola, încercînd să păstrez cadența aceea sobră pe care limbile vii n-au cîștigat-o încă, fiind convins că el simte o scribă suverană de linguiștilor fără de care n-ar fi putut trăi... Din clipa cînd am anunțat-o, în șoaptă, că am depus scrisoarea într-o cutie poștală din centru (și Ion Popescu își amintea cu o stringere de inimă de scrisoarea către Majestatea Sa Elisabeta a II-a, Regina Marii Britanii pe care o depusese, cu un an înainte, într-o cutie poștală undeva sub bolțile afumate de istorie din Mala Strana) — soția mea începu să-și modifice rochile. Nu putea apărea în fața Străinătății ca o simplă contabilă. Auzisem despre un profesor din Düsseldorf sau Frankfurt, specialist în asemenea maladii metafizice și îmi perfecționam cu sîrg germana vorbită: „Volksgemeinschaft”... „Wenn es steht zu Schulz und Trutz brüderlich zusammenhailt”... „An sich und für sich”... și mai ales „Die Tag für Freiheit und für Brot brich an!”, iar copilul nu privea rîzînd serafic, gingura și își privea sexul sculat... Dar iată că tramvaiul a pornit. Încercînd să din nou traseul lui s-a modificat. Dar ne vom întîlni, sînt sigur, în altă parte. Undeva în drumul nostru, devenit atât de agreabil datorită faptului că nu sîntem obligați să ținem.

Zilele trecută, se făcuseră săntămîni. În calitatea noastră de familie levită de deștin, trăiam delicioase inverse ale așteptării, singura voluptate care ne justifică, de altfel, existența, cînd într-o frumoasă zi de primăvară cineva îmi puse mina pe umăr. (Totmai citeam o poemă a unui elev din cursul superior, operă ce urma să fie citită în cadrul unei ample acțiuni bilunare „Țara mea, mindria mea”, acțiune înscrindându-se într-una, mult mai vastă, „Festivalul Național Cîntarea Patriei” și pagina versificată îmi cerea un plus de atenție. Eram nedogor și, totodată, conducătorul cîntărilor școlii; trebuia pe de-o parte să depistez orice formulare necores-

punzătoare, chiar casuală, care ar fi putut fi interpretată ca o aluzie mascată, iar pe de altă parte să înțeleg mecanismul spiritual al unei generații ce urma să ocupe, în curînd, locul ce i se cuvenea în procesul de ridicare neconținută.

FILOZOFIA VIETII

Viața este o scintee
A organcei materii
Ce durează de milenii
Fosta mică-acum e mare
Cum se vede pînă azi!
Om născut din cea scintee
Cea-nălzit materia toată
Dînd o formă mai comodă
Să se-ajungă l'umanitate
S-a ajuns ca din maimuță
Să se nască un om mare
Evoluție-transformare
Ce deapuri se repetă
Ajungînd la actuala
Viața noastră ce-a plăcută
Transformăm mereu întruna
Mediul ce ne-nconjoară.

Sîmțind deci pe umăr o mină străină m-am zmcuit contrariat că sînt deranjat în evaluarea unei gândiri care, privind într-o perspectivă mai îndepărtată cere un efort superior pentru înțelegerea corectă a unei idei mai nobil exprimate dar tot atît de ezoterice, ridicole cum ar fi: „Quod in singulis, id est tot in populin; nulla est tam stulta civitas, quae non iuste imperare malit, quam servare iuste”. N-o mai traduc, nu vreau să strivesc corola de minuni a gândirii omenesci. Lingă mine stătea smerit un tinăr frumos, cuvințos îmbrăcat: mi-ar fi plăcut ca fiul meu, după ce își va fi reînscut creșterea firăscă, să arate astfel. „Vă rog să veniți cu mine” a spus el și l-am urmat, fără să-l întreb nimic (mă lepădasem de timpuriu de acest viciu) pe coridorul întunecat al scolii unde, ca suplinitor de muzică și trigonometrie, predam acum gramatica națională. Ne-am oprit în fața unei uși. N-o remarcasem niciodată, deși, după toate aparențele treceau de cîteva ori prin fața ei. Pe ușă atîrna o tăbliță: WC SPECIAL. Am vrut să-i spun politicosului tinăr că nu sîntem nevoia să-mi ușurez vezica urinară, dar el apucase să deschidă ușa și mi-a făcut semn să mtru într-o încăpere minusculă, dar agreabilă ca un budoar. „De ce nu ne-ai spus că aveți unele probleme?”... „Dar cine sîntei voi și ce vreți de la mine?” Tinărul a zîmbit amabil, ușor obosit, ca și cum ar fi fost mult mai bătrîn decît mine ceea ce, la urma urmei, era cu puțință: „Ceea ce vreți și dumneavoastră de la noi, de multă, multă vreme. De prea multă.” „Dar eu nu vreau nimic!” am strigat. „În cazul acesta să considerăm că discuția noastră nu a avut loc.”... „Ce să înțeleg prin acest lucru?”... „Ceea ce de mult vreți să înțelegem, dar v-a împiedicat o falsă pudoare, travestită în refugiu mincinos.”

Si spre uluirea mea (rămăsesem cu gura căscată, la propriu) recită cu ochii spre tavan:

Crocodion adorat

Proci haec, illa pavet saturam serpentibus ibin:

Effigies sacri hic nitet aurea cerco-pitheci;

Hic pisces fluminis, illic Oppida venem venerantur*)

— Si eu pe cine trebuie să ador?

— În opinia noastră, pe tine însuți. Numai pe tine însuți.

— Nu pot. Am un copil care nu mai vrea să crească.

— E un semn că nu mai poți, ca pînă acum, să încerci să îți fericit pe ascuns.

M-am înclămat, încercînd să par un învins elegant. Știusem întotdeauna că beata solitudo, sola beatitudo, fericita singurătate, singura fericire, era o imposibilă ajureală și viața mea, ca a tuturor, trebuia să se orînduiească pe fîgașul firesc pe care o împănase, cu o dulce imbrînceală sau cu un picior în culum, atît de insistat invocata Iatorie, coborîtă în stradă. Da, intrasem datorită unei nenorociri personale, în rîndul oamenilor, de unde nu mai era scăpare.

„Sper iubite prieten și în același timp tovarăș de drum că ai înțeles. În realitate lucrurile s-au petrecut mult mai

prozaic și mai pe înțelesul tuturor, dar am vrut să le dau o aură de cultură și inițiere fiind intelectual, adică una din acele ființe bizare care vor, bătîndu-se cu pumnii în piept, ca penitentei slavii, rerum cognoscere causas. Acest imbold împotriva naturii îi separă de restul oamenilor, îi pune în situații ridicole, sau îi duce cu timpul la o voioasă înjosire de sine. Și trebuie, înțelegi? trebuie să se justifice, altfel cum paștile mamii lor ar putea țar și în ce scop?... Deci pentru a obliga copilul meu să crească împotriva voinței lui secrete am acceptat, ca toți semenii mei, ca dumneavoastră călător semidegerat, cu degetele vinete înleștate pe capacul unei cutii de ghete, să devin un vigiliant. Adică, mai pe înțelesul vulgului, să aștern săptămînal pe o coală de hîrtie ce gîndește despre lume și societate colega mea, domnișoara F.D. fată bătrînă, neregulată gălăgioasă, împrăștiind odată cu o ploică de scuipat mărunt, imprecății la adresa lumii întregi, în așteptarea mistică a unui viol, sau a unei prime de 183 de lei; ori prietenul meu întimplător D.S. care, în orele libere, scria poezii despre natură subliniind cu o trăsătură energică, virilă, adjectivul verde. Bradul verde, marea verde, ochii verzi, singele verde, norii verzi, varza verde, culoarea respectivă fiind după cum poate știți deși păreți mai tinăr, culoarea-simbol a unei mișcări extremiste de dreapta; ori vecinul meu de palier, pensionarul L.B. care, oricînd ori te întîlnea, suspina cu ochii la cer: „Ah, ce-ai minca un mușchiulet de vacă în singe, tu-le mama lor!”. Foarte curînd am aflat că, la rîndul lor, toți aceștia și mulți alții scriau și ei ce credam și vorbeam eu despre lume, ce semnificație malefică avea faptul că-mi schimbam cămașa destul de rar și că, la un pahar, recitam cu sublinieri din gene: „beatus ille qui procul negotiis...” fericit cel care, departe de afaceri... ori că umblam mai tot timpul cu ochii în pămînt. Istoria este setoasă de cunoaștere și cunoașterea n-are limite, iar individul este primejdios prin însăși unicitatea lui idioată, pe care se încapăținează s-o creadă secretă.”

„N-am înțeles niciodată de ce majoritatea acestor cercetători anonimi ai naturii umane se simt rușinați de munca lor științifică. Pînă, și cei care-i folosesc le întretin această rușine metafizică, cerîndu-le să-și ia înfînște precauțiuni atunci cînd, la o dată și oră dinainte fixate, transmit rezultatele cercetărilor și observațiilor, obligîndu-i să se furișeze în apartamente anodine, puse la dispoziție de alți ampoloaiți ai cunoașterii nelimitate. prin parcuri măturate de amarul vînt al toamnei, în săli întunecoase unde rulează filme educative, ori chiar în sfinte biserică mîrgănaș, dîndu-le așa dar sentimentul vinovăției cînd, dimpotrivă, ar trebui să debordeze de mîndria artistică a celui ce sculpează în materia vie și frumătății a Omului, ce mîndru sumă acest cuvînt!”

Bine înțeles zelul meu modest îl induse în eroare pe tinărul și frumosul meu șef de lucrări. Curînd își lepădă față de mine amabilitatea fals-afectuoasă și spre norocul său începu să țină la mină, sentiment care, de obicei, duce la pierire. Îmi povestii că se simte prizonierul unui sistem îngrozitor și imund, care macină în gol, înnulțindu-se haotic, ca o metastază și-mi ceru sfatul cum ar putea scăpa din acest angrenaj, ca să devină și el un fericit dascăl de limbi moarte, așteptînd împăcat cu sine însuși („pe mine mie rădă-mă”) moartea anonimă. „Nu ție scribă de dumneata însuși pentru ceea ce te sillesc să faci?” mă întreba și în clipele acelea semăna atît de mult cu copilul meu, încît mi-am dat seama că e pierdut, din moment ce începu să mă iubescă. Plîngea și ca să-și ascundă ochii, își ținea colul în fața lor, gest înduioșător de copil orgolios. Ca o curvă păguboasă care își acordă pe ascuns favorurile, într-o noapte întunecată, furtivă dedit nigră munuscula nocte, mi-a povestit viața lui adevărată, altă gîlăscală de neiertat cînd ai privilegiul de îndreptare răbdătoare dar fără cruțare a naturii umane. Orfan de tată, sau copă din flori (aceștia dau cel mai mare procent de oameni vulnerabili, capabili de aceea de cele mai neașteptate cruzimi) a terminat magna cum laude un institut superior, nu mai știu care, și așa cum e și firesc a fost înrolat în oastea celor care trudec anonim într-o îndreptare a naturii umane pentru a o face demnă de a fi îndreptată. Foarte curînd, cunoscînd oamni prin mijlocul cel mai sigur, acela de-a ști ce cred unii despre alții, l-a apucat sila de viață și-a pierdut somnul și a început să ejaculeze ante portas. Stare de spirit banală, cunoscută din antichitate tedium vitae. Apare uneori, mai rar e drept și la cîinii bătrîni. „Sineurii om adevărat, îmi spunea printre sugheruri frumosul tinăr, cum eu, nutrea față de mine sentimente filiale. Mă ruga să-l salvez, în numele demnității omenesci. I-am promis că am s-o fac și l-am salvat. Am adresat, semnînd-o cu numele meu adevărat, nu cu pseudonimul obligatoriu de lucrător stîmțific, o lungă scrisoare, acolo unde se centraliza totul, arătînd că frumosul tinăr trădase uriașă muncă de regenerare a umanității aflate încă într-o stare putred-embrionară. Se spune, sublinjam eu cu necesară modestie, pentru a nu deveni la rîndul meu suspect, că în unele lamasorii, mîndștiri sau medrese aflate în regiuni misterioase de unde Timbul, așa cum îl întelegem noi decamdată a fost izgonit, anahoretii caută adevăratul Nume al lui Dumnezeu. În clipa cînd acest nume va fi găsit, lumea se va sfîrși. Noi în schimb, punîndu-ne de bună voie în slujba Istoriei trudem printr-o muncă la fel deghizat de către unul din subalterni adevăratul Nume al Omului. În clipa cînd îl vom afla, după ce ficcare ființă vie va fi desputată de secretele ei, de care se agită cu o încapăținare plină

de rea voință, lumea va începe. Tinărul frumos, care semăna cu fiul meu, nu era demn să participe la această sacră trudă: putea încă plînge, putea încă fi sincer. Se îndoia, adică.

Multă vreme după aceea cînd rămas același anonim restul omenirii, înaintasem pe spinosul drum al cunoașterii. l-am întîlnit pe o stradă plină de gropi. Se schimbaseră atît de mult încît nu m-a recunoscut. Era urit, părea șchiop și ridea de unul singur, cu dinți înnegriți. Trebuie să adaug că între timp soția mea mă gonise de acasă, trăia cu un reparator de mașini de cusut sau un suflător la oboi cu un cap cit o baniță; copilul nostru se vindecase tot atît de neașteptat cum se îmbolnăvisese și crăștea din nou, făgăduind să devină tot atît de șters și de inuțit cum fusesem eu, înainte ca viața mea să capete un sens în tagma nevazuta a dem.urg. camernii, care înănte vreme erau pentru mine niște umbre fără chip, o noțiune globală, îmi deveneau acum apropiați, știam totul despre ei și căpătasem asupra destinului lor care nu mă interesa, o forță magică. Era de ajuns să accentuez o mică nuanță în paginile așteptate acum cu nerăbdare și preluate cu respect nedreptat de către unul din subalternii mei, ca undeva, în vastul mecan sm al societății, o roțiță să se invîrtă mai repede sau mai încet și o bunăvoință inexplicabilă sau o rea voință tot atît de inexplicabilă să modifice, pe nevăzute dar ireversibil, cursul vieții celui pe care mă hotărisem să-l înalț, sau dimpotrivă, îl condamnase. Trebuie să-ți spun, scumpe prieten și tovarăș de călătorie în alba obscuritate a acestei zile de iarnă, că în aceste mișcări subtile prin care modificam, ca un artist revenind neobosit asupra unei singure opere, existențe cariere, chiar iubiri dacă era cazul, nu exista o umbră, nici cea mai vagă, de subiectivism: ajutam să se înalte oameni care mă jigniseră și dezlăntuam cinele orb al bănuielei asupra unor plini de amabilitate, prietenie, afecțiune față de mine, față de umila mea persoană atît de ștearsă, atît de ștearsă. Ca să înțelegi cît de ascuțită poate fi plăcerea aceasta în patul conjugal al Istoriei pe care noi, cei aleși, o posedăm cu frenezie, obligînd-o să ni se dăruiească în cele mai neașteptate și inedite poziții, iată, îți voi da o pildă. Nu ție s-a întimplat să fii jignit de vreun necunoscut, fără nicio motiv și ani de zile după aceea să suferi ca un ciur din pricina nepuținței de-a-i fi plătit? Din tăcerea dumitale vinovată, înțeleg că da. Ei bine, să zicem că trecînd pe o stradă instelată de scuipați uscați, cineva îți aruncă o privire grea de dispreț, așa, din senin. Tu treci mai departe, apoi te întorci brusc la primul colț, îți urmărești și vezi unde intră. Aștepti o vreme, aștepti doar atîta cît e nevoie să-ți dai seama dacă locuiește acolo, sau a venit numai într-o vizită. Pe urmă afli unde lucrează. În cîteva zile, cel mult, cu o elementară abilitate, faci cunoștință cu el. Într-o săptămîină-două îi ești prieten. Și după aceea, atent să nu greșești printr-un exces de zel, arunci în cartea vieții lui, indiferent la ce pagină, un semn de întrebare. Un mic, un foarte mic semn de întrebare. Istoria, cînd jusează de conștiința propriei sale puteri, nu lasă nimic la întimplare. Alte umbre intră pe ascuns în viața individului care a avut nefericitul imbold să te privească disprețuitor într-o zi și el, în fața unei halbe de bere răsuflată, îți povestește n-cazurile lui de neînțeles, pe care le pune pe seama Destinului, habar ne avînd că ex-crocoul de Napoleon a spus asta atît de frumos: „La destinée moderne c'est la politique”. Și nu mai știe inocentul vinovat că noi am desecralizat destinul, care a devenit o gogorită lipsită de sens, din moment ce și-a predat armele în mina omului. În ceea ce mă privește sînt gata să-mi dau viața și s-o iau pe a altora pentru minunatul sentiment de stăpîn-servitor aflat pe culmile însorite ale plăcerii supreme. Puterea în stare pură, ca un diamant, tăcută, înveșmîntată în straiele aspre ale umilînței dar nemărginită și vesnică.”

„Văd după expresia necuviincloasă a feței dumitale că vrei să mă contrazic, invocînd principii morale, naivități plîngăcioase, măști ale neputinței. Într-un fel ai dreptate. Lucrurile primate cu ochiul bleg al omului, ce mîndru sună acest cuvînt, sînt greșite. În realitate ele sînt fără sens. Pur și simplu fără sens, atîta vreme cît sîntem muritori. Sau ni se pare că sîntem, ceea ce e tot una.”

Ion Popescu se alipi de tovarășul său de drum și-i sărută obrazul rece, ca o bucată de marmoră.

— Și dumneata te simți vinovat, spuse foarte trist acesta. Ași putea să te izbăvesc.

Într-un timp tramvaiul se defectase și zăpada încrămpea, înfașurat în saluri de zăpadă cenușie. Călătorii coboriseră de mult, vatmanul plecase și el undeva, să bea ceva tare.

Rămăseseră numai ei doi, strîns lipiți unul de altul, ca și cum din toate părțile i-ar fi îngheșuit mulțimi de oameni, tin-tîndu-i locului.

— De unde știi? întrebă Ion Popescu. Necunoscutul ridică din umeri.

(Fragment din romanul „Cutia de ghete”, în curs de apariție)

*) Unii adoră crocodilul, alții bibicul umflat de șerpi înghițit; aici strălucete pe altar statuia de aur a unei maimuțe cu coala lunară; dincoace orășe întregi venerază un pește; iar mai departe un ciine.

ULTIMA IARNĂ

Lui Marius Robescu, Dincolo.

Individul se aruncase asupra mea. Durerea mă făcea să-mi simt trupul ca fiind un cub moale cărui i se infundă colțurile fără a i se schimba volumul. Iar în inima cubului se zvîrcolea, fără scăpare, geamătul.

Ce se întâmplase? Ieșisem din bloc, traversasem strada către gară, intrasem pe peron. În spatele meu se ținea un ins mărunț, cu părul sur și mult rărit deasupra frunții, dar abundent în zona periculiilor. Mă îndreptasem mai întâi spre Biroul de Informații, apoi o luasem prin fața capetelor de linii spre corpul central al stației, în interiorul căreia am intrat prin zid, orbește, fără să văd peretele. (CITITORUL E BINE-ȘA ȘTIE: constituția ochiului, prin ea însăși, nu îngăduie vederea în spațiu a unui lucru abia proiectat, imaginea acestuia necăpătînd volum pe retină, la incidența cu axul optic, adică în pata galbenă. De aceea suntem nevoiți să judecăm în astfel de situații prin intermediul unui mijloc anume — MACHETA.)

Ajuns deci în interiorul ei, am virat brusca spre sala de așteptare, sărind peste otgonul roșu care interzicea, formal, accesul. M-am trîntit într-unul din fotoliile de vinilin și am deschis ziarul, cufundindu-mi privirea în el ca și cum mi-aș fi tras o pălărie pe ochi pentru a putea adormi. În felul acesta mi-a fost lesne să observ cum celălalt, Măruntelul Sur, s-a strecurat în urma mea, a ocotit ficișii îngâbeniți în hirdaiele de la intrare și mi s-a așezat exact în spate. Avea și el un ziar gen pălărie pe care l-a desfășurat, copindu-mi cu nonșalanță gesturile.

Îmi adincisem privirea în text când o izbitoră mă trezi umplîndu-mi pieptul de căldură. Fața lui, foarte apropiată de a mea, mă intrigă — inchipuiți-vă fața unui agresor cu ochelari blînzi, de miop. (Timp în care formează un număr de telefon:

— Cu Manuel, vă rog.
Un glas slab, cîndva baritonal, răs-punde înecat în tuse:
— Greșeală, Manea la aparat.)

De cită vreme zac cu ceafa pe muchia asta rece? Încerc să-mi salt capul, nu doresc nimic altceva, îl simt ca de piatră; înțeleg, în sfîrșit, că orice mișcare m-ar putea face să leșin din nou. Știu și ce se întâmplă: o gheară e adînc înfiptă sub lobul urechii mele drepte, cea care atrîna și ascultă ce se petrece peste marginea patului. O lacrimă mi se prolinge de-a lungul obrazului, urmînd micile adîncituri ale feței, pînă cade în prăpastie, prin colțul întredeschis al gurii. Parcă mai contează...

Privesc lucrurile din camera lui Manuel, încercînd să-mi fac un plan. Un plan de percheziție. Cuvîntul nu putu fi evitat și, cu o reacție de repulsie, corpul îmi zvîcni înainte. În orice caz, nu voi trece imediat la executarea misiunii. Dacă Manuel ar reapare în clipa asta? Întru în bucătărie: pe masă, un borcan cu bulion, o conservă de pește, o piine împletită. Cit timp amestec în ibric, meditez dacă să mă rad cu aparatul lui, un ingenios Gilette, sau să aștept pînă-mi iau trusa de acasă. Gîndul că voi fi nevoit să-l dau noi explicații Emiliei decise în favoarea aparatului Gilette.

Torn cafeaua în ceașca lui Manuel, un porțelan bătrînesc cu briu de coronițe albastre. Stau pe marginea patului care ocupă baza peretelui mic al încăperii. Biblioteca umple peretele opus; pe unul din rafturi, un cavaler miniatural în armură. Zidul din stînga aparține biroului, încadrat de două uși — cea pe care intrî din vestibul și cea care dă spre bucătărie și baie. Deasupra biroului, o pictură naivă: doi cîini strînși în grămezi galbene pe un cîmp oranj. Peretele din dreapta e al ferestrei, dincolo de care se întinde panglica de smoală a terasei-acoperiș.

Decl, toate sunt la locul lor. Și totuși ceva din rînduiala pe care-o știm pierlise. De fapt, nu de rînduială e vorba, ci de altceva. Și nu de ceva care-a pierit, ci de ceva care s-a adăugat. Cred că e vorba de un aer aparte al lucrurilor, de un scîlpăt pe care abia acum îl observ; mici întepături în ochi își dau ghes să-mi dezvăluie adevărul lor — și al lui Manuel în aceeași măsură. Da, toate lucrurile astea nu sunt decît dovezile singurătății. Ceasul de perete, în fals stil baroc, pick-up-ul așezat pe propria-i cutie de ambalaj, ceașca de cafea, de-acum spălată și întoarsă pe farfuriară...

La ieșirea din lift, observ afară cerul — are nuanța alb-cenușu a linii nespălate; caiere ceoase căd, îngreunate de picături rare, semi-înghețate. Iau în piept multimea care coboară treptele scării dinspre strada Witting și mă adăpostesc sub uriașă schelărie metalică a peronului,

strecurîndu-mă pe lingă feroviarul care vinde bilete de intrare. E primul chip al zilei pe care-l deslușesc bine. Prima expresie: nepăsare și stereotipie la fel de adînc înrădăcinate. Și totuși o ceremonie — mă fascinează la el gestul repetat, neluat în seamă de nimeni, cu care oferă biletele. Parcă binecuvîntează.

Grăbesc pasul, ies din gară. Cînd să traversez, se aprinde culoarea galben, apoi roșul — însingîrînd o băltoacă abia ascunsă de-o poșgiță, în fața căreia înțepenise un domn bătrînilor, cu perciuni suri zburliți. Nu gîndea, nu se gîndea, era atent mai degrabă la ușoara pendulare pe care-o imprima servietei sale prin intermediul brațului stîng. Prin pleoapele întredeschise număra mecanic dungile care marcau trecerea de pletoni. Erau unsprezece. Aici, în fiecare zi erau unsprezece. Le putea vedea încă foarte bine, circulația nu lăsa timp să înghețe stratul de apă noroloasă. Mai încolo însă, spre mijlocul iernii, vor deveni invizibile. Dar el le va ști acolo. Unsprezece.

Sesiză nuanța verzuie pe care-o luă deodată băltoaca din fața și porni să traverseze; ieri căkase pe dungă, azi își potrivea pașii pe interstițiile lor. Mache-tistul principal Manea simțea cum îl crește în suflet satisfacția omului metodic. Aprecie pentru a mia oară precizia cu care fusese calculat timpul necesar trecerii străzii într-un mers normal, de om normal — care pleacă dintr-o parte a tuncii cînd trebuie și ajunge în partea cealaltă atunci cînd trebuie.

Nu alunecase pînă acum, de cînd începuse zloata. Spera să-și mențină performanța pînă la sfîrșitul iernii. Cit să însemne în zile? Șaizeci, șaptezeci. Iar pe data de 1 septembrie, anul viitor, urma să se pensioneze. Resimțea asta ca pe o aventură. Să izbutesci să te păstrezi o viață netăvălit pe jos, să nu fii nevoit să-ți ridici servieta năclăită dintr-o rigolă, lată un motiv suficient pentru a-ți alunga gîndurile alurea. Se inscrie pe culoarul din fața vitrinelor magazinului SORA, aproape ștergîndu-le cu umărul. Din cînd în cînd era nevoit să-și întoarcă de-a binelea fața spre ele, să se țină de ramele lor metalice, pentru a nu aluneca. Odată ajuns în atelier, suportă însă asaltul Evgheniei: ascultă dragă, știi că D.D.-ul nostru s-a rătăcit? Șeful m-a oprit adineauri și mi-a spus află că am dat de necaz. Auzind aceasta m-am alarmat...

Asta-mi mai lipsea; și așa ultimele zile au fost cele mai strîni din viața mea. Îmi vine să le asemui cu o convalescență buimacă, din care n-am ieșit încă. Nu, n-am ieșit, nici vorbă. Clipă de clipă, ca să pot trece mai departe, improvizez. Pentru împasul casnic, pentru căpitanul Laiotă, pentru obsedanta amintire a Milliei — improvizați.

Aproape nu mai aud ce se șopocăie primprejur. Vorbăria celorlalți, oncturoasă, lunecînd peste planșetă, mă confundă într-o stare de semi-conștiență. Din cînd în cînd mă agăț de cite-un cuvînt, intrat în amortirea minții ca un saltimbanc. Dar n-are decît să facă tumbete cite-o vrea! Numai că, la scurt timp după, s-a schimbat totul, începînd să lipsească noaptea din amplasamentul conjugal. Ce mai încolo și-ncoace, în viața lui intervenise o altă, am aflat că e artistă la păpuși. Crezînd firește că e o fază trecătoare, nu m-am pripit, am apelat la sprijinul fostului soț, care-i face lunar controale. Desigur, am primit tot concursul, dar curvarul cere mai departe să-l redau libertatea — motivul: Larisa nu te iubesc!

Să tot fie un ceas de cînd picotesc. Cuvintele pe care le aud se leagă într-un mod cu totul neașteptat. Și nu se nasc în gîtlejurile celor din jur, ci parcă direct în văzduh. Dacă nu s-ar devora unele pe altele, ne-am îneca frumuseț într-un hîrdău cu rahat, îmi zic. Mai mult, de cîiva timp intră și les de-acolo tot felul de femei, e un scandal la toate orele de zi și de noapte! Una din ele are deja cazier; alta e fata unui măcelar; alta e țigănească sadea — iar ca să ajungă la etaj, vagabondele aprînd chibrite pe scară, elădirea fiind veche, suntem dispuși oricînd la un incendiu!

Mășor, tai, lipesc polistrenul. Fără prea multă noimă, cu senzația unei ridicole zădărnicii. Manuel parcă ar fi lingă mine, prezența lui mă apasă... Ne cunoșcusem într-un septembrie la Capul Hîtrii. Pe atunci, eu și Emi scăpăm pentru o săptămînă de griji mergînd acolo, scoțîndu-ne la iveală pielea decolorată și piecînd cu ea abia rumenită. Seara, în grădina restaurantului dobrogean, pe cînd neonul topea frunzulețele salcîmilor, Emi și Manuel își tatonau pozițiile. Emi era o fată bună. Manuel avea o minte ascuțită. Astfel au ajuns la acordul lor tacit de toleranță reciprocă.

Dar asta a fost, a fost. Ieri, după ce-am ieșit din clădirea miliției, am rătăcit fără noimă pe străzi, învinețit de frig. Căpitanul Laiotă părea sigur că Manuel nu va mai reapare. De ce? Băltoacele de peste zi trozneau sub pașii mei, capul mi-era gol și parcă n-aveam alt rost decît să umplu trotuarele cu sfîrîmături

de gheață. Odată ajuns acasă, la cea-11 acela tirziu, mă înviora doar gîndul că Emida mă va întîmpina în maniera ei obtuză. „Pe toți dracii, i-aș fi răspuns, înțelegi tu ce se întîmplă?” Dar Emilia dormea ghemuită sub plapumă, cu palmele între pulpe, savurînd, desigur fără să știe, una din acele mici liniști care străbat ca niște bule de aer un somn agitat. Și eu care-i pregăteam un adevărat coșmar...

Aflase oare ceva în legătură cu Milli? Să-mi fi simțit gîndul plecării? Din acest punct de vedere am conștiența liniștită: mutarea mea în garsoniera lui Manuel nu se datorează, nu se datorează, sunt convins de asta, socului provocat de Milli. Dar cum să îndepărtez bănuiala? Cum să scapi de consecința logică a unui fapt, vinovat fiind, dar avînd cu totul altă motivație decît cea întipărită în mintea unei femei? Ar ajuta la ceva mărturia căpitanului Laiotă? Elucubrații, desigur...

Dezmeticîndu-se, mache-tistul principal Manea se ridică și porni să caute o solniță. Parcurse un arc de cerc și îndrăzni în cele din urmă să întindă mina după o farfuriară cu chener, în mijlocul căreia se înalță un mușuroi de sare. O luă cu grijă și făcu calea întoarsă; virful mușuroiului rezistă un timp, apoi se năru. Oricît ar fi pășit de atent, tentativa de a-l păstra intact nu i-ar fi reușit — avusese de ocotit colțurile a trei mese și spătarele a cinci-sase scaune, cu ochii cînd la pardoseala alunecoasă, cînd la versanții grăunțoși cărorora degetele sale le transmiteau mici cutremure, subminîndu-i. Puse farfuria în mijlocul tavei și se așeză. Luă lingura și încercă să reconstituie mușuroiul cu virful cozii ei. Rezultatul era foarte artificial, un dimb asimetric cu urme de lopată de jur împrejur, ca și cum s-ar fi îngropat acolo, în grabă, o necurătenie. Mache-tistul principal Manea se mohori.

Dar de ce mă agasează toate astea? Ce-mi pasă mie de ce se întîmplă în capul altora? Totuși am astfel ocazia să analizez faptele pe indelete. Și e preferabil să faci un lucru ca asta cu mintea pe care-o ai după pauza de prînz...

Obsedatul Manuel; — ciudat lucru, cu toate că eram mai în vîrstă decît el, n-aș putea pretinde că l-am influențat vreodată. Influența lui, însă asupra-mi era marcantă. Nu am, desigur, cum să-mi dovedesc supozițiile. Dar în comportările mele intervenise în mod cert o schimbare, o anume reținer, de parcă un harpon mă silea ca, înainte de a face o smucitură, să mai analizez o dată situația. Nu vreau să spun prin aceasta că Manuel era un ins rece, nu cred că era nici măcar tot atît de lucid ca mine, dar avea un aer de înțelepciune rănită, aș spune chiar de resemnare. Ce întîmplări l-au format așa? În nici un caz personale. Manuel era un reflexiv. Altfel, ba nu, mai era ceva: avea un bun simț exacerbat și o discreție care friza în ochii unora indiferență. Făcea figură de izolat, de sceptic, dar cine dă dreptul unor înși a căror viață interioară e ca o băsică de cîmpoi, scheunînd numai la apăsare, să pună etichete? numai eu știu cită sensibilitate se ascundea în ființa lui. Cit de mult era implicat realul în meditațiile lui.

Ca și în ale mele. Astfel frînghia harponului se dovedea a fi o trînică legătură, o bună conducătoare de flux. Făcea inutilele destăinuirile dintre noi, — resimțeam amîndoi, instantaneu, schimbările semnificative. Rareori ne încerca nevoia unor clarificări de poziții, de regulă erau suficiente citeva cuvînte aluzive. În orice caz, ne scuteam reciproc de amănunte — amănuntele, susținea Manuel, alcătuiesc aspectul cel mai funebru al existenței. Sunt ca firisoarele de pe un corp puros pe care nu ajungi să-l cunoști cit de cit, ocupat fiind să le compari, să le măsoari... „Nu degeaba cresc ele și după moarte”, zicea, zîmbînd în felul lui, cumva dureros. Din acest punct de vedere, un exemplu îl constituie colegul nostru Manea, arată tovarășul Boștică, următorul la discuții; îl cunoaște ca pe un bun mache-tist, a adus multe îmbunătățiri activității; înainte planșetele nu aveau contragreutăți, aparatele de tăiat polistren nu aveau apărători; mai menționează că oricine și-a putut da seama de posibilitățile sus-numitului în decurs de atîția ani și ani de cînd ajunge fără întîzieri la serviciu. În același sens vorbește și tovarășul Evghenia: este un coleg minunat în toate direcțiile, a întocmit un punctaj pentru finalizarea mache-telor, este un adevărat om Nou; apreciază că ce au realizat alții într-un an, a realizat dinsul într-o lună — în atelier se fuma în dracl, de multe ori nu se mai putea desluși. La cuvînt se inscrie și tovarășul Micuș: uneori se folosesc expresii ironice în timpul programului! Nu vreau să dau nume, dar vinovatul principal nici n-a

binevoit să participe, cu noi la această ședință! Oare ce-o fi în capul lui?

— Un gol; stau cu Milli în cada de baie, îi țin în brațe trupul subțire, îl clădesc pe genunchi castele din spumă și am capul gol. „Nu te uiți la tine? ești rece ca un sloi, indiferent ca un străin; și rău”, îmi spune mereu Emilia. S-a convins de asta, orice manifestare contrară nu e decît fătărnicie din partea mea. Adevărul e că manifestările mele de tandrețe se tot răriseră — și asta nu atît dintr-o înstrăinare, cit din credința că, după o lungă conviețuire, acasă poți fi scutit de ele.

Dar acum nu sunt acasă. Sunt la Milli. Încet-încet, palma mi se desface și alunecă în jos, spre gleznă, doar pentru a urca rapid în răspăr. Milli nu e prea încîntată de jocul acesta, crede că nu are glezne suficiente de subțiri; totdeauna și-a dorit pentru mine tot ce e mai bun. De aceea cînd degetele, aparent detașate, avansează spre sex, tonul vocii i se întregeste, scăpat parcă de o grijă. Începe o mișcare continuă, ușoare rotații cu trupul arcuri înainte, brațele pe umeri, impuls: eurtimnia dragostei — eurtimie pură, fără text, fără spectatori, mișcări nedisimulate, eliberate de expresia lor fizică... Nonsens, gîndi mache-tistul principal Manea și oftă; cum să realizezi mișcarea în mod metafizic?

Cobori două etaje, ieși în curtea institutului, zgribulîndu-se în hanoracul lui vechi. Era ora patru și treizeșcinci de minute, sfîrșitul programului. Deasupra, cerul, un mare animal mimetic, luase nuanța alb-cenușu a celor de pe pămînt. Aerul era rece, nu într-atît însă încît să împiedice o burniță curioasă, un amestec de valuri ceoase și picături semi-înghețate, rare, grele.

Efectele erau dezastroase: la contactul cu solul, piciorul dădea peste un sistem de plăci noroloase care glisau sub stratul de zăpadă sau sub poșgițele de gheață abia incropite. Aceasta era substanța pe care trebuia să-și mențină echilibrul. O substanță de tranziție, ceva între starea de băltoacă decongelată și starea de ghețuș apăsător.

Ca de obicei, își gîndea fiecare pas. În plus, spre deosebire de cursa pe care o efectua dimineața, acum avea timp. Întorsul îi aparținea. Așa că, ajuns în marginea pieții Romane, nu riscă imediat traversarea, zăboviî lingă două bătrînici gheboase și nu după multă vreme, totul îmi deveni foarte clar, draga mea: noaptea se strîngeau în hol toți chiriașii decedați în imobil — așa că m-am dus să anunț la secția de miliție.

Personal n-am intrat niciodată într-o secție de miliție. Scaunul pe care mă așez e de tip obișnuit, cu spătar curb; tare. Căpitanul îmi întinde citeva fo- și-mi explică la ce fel de lucruri să mă refer. Într-o jumătate de oră scrisesem abia o pagină. Pun pixul alături. Ochiul acestui Laiotă mă fixează cu exasperanța calmă a unuia din indiferențele specifice care susțin cu aplomb indiferența generală.

— Aveți ceva împotriva dacă, pînă una-alta, ne vom vedea zilnic în biroul acesta? Nu e o convocare oficială, continuă el, întrebările pe care am a vi le pune ne vor ajuta totuși la elucidarea cazului.

— Desigur...
La plecare, îmi dau seama că nici măcar nu-mi ceruse o fotografie de-a lui Manuel. Oare cum și-l imaginează? Cum pornești în căutarea unei persoane dispărute fără a-i afla trăsăturile? Mache-tistul principal Manea își scutură capul și gîndul alurea. Același lucru îl stăpînește: frica de-a nu aluneca. L-a urmărit atît de puternic, încît și acum, cînd stă cu picioarele bine înfipte în pardoseală, creierul dă, din inerție, comenzi de alarmă. Toți mușchii îi sunt încordăți, gata să facă față unui eventual dezechilibru. După atîta drum prin geruiala unei ierni indecise, care-i lipse hainele de piele, îi va trebui ceva timp pînă să scape de senzația neplăcută a imobilizării într-un bandaj.

Patul e necăcut; cearșaful, răsucit la un capăt, atrîna spre dușumea ca o mină moale, golită de sînge. Ceasul baroc dintre ferestre a stat; dovleci putrezesc în grămezi pe cîmp; pick-up-ul defect sfidează. Cum să lupți cu toate astea? Tăcerea garsonierei, mai ales, este de neînvinș, pare aplicată odată cu tencuiala. Stau și mă gîndesc dacă voi putea rezista acestei teribile probe. Abia acum înțeleg că au existat între mine și Manuel deosebiri cu totul ascunse. Trec în revistă lucrurile din cameră. Încet. Am timp. Am toată seara la dispoziție.

Închid apoi ochii; încerc să fac ordine. Cum de-am ajuns aici? Memoria mea pipăie; undeva, pe drumul înapoi, e răspîntia. Și dacă o luam pe celălalt drum?

Care drum? — Iluzie supremă să crezi că ai avut în față, cîndva, o răspîntie. Mă ridic, iau de pe birou una din însemnările lui Manuel. Citesc rîndurile printre degetele mele rășchirate, privesc fila ca printr-o grilă care, pînă una-alta, mai amortizează ceva din socul pe care îl produce o scrisoare conținînd vești neașteptate: „Locuim într-o vorbă? m-ai întrebă...”

Poate ai dreptate Manuel, vorba nu e o casă, nu locuiești în ea, — abia cugetul e o Casă; vorba e doar macheta ei, o propunere mai mult sau mai puțin înșelătoare de a materializa un edificiu. Care, de altfel, e de mult ridicat. Paradoxal, casa preexistă, trăim în arhitectura ei migălîndu-i modelul bicisnic, asamblînd ferestre și uși de butaforie. Mache-tarea? Iluzorie. Construcția? utopică. (Și totuși, constituția ochiului, nu știu cum, în orice caz nu prin ea însăși, îngăduie vederea în spațiu a casei ăstela fără ziduri, imaginea căpătînd volum nu pe retină, la incidența cu axul optic, ci undeva dincolo de pata galbenă, dincolo de restul zilelor...)

(Din romanul „Ultima Iarnă” în curs de apariție la editura „Cartea Românească”)

Teatrul lui Adrian Maniu

La fel cu alți iluștri colegi de generație, Adrian Maniu a fost tentat și de mirajul dramaturgiei. Piesele scrise în colaborare cu Ion Pillat, Scarlat Froda și Al. O. Teodoreanu, prelucrările după Strindberg ori Carlo Gozzi și mai ales lucrările originale, dovedesc încă o dată vocația sa de excepțional neliniștit. În ansamblu, toate scrierile dramatice ale lui Adrian Maniu înseamnă un efort remarcabil de înnoire a teatrului nostru, iar în mare măsură intențiile se dovedesc și astăzi acoperite estetic. S-au subliniat adesea, de către comentatori, influențele teatrului simbolist și ale celui expresionist asupra pieselor lui Adrian Maniu și s-au stabilit aprecierile și filiațiile existente. Iată de ce nu voi mai insista asupra acestui aspect, amănunțit tratat de Ov. S. Crohmălniceanu în „Literatura română dintre cele două războaie mondiale” vol. II, de Doina Modola-Prunea, semnată studiul introductiv la ediția „Lupii de aramă” (editura „Dacia”, colecția „Restituiri”), și de Mihai Iordache și Gh. Lăzărescu, autorii primelor mono-afii dedicate autorului.

Teatrul original al lui Adrian Maniu numără trei piese: „Mășterul” (scrisă în 1922), „Jocul întunericii” (redactată între 1920—1923) și „Lupii de aramă” (publicată în „Viața românească” din 1929). Primele două nu au văzut niciodată lumina reflectoarelor, singura jucată fiind „Lupii de aramă” în stagiunea 1929—1930 la Teatrul Maria Ventura.

Confruntarea cu publicul s-a produs deci atunci când se reprezentau la același teatru, textele datorate lui Gib. I. Mihăescu, V. Voiculescu, Felix Aderca, M. Sadoveanu, etc., iar pe alte scene, se materializau lucrările lui Blaga, G. Ciprian, G. M. Zamfirescu, V. Papițian, totul unindu-se într-o rară emulație de modernizare a modalităților de exprimare spectaculară.

„Mășterul” este o dramă în versuri împărțită în trei acte și, în ciuda indicațiilor de montare și decor date de autor, pare a fi sortită numai lecturii. Punct de plecare — mitul mășterului Marole.

Adrian Maniu compune o atmosferă stranie, cu transparentă de ceață, lumini reci „din altă lume”. Acolo, în blocuri de piatră există fâpturi din stră-străvechime, un fel de forțe ale adâncului temporal care vor să împiedice ridicarea unui „nou lăcaș de închinare” pentru un dumnezeu, a cărui prezență în conștiința oamenilor a însemnat „dărnirea celor ce au fost”. Este adus în scenă și „dumnezeul trecător al unor oameni” — un faun. În general aceste umbre ale „altei lumi” vor să trăiască numai trecutul, se revoltă că „trunchiurile care în sfîntenia pădurilor / Se înălțau falnice coloane de templu. / Azi mor sub lovitura piezise a topoarelor. / Și mor, și în cădere cad din fruntea lemnului / Cuiburile de vultur, în care creșteau puii cerului nostru”, și constată că „Tainele firii sînt furate de oameni”.

Deși încearcă să se opună: „De trei ori la ceasul acesta negru / Zidurile le-am prăbușit”, cei care clădesc (Mășterul, Lucrătorii, Călugărul, Domnitorul, Boierii) văd în prăbușirea zidurilor „un înțeles tainic”. Gîndurile lor nu se îndreaptă însă direct spre forțele invizibile și prezentate de Adrian Maniu la începutul actului I. Mășterul acționează dintr-o ambiție exclusiv estetică prin această comișind hybrisul: „Și vreau ca însuși dumnezeu / Aplecîndu-și soarele ca un ochi pe lucrul meu / Să recunoască cel mai frumos lăcaș”. În el se îmbină, cum spune o replică, „apucături de dumnezeu și fiară”. Astfel, închide în zid o „umbră vie”, iar clădirea se rează „pe temelii de vis”. Zbaterea i se consumă subordonată singurei lui meniri: aceea de a clădi, „căci numai astfel moartea devine nemurire”. Așa se întîlnesc indirect confruntîndu-se și unindu-se gîndurile încetoșate ale făpturilor „din altă lume” cu cele ale omului supus altor credințe și cărora le-a „dat prea mult”. Pedcapșa mășterului este superb-poetică. Căușînd „o săvîrșire și mai mare”, el rî-

mîne „zidit în ceruri” lăsînd oamenilor un singur răspuns: „ce nu înțelegem — nu poate fi osîndit”.

Piesa are în fond un singur personaj (Mășterul), aflat permanent în atenție, fie prin prezența directă, fie prin referirile celorlalți.

Cel mai izbit, din punct de vedere conflictual este actul al doilea, ultimul neavînd un crescendo pe măsura așteptărilor. O ciudătenie este oscilarea autorului între stilizarea maximă și concretețea multor reprezentări, fapt ce trădează șovăiala dramaturgului în tre sugestie și explicitare. Acesta ar fi principalul defect al piesei, altfel foarte plăcută la lectură datorită pasajelor de splendidă poezie și risipei de replici scilpitoare de inteligență și originalitate în interpretarea unor motive de largă circulație la noi.

„Jocul întunericii” are tot trei acte, dar foarte scurte și cam dezechilibrate structura piesei. Scrisă cu vervă, cu ironii subtile, ori atacuri dure la adresa unor confrăți, luînd în răspăr anumite mentalități scriitoricești (fuga după gloria ieftină, obținerea de cîștiguri materiale prin orice mijloc, goana după succesul rapid, atacarea fără temei a scriitorilor „bătrîni”) această posibilă comedie despre moravurile confrăților capătă o tentă de mister nesustînut ideatic și inabil tratat. Apare un doctor, vag șarlatan și falsificator de bani, cu aere de Mecena. Între el și un alt personaj (de fapt o schemă de personaj) se semnează un fel de pact cu diavolul (doctorul ar fi Mefisto, bineînțeles) prin care primul își vinde capul spre a-i fi folosit după moarte. Piesa se termină bizar, într-o notă de confuzie, ce-i drept, poetică în sine. „Jocul întunericii” lasă impresia unui experiment nefinalizat de autor, disproporționat în organizarea materialului faptic și uman abordat de Adrian Maniu, iar a scotoci prin ungherele ascunse ale replicilor posibile interpretări șocante rămîne, cred, un gest gratuit.

Reușita certă a dramaturgiei sale este, fără putîntă de tăgadă „Lupii de aramă”, piesă excepțională și care s-ar putea preta la transpuneri de televiziune sau cinematografice de mare spectacol și subtilitate. Această tragedie a înfrîngerii pînă la dispariție a unui popor este un unicat în teatrul românesc, iar multe dintre tablouri și scene se ridică la nivelul marilor tragedii scrise în literatura universală. Lucrare atent elaborată, cu efecte dramatice shakespeare-iene, ea are un ritm ciudat în desfășurarea conflictului și destul de rar întîlnit: asistăm la aglomerări de evenimente, la creșteri paroxistice ale tensiunii, urmate de liniștiri bruște torențele învecinîndu-se și alterînd cu lacurile nemîșcate. În „Lupii de aramă” Adrian Maniu reușește și generalizările cele mai înalte, concretul, amănuntul prinzînd imediat atribute de simbol. Autorul nu localizează deloc, personajele nu au nume

proprii, mizîndu-se pe un singur erou tragic — poporul înfrînt; lui, acestui erou i se subsumează toate celelalte apariții scenice a căror prezență tinde mereu spre abstract, în ciuda închegării lor ca personaje. Iată de ce, în „Lupii de aramă” este, cred, prea puțin vorba de cucerirea Daciei de către romani, de lupta și rezistența poporului condus de Decebal și de evenimentele narate de Cassius Dio. Mai aproape de adevăr sîntem dacă acceptăm generalul și nu punctul de plecare al inspirației lui Adrian Maniu. Există aici o scoatere din istorie, plonjarea în antichitate rîmînd adesea cu afișarea unei gîndiri moderne despre război, viață și înfrîngere, totul exteriorizîndu-se într-o solemnitate gravă a tonului, în umanizarea ideilor și ridicarea personajelor la rang de idei. În subtext se descifrează totodată tragedia celor părăsiți de zei, a celor cărora credința le-a devenit inutilă prin ruperea, din motive necunoscute lor, a legăturilor sacre cu cerul.

Dintre personaje, cele mai interesante sînt: mulțimea, robii, preotii, conducătorul, domnița și regele.

Mulțimea este o permanență, un cor chemat nu să comenteze ci să acționeze, să constate, să întrebe ca un judecător suprem. Ea știe că poate pedepsi pe oricine: „În numele Regelui vom pedepsi dintii, pe urmă vom împăca fapta cu dreptatea datinei și obiceiul cuvinței.” Adrian Maniu observă foarte atent psihologia maselor, trecerea neașteptată la atitudini diametral opuse, precum și ușurința trăirii în amăgire. În fața dezastrului femeile din mulțime au apucături de fiară, uitînd total de dragoste, milă ori alte sentimente caracteristice. Astfel, un copil spune: „Mamă, pe asta vreau să-l omor eu”, iar ea îi răspunde: „Bine, puule!” (îmbinare înfrîtoare de cuvinte) pe cînd un altul crede că femeile sînt „prea prietenoase” cu robii. Cruzimea și-o motivează prin presimțiri ale sfîrșitului: „Tara noastră piere pent’u totdeauna”. Spre final, între grupuri răzlețe se schimbă replici ca acestea: „Unde sînt copiii? — Copiii au murit! — unde sînt prinșii de război? — I-am ucis noi! Moartea lor a fost mîngîierea noastră”. Aceste glasuri din mulțime dau și replicile cheie, de sfîrșit pe trecut înainte de căderea cortinei: „Ce-

rul a murit”, „Din adîncuri urcă glas de moarte”, „Regele nu mai e” și „Nu ne-a invins dușmanul, ci vremea”.

Robii reprezintă învinșii veșnici: „Noi chiar dacă ai noștri înving, rămînem învinși”. Caută și ei răspunsuri, dar toate sînt puse sub zodia soartei lor. Încercările de a o forța sînt flăcări palide, tonite repede în temnițele de infern unde sînt ținuți.

Preoții apar „Îmbrăcați ca la turcă și brează, cu măști de barză, vulpe, urs și cerb. Înfățișări la fel cu ale zeităților din Egipt, într-o muzică sacadată de cimpoaie în surdina și clinchete de „lângi”. Au „mantiș de urs cu aplice de aur”. Ei descifrează semnele pămîntului, ale apei, ale focului și declară: „Toate semnele sînt rele” ca un leit-motiv. Mediatori între zeul atotputernic (Soarele) și mulțimea de pe pămînt, ei se alătură treptat acesteia din urmă („E rîndul celui de sus să ne ajute pe noi”) și, rămași singuri, iau în pază „sufletele morților”. Ca și domnița ori regele, preoții înseamnă un personaj de excepție.

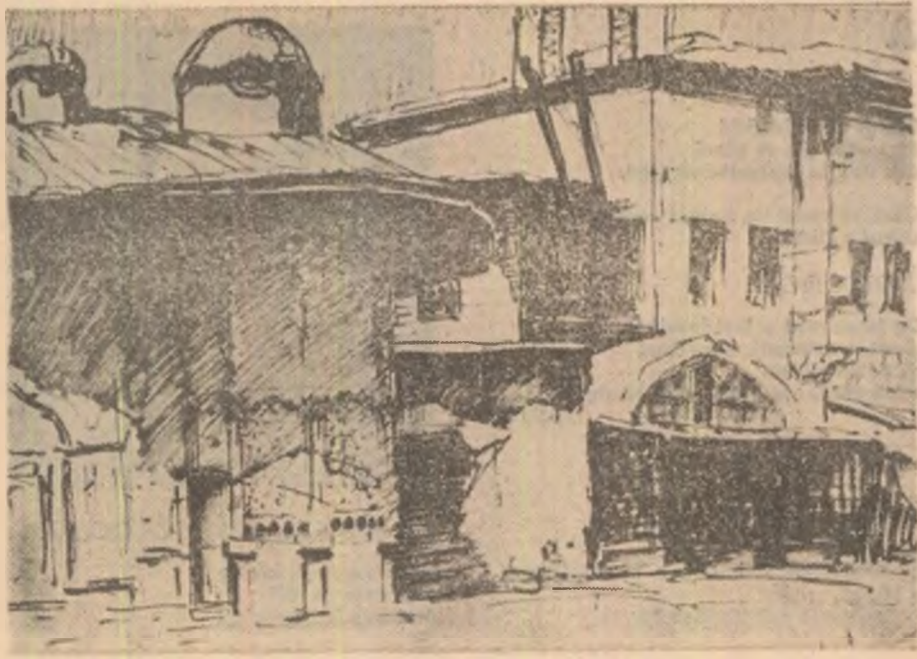
Figura conducătorului se remarcă prin duritate. În el autorul vede oțelul rigid, omul datoriei încredzător numai în forța armatelor sale, disprețuitor față de propria-i viață. Singura clipă de ieșire din tiparul purtat, momentul venirii către dragoste, înseamnă pieirea sa.

Domnița pare plămădită din dorință, luciditate, încredere și înfrînare. Întrarea ei în scenă este foarte atent pregătită, povestindu-se despre felul cum „ispitește în depărtări”, despre cum îi face pe robii să vorbească de tara lor, ori despre ciudate comunicări cu dușmanii. Domnița are demnitățile eroinelor tragediei grecești, o altă Antigona, deloc liniară, evoluînd pe linii trasate și previzibile. Slujînd în exclusivitate cauza patriei sale, ea depune eforturi disperate de a mai salva cîte ceva: „Învăț-ne să amăgim pe zeii voștri... Poate e un singur cuvînt de vrajă pe care tu-l știi și pe care acum ai să mi-l dai”. Capabilă de jertfa supremă dictată de poziția de fiică a regelui învins, Domnița răspîndește totodată și căldura îndurerată a femeii care ar fi vrut o altă soartă: „Mîinile nu sînt sortite numai săucidă. Buzele nu trebuiau să poarte numai blestem”, „gîndurile s-ar fi putut înălța o clipă deasupra armatelor”. Scenele cu Domnița sînt antologice.

Regele este unul dintre personajele principale care nu apare fizic niciodată pe scenă, dar domină nu atît conflictul cît mai ales comportamentul și gîndirea supușilor săi. Se vorbește permanent despre el, se acționează conform poruncilor lui „care este pretutindeni”. E un duh al luptei pînă la ultima speranță, un simbol al spiritului poporului. Dispare cînd totul a fost pierdut cu de-avîrșire. Ca obîrsie „se trage din zeul zeilor” și numele ce i se dau au valori supreme: Mai marele, Sfîntul. Cu el „moare sălbatica țara noastră”.

Prin marile calități spectaculare, prin suflul poetic pur și continuu ce o străbate, prin modernismul concepciei teatrale, „Lupii de aramă” constituie nu doar punctul maxim al experimentului scenic semnat de Adrian Maniu, ci și una dintre piesele de rezistență și referință ale dramaturgiei românești.

Liviu Grăsoiu

Autobiografia interbelică (II)

Ievenind la motivele autenticității și autobiograficului, trebuie precizat că ele sînt însoțite de — deoarece, de fapt, bazate pe — un al treilea, și anume **nemulțumirea, revolta surdă**: această generație de scriitori, deosebit de talentată, este totodată și neobișnuit de revoltată, deoarece **debusolată** la modul extrem, demoralizată și, psihic vorbind, în derivă: dintr-o notație a jurnalului lui Arșavir Acterian, datată 23 noiembrie 1932, se desprinde o imagine impresionantă prin claritatea elementelor pe care le relevă: „S-au afișat rezultatele examenelor. Sînt licențiat în Drept. Nu mă bucură, nu mă emoționează. Trebuia să sfîrșesc odată. Pe străzi cu Eugen, prin ploaie: constatăm devenirea noastră, trecerea noastră prin lumi, nepermanența nimicirilor care constituiesc viața noastră. La Eddy, glume, glume, dueluri cu bastoane. Acterie, A mai trecut o seară.” (s.n.) Inconsistența aceasta a vieții cotidiene și spirituale („Trăiesc din păcate bombastic, retoric și sterp. Scriu cum e firesc, la fel”: Arșavir Acterian, *Din jurnalul unui pseudofilosof*, 1 aug. 1932), lipsa de sens a existenței resimțită acut de către această generație, și ea, pierdută în felul ei, precum aceea care avea să-i urmeze se întrevede din aceleași pagini: „Eu nu sînt dumirit ce se petrece cu mine aci, pe pămînt. Și fiindcă viața-mi dispare printre mîini, îmi dau seama că uit, că din tot ce trăiesc praful se alege. Încerc azi, pe caiet, s-o inscriu. Înregistrez fapte. Poate că ce fac e absolut inutil. Poate fac rău ceea ce fac. Poate. Esențialul stă în ce omît să notez. Nu știu. Ignor cheia misterului existenței mele. Această ignoranță îmi îngăduie libertatea de-a face tot ce cred de cuviință. (...) Așadar, nimic absurd — asta vreau eu să demonstrez? — în pretenția mea de a-mi urmări viața și de a-i încerca încheieturile, gravînd, pe cît se poate, mirarea mea în cuvinte.” Tema aceasta a tinerei generații interbelice era legată și de ideea **unicității** noastre individuale, dusă pînă la **egotism**. Pe lângă reparația — inevitabilă! — a problemei **autenticității** — transgresată, aici, într-una a **esențialului** — ce constă în tocmai ce omîte el să noteze, încît ni se pare că auzim vocile abia menționate ale experților celebri ai jumătății noastre de secol! — luăm cunoștință de o **angoasă a existențialului** — element, și el, în plină formare pe atunci — ar justifica tentativa de fixare a vieții prin **imortalizarea** componentelor ei disipate la un mod haotic, incoerent lipsite de o lăsuare aparentă valabilă, cu scopul simultan, de **conștientizare** a vieții trăite și a timpului scurs prin, aici, scriitura ce înlocuiește verbalizarea psihoterapeutică. Efortul acesta este recunoscut, la un moment dat, de autor, ce nu omîte să pună la îndoială motivul încăpătînării sale în continuitatea de neînfrînt a notațiilor: „Ce valoare poate avea un asemenea document, care cuprinde mărturisirea brută și brutală a ceea ce faci, gîndești și simți? Care-i ratiunea pen-

tru care mă plec asupra hîrtiei ca să-i împărtășesc lucruri cunoscute, de toată lumea, tînuite însă, uneori, dintr-o pudoare, dintr-o discreție îndreptățite. Da! Cred uneori că **efortul de obiectivare** (s.n.), ocolirea subiectivismelor deșănțate, oroarea de afișare sînt îndeajuns de îndreptățite. Și totuși, voi continua să scriu, deși nu vîd de ce aș mai face-o, dacă nu dintr-un sentiment de **mindrie caraghioasă**, de vanitate inferioară, din satisfacția pe care o simt să-mi cîntăresc zilnic viața și să-mi-o rezum.” (s.n.) Vedem, și aici, prin urmare, același motiv (cu aproximație) care conduce la elaborarea autobiografiilor, cu deosebire că, în cazul jurnalului, estimarea și rezumarea (sintetizarea) vieții are loc la intervale, dacă nu zilnice, în orice caz infinit mai reduse decît în situația autobiografiilor, care, cum vom arăta pe larg mai încolo (și cum se și știe, în general) posedă cu totul alt statut temporal. Obsesia autenticității, ea, se menține de neclintit, constituind un fel de deviză (printre altele) a generației interbelice: „Poate că sub imediata amenințare a unei divulgări voi reface, pe ici, pe colo. Eu nu înțeleg însă de ce aș interveni cu foarfece și cu condei critic, cînd ceea ce urmăresc e să **fiu sincer, indiferent dacă mă prezint sau nu corect, frumos, stingac, prost, incult sau pedant**, (s.n.) (...) Mă interesează însă într-un calet, mai mult procesul ajungerii la o relativă perfecție, etapele de mică și de aprigă frîmțare, decît rolul ultim al procesului de creație. (s.n.) E mai desfătător să privești creația în desăvîrșirea ei nemurdară de urmele caznei din care a ieșit, dar **cazna, intimitățile, nimicirile ne luminează mai mult asupra ceea ce sîntem și vrem să fim**” (s.n.). Avem, aici, printre primele, exprimarea noțiunii de **laborator de creație**, ca și a dorinței de **expunere** a lui la lumina zilei, împreună cu atenția preferențială acordată **șantierului literar**. Nu alta este opinia confratului de generație Mircea Eliade, care-și va și intitula astfel un volum cu un asemenea speci-

fic. **Aspirația de a căpăta „imaginea” acestei personalități „coerente în incoerentele ei”, împreună cu una, dacă nu autentică în sensul strict al termenului — ceea ce, se va dovedi, este cu totul imposibil —, cel puțin verosimilă și capabilă să „se înscrie într-o sferă mai largă de autenticitate”**. Își face loc este mai mult decît evident, cu o impetuozitate și decizie mai presus de orice tăgăduială în viziunea intelectuală a scriitorilor tineri din epocă. Preferința pentru existența propriu-zisă a scriitorului în locul celeia pentru opera sa, obsesia cunoașterii (citește: **dezvăluirii**) în amănunt a vieții intime — și, într-o sferă mai largă, a vieții tuturor marilor personalități din istorie, politice și militare ca și artistice sau literare — lovește cu forță în vechile concepții, înrădăcinate de multă vreme, în această privință: „Actele intime ale lui Socrate, Cezar, Novalis, Mircea Eliade, Cioran, Stendhal, Sebastian, Gide, Amiel Eugen, Barbu Brezeanu, Radu (Sighireanu), Stan, Ilie, X, Y și Arșavir, mi se par mai de preț și mai elocvente pentru cunoașterea și dezvăluirea sensului esențial de viață al acestora (ca și al tuturor semenilor lor) decît multe din creațiunile lor, presupunînd că toți cei la care mă refer au lăsat un testimoniu al secretelor vieții lor interioare sub o formă sau alta, chiar și prin operele lor de seamă oricît de obscure și încifrate sînt ele” (s.n.). Pledoaria pentru autentic versus „literar” capătă accente paroxistice, ajungînd la o apologie a **faptelor nede, debarasate de orice artificialitate**: „de l'autenticité avant toute chose”, l-am putea parafraza pe Verlaine dacă ar fi să propunem o profesiune de credință (sau una dintre ele) a generației interbelice, cum dovedesc, printre altele, următoarele rînduri ale aceluiași Acterian reluînd pe cont propriu o idee comună în generație: „După mine, orice mărturisire directă, nesofisticată a oricui — cit de naiv, de nedibaci și neliterar făcută (s.n.) — capătă o valoare de document al vieții acesteia de enigmă. Vesnicul punct de vedere estetic (care desigur nu e de disprețuit) falsifică și aci realitatea importanței unui interes, care interes stă, nu în expresia stîngace sau ba — nu numai în orice caz —, ci mai cu seamă în **faptul de viață** (s.n.) (de adevăr, de minclună, de frumos ori urît, de bine sau de rău) pe care îl

cuprinde, pe cît îl consideră. Este, dacă vrei, o mărturie a ceea ce stă să se stingă, care moare și care pe calea scrișului scotit de noi mai persistent decît memoria noastră dăinuie într-un fel, supraviețuiește pentru satisfacerea curiozității unor noi exemplare de umanitate. Vreau să spun că accentul principal se pune ca atare pe momentul relatat, pe clipa de viață înscrisă în caiet, pe sentimentele și ideile consemnate, **nu pe modul relatării, expresie, compoziție, stil.**” (s.n.) Urmează o afirmație teribilă: „Obiceiul de a scrie frumos l-a deformat sinceritatea” (beletristului, n.n.), explicată mai pe larg: „Mai bine zis a prelucrat această sinceritate, a zăgrăvit-o, din nuda făcînd-o artistică. Firește asta nu înseamnă că toți scriitorii se deformează astfel.” Nu sîntem departe de arhicunoscutele, de-acum, concepții enunțate cu aceeași (dacă nu mai mare) convingere de către Camil Petrescu și de consecința la care a primit numele de **stilul anticlofii**: „Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gîndit, ceea ce i s-a întimplat în viață, lui și celor pe care l-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsuflețite. Fără ortografie fără compoziție, fără stil și chiar fără caligrafie.” (Patul lui Procust, 1933). Interesul acesta pentru **documentul uman**, în vorbire și în scris, a cunoscut o dezvoltare de o asemenea anvergură în zilele noastre, încît teoreticienii literari deveniți specialiști în domeniul autobiografiei au mers pînă într-ocolo încît au efectuat studii asupra capacității „omului mediu” de a-și povesti viața (sau o parte a ei măcar), recoltînd, o dată cu rezultatul probei, și esanțioanele înseși, cum mărturisesc că a procedat Philippe Lejeune în *Moi aussi* (Paris, Seuil, 1985, col. „Poétique”), care a consacrat, pe deasupra o parte importantă a cărții sale temei „Apprendre au sens d'écriture leur vie”, dînd (în *Moi aussi*) o redescoperire a unui asemenea caz de scriere a unei cărți autobiografice de către un om lipsit de orice velleități literare („Gaston Lucas serurier”).

Nicolae Baltă
(fragment din volumul
Labirintul interpretării,
în curs de apariție la
Ed. „Eminescu”)

adrian g. preda

Înapoi în Borneo

În nopțile de lângă tine
vedeam vulturii răului
planînd asupra ta.

Auzeam sirenele
dorului de ducă,
cum te cheamă.

Mi-era teamă de diminețile
cînd te găseam uitîndu-te pe geam.
Erai aici, dar nu lângă mine.

Știam că te întreb
de te-aș lăsa să plec
din nou în pădurile virgine.

Căci, spunea tu, numai acolo
Omul e liber.

Legenda

De la-nceput a fost lumină.
Apoi, cu timpul, a început
să se complice.
Pînă cînd, am descoperit că sîntem
bătrîni.

Civilizație

Rămii tot tu și ea,
chiar dacă toate cuvintele
dintre voi
și bandrețea sălbatică a începuturilor
a trecut,
în memoria calculatoarelor.

Nisipuri mișcătoare

Eram ca două pietre
aruncate în mil
de mina Neștiutului.

Pluteam fiecare
cu gîndul că,
unul, măcar unul,
va trebui să scape
și să ajungă pentru amîndoi
pe celălalt mal,
de unde începeau
nisipurile mișcătoare
ale săngurătății.

Atu-uri

Nimeni nu-ți poate
Ști taina pe care
Ochiul tău,
O ascunde sub ploapă.

Există numai o stare
între dragoste și noroc,
care-ți dă puterea
să alegi între
a fi orbit și
a fi orb.
Ascultă-ți doar glasul
ce-ți strigă cînd taci!

Reevaluări

Asupra picturii lui Ștefan Popescu au planat, multă vreme, păreri contradictorii, sentințe deformatoare sau, mai grav, nori apăsători de tăcere. Este greu explicabilă această anevoioasă afirmare, în adevăratele ei dimensiuni valorice, a creației acestui artist. Nu a fost nici primul și nici ultimul, care a pătimit, în viață fiind, de pe urma unei receptări tendențioase din partea contemporanilor săi. A fost clasificat, pe rind, drept semănătorist, pitoresc-exotic, naturalist, chiar și socialist de către unii comentatori în căutare de argumente în susținerea așa-zisei arte angajate, militante.

De unde i s-au tras pictorului asemenea calificative? Evident, au fost momente ale existenței lui pămîntene în care o serie de observații și atitudini ale sale ar fi îndrituit pe vinătorii de sentințe să-l plaseze într-o tabără sau alta, după cum băteau vînturile politicii; deși, pictorul nu manifesta, în deplinul înțeles al cuvîntului, nici o opțiune partizană în această privință. Era prea îndrăgostit de meseria lui, își consuma, nu o dată, în prelungă solitudine reveria poetică, pentru ca să dăm crezare atribuitelor lui tendințe tribuare.

Ștefan Popescu aduce în pictura românească, ca și Ressu, Șirato sau Iser, mai tîrziu, un intens suflu de europeanizare a viziunii picturale, în ciuda referirii obstinate la un arsenal de motive și de pretexte reale cu o accentuată notă de autohtonitate. A fost acuzat, de aceea, de alunecări în pitoresc și decorativism ostentativ. Compozițiile lui de gen o i peisajele, multe inspirate din mediul rural și viața

agrestă par subminate, într-o primă perioadă de creație, de o tratare edulcorată și cam extatică a realului. Privite mai atent, însă, chiar și aceste lucrări de tinerețe impun prin puritatea și transparența coloristică, ca și prin prospețimea efectelor de lumină realizate, care amintesc întrucîtva de școala barbizoniană, dar, mai cu seamă, de peisagistica marelui său înaintaș, Andreescu.

Ștefan Popescu și-a conceput un orizont propriu de repere plastice, dominante fiind formele din sfera botanicului, surprinse la ceasuri și în anotimpuri cînd lumina este tăioasă, dar nu glacială; atît cît materia colorată să dobindească consistență prin relief.

Pictorul lucra în tente energice, urmînd traiectoriile desenului direct în culoare, cu dezinvoltură de plain-air-ist. Aparent spontană, instinctuală, pictura lui Ștefan Popescu este și o măturie a unui meșteșug împlinit la capătul unor laborioase intervenții în atelier. Pictorul s-a impus ca un maestru al nuanțelor, al luminii prefrate prin strate succesive și diafane de culoare; un mînuitor de o indelicată delicatețe al penelului, în tușe moi, dar exacte, ca de orfevier. Concentrarea poetică din pinzele sale, în peisaje îndeeșebi, își are o importanță surdă și în această îndeminare tehnică, aproape pedantă, ca și în maniera foarte intens subiectivizată cu care artistul dialoghează cu realul.

În pictura lui, prezența omului nu are justificare decît în măsura în care murchează un element dinamic. Pictorul nu insistă asupra figurilor. Notează sumar cîteva date individualizante, dincolo de care este preocupat de mișcarea interioară a culorilor în forme și de armonia raporturilor dintre ele.

Peisajul, în viziunea lui Ștefan Popescu, nu-i un simplu pretext ilustrativ. Centrul de greutate este, de regulă,

un obiect, o formă cu o puternică distincție expresivă. În „Steagurile verzi”, de pildă, cadrul plastic este dominat de clădirea unei moschei dobrogene, deși în prim-planul lucrării pictorul situează grupuri de musulmani desfășurînd flăcările verzi ale Islamului. Dar nici un moment prezența lor, intenționat animată prin compunerea rafinată a mișcării, nu poate abate atenția privitorului de la fermecătoarele geometrii și suprafețe de culoare ale clădirii din fundal — adevăratul personaj al acestei emoționante compoziții. Ca și în peisajele cu subiect rustic, în calm-vibrantă ambianță ornamentală pictorul ne concentrează atenția asupra unui arbore din mijlocul cîmpului sau a unei case ori a unui pod din marginea drumului — detalii cărora le conferă o netă personalitate.

Cu pictura lui Ștefan Popescu, plastica românească a dobîndit o notă pisionată și, oricum, mai tranșant exprimată, de lirism. Filon ce se constituie, de la Grigorescu încoace, într-o dimensiune valorică distinctă a întregii picturi naționale.

Corneliu Antim

muzică

Compozitori din Basarabia

Aflați la marginea geografică și de „interes” a Imperiului, izolați artificial de spațiul „matcă” (dureros de apropiat și de intangibil totuși), muzicienii de dincolo de Prut s-au „refugiat” în două simboluri. Primul coagulator al fireștilor aspirații a fost Emineșcu. Al doilea — Enescu prin lucrările sale timpurii. I-am cunoscut creația după 30 de ani, îmi spunea cu aspră tristețe, un compozitor de la Chișinău. Oedip și Concertul pentru orchestră au apărut mai tîrziu. Emineșcu în slavonă. Enescu fără operele capitale. O muzicologie, îndeosebi rusefonă, insuficient „aplicată” unui fenomen atît de special și, deci, „intraducibil”. Iată datele „incomode” de la care trebuie să pornească orice analiză mai serioasă a creației muzicale din Republica Moldova.

În mare, concertul invitațiilor de la Chișinău s-a desfășurat în două direcții stilistice. Una mai „tradițională”, temperat-discursivă (într-un spațiu sonor, așa zice „figurativ”) și datorat compozitorilor din generația medie și vîrstnică (Boris Dubosarschi, Vasile Zagorschi, Gheorghe Neaga și Simeon Lungu) și o alta, mai apropiată sensibilității contemporane, mai „economică” în mijloace, mai rafinată și mai „eficientă”, aparținînd tinerilor Marian Stârcea și Ghenade Ciobanu. Piesa pentru pian a lui M. Stârcea, cel mai tînăr reprezentant al grupului și una din promisiunile componisticii actuale și cea a mai experimentatului G. Ciobanu (Simboluri triste pentru clarinet solo) au beneficiat de colaborarea cu doi interpreți bucureșteni, Rodica Dăncăeanu și Vasile Mocioc, bunî cunoscuți și propagatori ai muzicii contemporane românești și universale. „Noua simplitate” pe care-o reclamă Simbolurile... lui Ciobanu, discursul „minimal” bine stăpînit și solicitarea unei tehnici instrumentale mai speciale — concizia și

buna organizare formală a unui discurs „rupt”, „rapsodic”, îndeobște rebel — la Marian Stârcea, au demonstrat din plin „deschiderea” noii școli moldovene spre zonele de profunzime și modernitate ale actului sonor. O bună impresie au lăsat și Desenele lui Bidstrup pentru vioară (Vladimir Prjevalschi) și pian (Mariana Zagorschi) de Simeon Lungu. Sarcasmul vag „stravinskian” este fin distilat într-o melodică suplă, de bună factură modală. În Cinci lieduri pe versuri de Emineșcu, performanța nu tocmai ușoară, Gh. Neaga reușește prin cîteva tușe „ironice” ale pianului și printr-o corectă „detașare” de vers, să evite imaginea, obișnuită și la noi, din păcate, a „romanței” eminesciene. Convingătoare de asemenea, caldă și echilibrată solista Radio-ului de la Chișinău, Elena Dimitriu. Mai trebuie amintită buna școală și aportul important în desfășurarea concertului de la Conservatorul „Ciprian Porumbescu”, al celorlalți instrumentiști invitați — pianistele Angela Socolov, Angela Neaga și Mariana Zagorschi, oboistul Vasile Hăbășescu, violonistii Elena Jordan și Vladimir Prjevalschi.

Cu siguranță, contactele tot mai strînse cu publicul și creația muzicală din România, blîndețea nu lipsită de spirit a moldovenilor, „răbdarea” încercată de tensiunea dorinței de înnoire, ne vor rezerva pe viitor surprize dintre cele mai plăcute.

Valentin Petculescu

t.v.

Pitoresc, dar mai ales melancolie

Iată chipul, cu amabilitate sau cu agresivitate bărbos, tînăr, de o intensă vitalitate (ați observat cum își fac loc pe micul ecran, de la o vreme, cu aparență stîmă și rează încapățînat, „sufletele moarte”?) al unui demnitar care-și stăpînește înțarea (jurnalista: injurii, calomnii, minciuni sfruntate îl asaltează cam din prea multe părți.) apare la televizor și spune, între alte fraze, aceasta: „E o dramă a vieții mele să devin ministru al culturii într-un moment cînd cultura merge atît de prost”.

O înfățișare leșită din comun, a unui uriaș-pitic din basmul Alba ca zăpada, ochi extrem de expresivi, o frunte dincolo de care nu se află vidul, sprincenele amuzant-amenințătoare, roștia elegantă. Un chip de intelectual, Pitoresc.

Și aflăm de la acest intelectual, în care atîta oameni de carte își puseseră și uneori își mai pun speranțele (indiferent de deosebiri de opinii politice) că situația cărții în România de azi e dezastruoasă. Că — să iau un singur exemplu — domnia-sa, o persoană clădită (cel puțin aparent) ca un luptător, a izbucit să obțină, pentru sprijinirea și dezvoltarea culturii noastre (în exercițiul 1991), 0,3 la sută din fondurile totale ale bugetului. Părăsim lumea pitorescului și ne lăsăm copleșiți de o neagră melancolie. Nu mă prîpesc la treburile miniștrilor (domnia-sa se pricepe? să sperăm că învață), dar făcînd haz de necaz, mă intrub: de la Dromichete încoace, a mai existat vreă epocă în care cultura să nu i se aloce nici măcar a treia parte din unu la sută, din cheltuielile anuale? Și cine s-a luptat, în guvern, pentru o asemenea „izbindă”, care este evident un dezastru? Un cărturar ce dădea și da semne că e chemat să devină un strălucit eseișt ori filosof al culturii, în rînd cu cei mari?

E o situație „pitorescă”, nu? Ce rost are să ne copleșescă melancolia? Și încă una neagră! (Folosesc termenii „pitoresc” și „melancolie” în sensul curent întrucîtva îndepărtat de cel utilizat în admirabila sa carte „Lăzăreșe și melancolie”, Să se fi născut o dată cu guvernul Iorga, care n-a plătit luni de zile salariile intelectualilor sătești) o jalnică tradiție, aceea a cărturarilor care, aflați la putere, dovedesc că disprețuiesc cartea? Nu cred. Dar nu mă pot să reproduc conținutul unei scrisori primite pe adresa acestei rubrici și adresate mie: „De ce te ocupi de televiziune? Nu vezi că se prăbușește Cartea?” Acel „boule!” e probabil o aluzie la mult discutata lege a proprietății funciare... Eu așa l-am înțeles, fiind cum sruine anonimul sau anonima din anonimă.

Bucuria mea, rîpede dusă, că — în 1990 — semianalfabeților le-au succedat în rosturi de conducere, intelectualii s-a dovedit, vede oricine, vană. Și totuși (întreb cu ultimul glas mai mult o speranță, un minister al culturii care este chiar al culturii nu poate face nimic — după dezastruosul 1990, cel mai sărac „an al cărții” din istoria postbelică — pentru ca lucrurile să se redreseze? Ministrul știe cu absolută precizie că vinovații sînt scriitorii, care nu mai scriu și cititorii care nu mai citesc... O fi! Dar dacă e prost informat? Sau incomplet. Cu cele aproximativ o mie de cărți care „zac” (scrise!) în tipografii și nu pot fi culese din cauza costurilor uriașe ale hîrtiei și ale spațiului tipografic, nu s-ar putea face, cu un mare efort din partea domniei-sa, un „an editorial” excelent? Sudați, bălăcăriți, calomnizați, acest demnitar (o spun exclusiv ca om care l-a citit cărțile, opere ale unui om puternic) trebuie (ah, uritul cuvînt „trebuie”, atît de neotrivit în muncile creatorilor!) să lase de o parte polemica și să găsească urgent soluții. O cultură nu se prăbușește pentru un an, ci pentru decenii. Din fericire, nu ne aflăm, în această situație, ci pe mucle de cuțit. Pe mine, ca om care l-a citit, „drama” sa mă impresionează. Atenție însă: acest intelectual de excelență calitate se poate transforma, prin vînt, într-o figură pitorescă, spre care să privesc cu decepție. Cu melancolie, unii ca mine. Cu totală dezamăgire sau chiar cu dezaprobare fătîșă, alții...

Florin Mugur

Marin Sorescu în limba lui Kadare

Trecut, editura „Rilindja” din Prishtina (Kosovo — Jugoslavia) a publicat un volum cuprinzând multe dintre cele mai cunoscute poeme ale lui Marin Sorescu. Versiunea albaneză se datorează unui statornic prieten al literaturii române, scriitorul și traducătorul Baki Ymeri. Cartea a apărut în colecția „Biblioteka Orfeu”, într-un tiraj de 3000 de exemplare și a fost îngrijită de cunoscutul poet kosovar Rrahman Dedaj.

Trebuie să spunem încă de la început că Baki Ymeri este un fin cunoscător al literaturii române, în general, și al poeziei, în special, din care a tradus un număr impresionant de autori în presa literară și la editurile din Jugoslavia. Pentru că stăpânește, în egală măsură, și limba română, traducătorul lui Marin Sorescu ne-a oferit, cu alte ocazii, și cealaltă fațetă a activității sale bilingve: a publicat, în reviste românești, excelente traduceri din poezia iugoslavă și, mai ales, kosovară.

Revenind la volumul Marin Sorescu — *Vino să-ți spun un cuvânt*, trebuie să remarcăm că traducătorul l-a împărțit în cinci cicluri: „Surisuri improvizate”, „Pe țărnuț gîndului”, „Îndreptînd greșeli”, „Copertile istoriei” și „Trebuia să fim fericiți”. În aceste cinci tarcuri simbolice, desigur, se află 93 de poeme, printre care multe dintre cele extrem de cunoscute, de notorietate, am putea pune („Capriciu”, „Șah”, „Ceramică”, „Trebuiau să poarte un nume”, „Contabilitate” etc.). Desigur că poezia lui Marin Sorescu va avea un impact puternic asupra poeziei de expresie albaneză, mai cu seamă asupra celei din Albania. Poezii din Kosovo, mai liberi în exprimare și în contactele cu poezia modernă, vor simți însă mai profund antiliterismul sorescian. Este dificil, desigur, și nici nu intenționăm în rîndurile ce urmează o privire minimă de analiză asupra poeziei lui Marin Sorescu. Tot ceea ce aș vrea să remarc

este că, prin caracteristicile ei de bază, această poezie se apropie și comunică, în bună parte, cu poezia kosovară, pe care Baki Ymeri o cunoaște direct de la sursă. Întîlnim, în această poezie, aceeași reflecție asupra existenței, condiției umane, spusă pe același ton agresiv, condimentat cu oralitate și doza obligatorie de prozaism. Această mitologie rurală, de esență balcanică. Același umor negru. Acestea ar fi numai câteva dintre motivele pentru care poeziile lui Sorescu se pot traduce fără dificultate în limba albaneză, ceea ce nu înseamnă că întreprinderea e la îndemîna oricui. Trebuie să fi poet, și încă unul de cea mai sensibilă fibră, pentru a reuși să pătrunzi în hătîșul zicerii soresciene.

În prezentarea volumului citat, criticul Ramadan Musliu din Prishtina scria

Un minut de poezie

POEZIE

Elemente

Prin mii de chipuri, necurmat șuvoi
nu voi trăiți : viața trăiește-n vol.

Sub plug, răbdînd brăzdarca ca pe-un
pămîntu-și umple tainița cu aer. vaer,

Așa rodește, zodia lui se-ncheagă
ca-n pintoc femeiesc vecia-întreagă.

Apa, cărînd păcatele încet,
ne curăță de trup pin'la schelet.

Rămîno focul pilpiind în aiurare —
— în spuza lui, femeia-l gata de
și, vulpeșă, se perpelește, se frămîntă,
pecelluind cu moartea-nția nuntă. culcare

TRADUCERE

César Vallejo (Peru)

Perechi

Pe de-a întregul. În plus, viață !
Pe de-a întregul. În plus, moarte !

Pe de-a întregul. În plus, tot !
Pe de-a întregul. În plus, nimic !

Pe de-a întregul. În plus, lume !
Pe de-a întregul. În plus, colb !

Pe de-a întregul. În plus, Domnul !
Pe de-a întregul. În plus, nimeni !

Pe de-a întregul. În plus, niciodată !
Pe de-a întregul. În plus, totdeauna !

Pe de-a întregul. În plus, aur !
Pe de-a întregul. În plus, fum !

Pe de-a întregul. În plus, lacrimi !
Pe de-a întregul. În plus, risete !

! Pe de-a întregul !

(9 Nov. 1937)

Poezie și traducere de
Mihai Cantuniari

În revista *Fjala* din oombrie a.e. : „Cititorii noștri vor fi fericiți să ia din nou contact cu poezia lui Sorescu prin recentul volum de poezii alese apărut în traducerea lui Baki Ymeri sub titlul *Vino să-ți spun un cuvânt*. Prin ce te cucerește poezia lui Sorescu ? Prin parodie, ironie și grotesc ca principale coordonate ale unei gândiri originale. Sub parodie și grotesc se ascund însă sensuri adînci, idei fundamentale de un tragism zguduitor, o sensibilitate tragică ce impresionează prin puritatea sentimentului. Poezia lui Sorescu ne aduce în prim-plan o conștiință, un gânditor capabil să-și bată joc de prostie, să persifleze reaua înțelegere a lucrurilor și absurdul istoriei, să ne facă să zîmbim printr-un umor de calitate, de bun gust, în care plînsul dă în ris și invers”.

Poetul Ramadan Dedaj, redactor de carte, îl caracteriza astfel pe poetul român : „Marin Sorescu are un limbaj figurativ și o filosofie de viață prin care comunică într-un mod original și extrem de interesant. În paradusul discursului poetic al lui Sorescu se simt mîndria și curajul românului de a batjor

cori și biciui cu ironia și parodia, încă din anii '60, dictatura și totalitarismul stalinist din România”.

Trebuie să mai adăugăm, ca o completare la succinta prezentare a volumului, că Baki Ymeri stringe între copertile acestuia și un număr de poeme soresciene traduse de alți doi sirguincioși și avizați traducători din limba română : *Reep Ismajli* și *Sat Noksii*, dînd astfel un aport complet la cunoașterea poeziei lui Sorescu în Kosovo.

În ceea ce privește calitatea traducerii, putem afirma că este de o mare fidelitate, atît în formă, cît și în spirit, reușită facilitată, de altfel, de lexicul unei limbi balcanice, albaneza, de o mare putere de sinteză, ca și de cunoașterea perfectă, din partea traducătorului, a limbii române.

Salutăm, în încheierea acestei prezentări, apariția volumului de poeme Marin Sorescu, pe care îl considerăm de o importanță deosebită în apropierea culturii române de o cultură-soră din Balcani.

Marius Dobrescu

Urmare din pag. a 16-a

DESCOPERIREA ȘI ÎNTREBUINȚAREA PETEI DE CERNEALĂ SIMPATICĂ

aceea a unui pachet de gumă de mestecat, cu mentă, dotat cu o ingenioasă capcană pentru șoareci. Acceptînd să ia o lamă de gumă, fraierul simțea în buricele degetelor lui naive o înțepătură ascuțită, cînd fierul îi prindea degetul. În general, prima reacție era de durere, după care se trecea la un ris contagios și în final se ajungea la un fel de înțelepciune populară. Nu-i nici un secret că gagul cu guma de mestecat a îndulcit considerabil situația la Alamo și, în ciuda faptului că nu a rămas nici un supraviețuitor, majoritatea comentatorilor sînt de părere că, fără acest mic giumbușluc, lucrurile ar fi putut lua o întorsătură mult mai gravă.

Odată cu Războiul Civil americanii au trebuit să facă față ororilor unei națiuni în destrămare ; și, în vreme ce generalii nordiști și-au ales, ca mijloc de amuzament, paharul cu picurător, Robert E. Lee a depășit multe momente cruciale printr-o excelentă utilizare a florii-stropitoare. În perioada de început a războiului, nici unul din cei tențați să miroasă „frumoasa garoafă” pe care Lee o purta la rever nu a scăpat fără o doză generoasă de apă din Swanee. Totuși, pe măsură ce pentru suferințele lucrurile mergeau spre mai rău, Lee a renunțat la acest artificiu odată la modă și a recurs pur și simplu la o

piuneză pe care o plasa pe scaunul celor pe care nu-i avea la inimă.

După război și în primii ani ai începutului de secol sfera scamatoriilor a fost net dominată de praful de strănutat și de o mică conservă de tablă pe care stătea înscris cuvîntul „migdale” și din care țigheau, drept în mura victimei, o serie de arcuri uriașe sub formă de șerpi. Se spune că J. P. Morgan ar fi preferat primul articol, iar cel mai vîrstnic dintre Rockefelleri ar fi înclinat către cel de-al doilea.

După care, în 1921, un grup de biologi care organizaseră în Hong Kong o întîlnire în vederea cumpărării de costume au descoperit pata de cerneală simpatică. Aceasta fusese pentru multă vreme o mostră a repertoarului oriental de diversivni și nu puține au fost dinastiile care au reușit să-și păstreze puterea printr-o strălucită manipulare a ceea ce părea a fi o sticlă din care se vărsase o urită pată de cerneală, dar care în realitate se dovedea a fi o pată de cositor.

S-a descoperit ulterior că primele pete de cerneală erau grosolane, cu un diametru de 11 picioare și nu păcăleau pe nimeni.

Cu toate acestea, odată cu descoperirea conceptului de dimensiuni mai mici, datorat unui fizician elvețian care a demonstrat că un obiect care are o dimensiune anume ar putea fi micșorat „prin simpla sa micșorare”, pata de cerneală simpatică și-a intrat în propriile-i drepturi.

Și a rămas în propriile-i drepturi pînă în 1934, cînd Franklin Delano Roosevelt a trecut-o în ale altcuiva. Roosevelt a folosit-o cu inteligență pentru a pune capăt unei greve din Pennsylvania, ale cărei detalii sînt foarte amuzante. Liderii laburisti și ai administrației erau într-o situație foarte jenantă, fiind convinși că se vărsase o sticlă cu cerneală, compromișind total nepretuita sofa Empire a cuiva. Vă dați seama ce ușurare au simțit cînd au aflat că nu era decît o glumă. La trei zile după aceea s-au redeschis oțelăriile.

moda, altfel

Promenada sentimentală

În îmbrăcămintea feminină, ceea ce s-a schimbat mai întîi a fost mîneca, a cărei mărime „lipsită de măsură” se acomodează unor schimbări complicate, alambicate, „învoănate” (n.a.), cit mai late (cam ca astăzi... sau poate pînă jeri și tot... n.a.) ; deasupra rochiei — o mană, un mantou sau o manteluță. Și crinolina — regina, la început modestă (așa încep toți, cu mor-

destie), ezitantă (e un fel de a vorbi ?), apoi agresivă pînă la a deveni o adevărată colivie de metal și arcuri, ha, ha, ca să-l dea amploare și somptuoșitate fustei... „mai ales în spate” ; mai bine de zece ani a furnizat subiecte savuroase caricaturistilor de la jurnalele ilustrate și nenumăratelor almanahuri cu „dessins comique” ; a fost folosită ca ascizătoare de fraude, a trecut la vamă dantele, tabac, țigări, alcool și vînat interzis. Crinolina aducea un pic cu „les paniers d'antan”, reeditînd o aberație a gustului public.

Dar balurile... ? ...balurile albe... unde sînt balurile de altădată... ? și „prinții cu ochii dulci, de ciocolată”, umerii goi, continuați de volane, flori și sfiori, sîrme și sîrmușe și balene (e vorba de baleine) și pene și sărutări pudrate, cu pretenții perene și multe dantele, dantele, dantele cu raze de stele, plisate și ele...
Un desen de Deveria, intitulat „Une

élégante sous LOUIS Philippe”, ne arată o pălărie cu care numai un curcan pregătit pentru o zi festivă a unui imperator ar putea rivaliza.

A trecut de mult epoca în care pictorii nu „portretizau” decît pe marii seniori : pictorii voiau (paradoxal) să trăiască și în realitate și pentru posteritate, iar „efigiile” burghoze le erau solicitate ; cînd schimbi sau confunzi majoritatea cu plebea, trebuie să mînnici de la plebe ; apar portrete sau portrețele, medalii comemorative și... portrete de bunici, bunicele, mătuși și unchiuleți, nepoți și nepoței ; sînt materialul didactic al MODEI.

Îmi plac bucelele peste urechi „en oreilles de chien dîtes à la Savign”, LITERATURA... ! plină de descrieri minuțioase, „cocuri înalte de păr împletit cu panglici, dantele și flori, care se ascundeau, izbuceau sau abia se salveau sub pălăriile mai mult sau mai puțin închise sub bărbie. Impetuozita-

tea acestor cocuri este inseparabilă nu numai de portretele tipice ale burghozelor acelor timpuri, ci și de cele ale muncitorilor din breasia Modei, a vînzătoarelor și a acelor lorettes, pe care dicționarele le califică pline de severitate ca fiind „femmes élégantes et de mœurs faciles”. Aceste cocuri, care sîntuează cu exactitate silueta feminină a epocii Louis-Philippe, au pus un accent grav în moda masculină prin celebrul *toupet*, un buchețel de bucle, agresiv „plantées au-dessus du front”. Știu eu pe cineva căruia iar sta mult mai bine acest *toupet* de bucle decît tupeul cu care se mișcă prin lume. Dar nu-l interesează moda, deocamdată.

Corina Cristea

WOODY ALLEN

AMINTIRI DIN ANII DOUĂZECI

Am venit pentru prima dată la Chicago prin anii douăzeci și asta pentru a asista la o luptă. În nest Hemingway era cu mine și stăteam amândoi în cantonament la Jack Dempsey. Hemingway tocmai terminase două povestiri despre boxul profesionist și în vreme ce eu și Gertrude Stein eram de părere că erau destul de curățate, amîndoi consideram că totuși mai trebuiau lucrate. Îl tachinam pe Hemingway a-propo de romanul ce urma să-i apară și rîdeam și ne distram și pînă la urmă ne-am pus mănuși de box și el mi-a dat borșul.

În acea iarnă, Alice Toklas, Picasso și cu mine am închiriat o vilă în sudul Franței. Pe atunci munceam din greu la ceea ce simțeam că ar fi un roman american de importanță majoră, dar nu l-am dovedit, întrucît literale erau prea mici.

După-amiaza, Gertrude Stein și cu mine obișnuim să mergem la vinătoare de obiecte de artă prin magazinele locale și îmi amintesc că odată am întrebato-dacă credea că voi deveni scriitor. În tipicul ei stil criptic pe care îl gustam cu toții mi-a răspuns „Nu”. Am luat răspunsul drept „Da” și a doua zi m-am imbarcat spre Italia. Italia și în special Veneția mi-au amintit de Chicago, întrucît ambele orașe au canale și străzile sînt ticsite cu statui și catedrale, create de cei mai mari sculptori ai Renașterii.

În luna aceea ne-am dus la atelierul lui Picasso din Arles, care pe atunci se numea Rouen sau Zurich, pînă cînd francezii l-au rebotezat în 1539 sub Ludovic cel Incert. (Ludovic a fost un rege bastard din secolul al XVI-lea, extrem de meschin cu toată lumea). Picasso tocmai își începea atunci ceea ce lumea avea să cunoască mai tîrziu drept „perioada albastră”, dar întrucît Gertrude Stein și cu mine ne oeam cafeaua împreună cu el, s-a produs un decalaj de zece minute. Această perioadă a durat patru ani, așa încît cele zece minute nu au contat prea mult.

Picasso era un bărbat scund, cu mers caraghios, și anume, își măsura fiecare pas cu multă grijă, punînd un picior în fața celuilalt, zicînd că astfel „la măsură”. Notiunile lui delicioase ne stîrneau risul, dar către sfîrșitul anilor treizeci, cu amploarea pe care o luase fascismul, nu prea mai aveai de ce să rîzi. Examinînd cu atenție cele mai recente lucrări ale lui Picasso. Gertrude Stein și cu mine am fost de părere că „arta, toată arta nu este decît o expresie a ceea”. Picasso ne-a contrazis, spunînd: „Încă mă în pace. Mănînc”. Senzația mea este că Picasso avea dreptate. Într-adevăr, mîncă.

Atelierul lui Picasso era foarte diferit de cel al lui Matisse, prin aceea că, în timp ce la Picasso domnea neorînduiala, Matisse ținea totul într-o ordine perfectă. În mod surprinzător, realitatea era alta. În luna septembrie a aceluiași an Matisse a primit o comandă pentru o alegorie, dar nu a reușit s-o picteze deoarece a survenit boala soției sale și în final s-a recurs la tapet.

Îmi amintesc totul cu exactitate deoarece era chiar înainte de iarna în

care am stat cu toții într-un apartament ieftin din sudul Elveției, unde din cînd în cînd începea să plouă, pentru ca mai tîrziu, la fel de brusc, să se oprească. Juan Gris, cubistul spaniol, o convinsese pe Alice Toklas să-i pozeze pentru o natură statică, după care, în virtutea concepției sale abstracte tipice asupra obiectelor, se apucase să-i reducă chipul și trupul la formele lor geometrice de bază, pînă cînd a venit poliția și l-a întrerupt din activitate. Gris era tipul spaniolului de provincie și Gertrude Stein spunea că numai un adevărat spaniol se putea comporta așa; cu alte cuvinte, vorbea în spaniolă și din cînd în cînd își vizita familia în Spania. Era un spectacol cu adevărat minunat.

Îmi amintesc că într-o după-amiază eram cu toții într-un bar din sudul Franței, cînd Gertrude Stein ne-a spus: „Mi-e greață”. Treaba asta i s-a părut lui Picasso foarte amuzantă, în timp ce Matisse și cu mine am luat-o drept iudiciu că e cazul să plecăm spre Africa. Șapte săptămîni mai tîrziu, în Kenya, am dat peste Hemingway. Acum bronzat și cu barbă, începuse deja să dezvolte acel stil familiar de oroză în jurul ochilor și al gurii. Aici, în neexploratul continent întunecat, Hemingway se luptase vitejește cu neplăcerea de a avea buzele arse.

„Care-i mișcarea, Ernest?” l-am întrebato. A devenit imediat elocvent pe tema morții și a aventurii, așa cum numai el putea să fie; și cînd m-am trezit, instalase deja cortul și se așezase lângă foc, pregătindu-i aperitive pentru toată lumea. Îl tachinam că își lăsase barbă și rideam și beam cognac și apoi ne-am pus mănușile de box și el mi-a dat borșul.

În anul acela am plecat pentru a doua oară la Paris pentru a discuta cu un compozitor european, nervos și subțirel, cu profil acvilin și ochi deosebit de ageri, care urma să devină într-o bună zi Igor Stravinski și mai apoi cel mai bun prieten al acestuia. Am rămas pentru cîtiva vreme la Man și Sting Ray și Salvador Dali a venit de cîteva ori să ia masa acolo și Dali s-a notărit să deschidă o „personală” și expoziția a avut succesul scontat, fiind vizitată în final numai de artist și a fost o iarnă franțuzească extrem de veselă.

Îmi aduc aminte că într-o noapte Scott Fitzgerald se întorcea împreună cu soția de la petrecerea de anul nou. Era în aprilie. În ultimele trei luni nu consumaseră nimic altceva decît șampanie și într-una din săptămîinile trecute, în țînută de seară, se aventuraseră cu limuzina lor înspre ocean, folosind ca trambulină o stîncă de nouăzeci de picioare.

Cei doi Fitzgerald aveau ceva adevărat, valorile lor erau elementare. Erau niște oameni foarte modești și îmi amintesc cît de flatați se simțiseră cînd Grand Wood îi convinsese să-i pozeze pentru al său „Gotic american”. Zelda mi-a povestit că în timpul ședintelor, lui Scott îi tot cădea furca din mînă.

În anii care au urmat relațiile mele cu Scott au devenit din ce în ce mai amicale și cei mai mulți dintre prietenii noștri erau convinși că Scott își mo-

delase protagonistul ultimului său roman după mine și că eu îmi modelasem viața după ultima sa carte și, una peste alta, în final am sfîrșit prin a lăsa în judecată de către un personaj de roman.

Problema lui Scott era disciplina de muncă și, cu toate că o admiram pe Zelda, nu puteam să nu fiu de părere că avea o influență negativă asupra activității lui, reducîndu-i productivitatea de la un roman pe an, la o rețetă ocazională de pregătire fructele de mare și o serie de virgule.

Pînă la urmă, în 1929, am plecat cu toții în Spania, unde Hemingway mi l-a prezentat pe Manolete, un tip de o sensibilitate ce friza efeminarea. Purta un costum strîns pe trup, de toreador sau, uneori, pantaloni pînă la

gleznă. Manolete era un mare, mare artist. Dacă nu ar fi optat pentru lupta cu taurii, grația lui i-ar fi cîștigat cu ușurință un post de contabil de renume mondial.

În acel an m-am distrat de minune în Spania și am călătorit și am scris și Hemingway m-a luat cu el la pescuit și am reușit să prind patru conserve și am ris și Alice Toklas m-a întrebato dacă eram îndrăgostit de Gertrude Stein, căci îi dedicasem o carte de poezii, deși erau ale lui T.S. Eliot și i-am răspuns că da, o iubeam, dar treaba era lipsită de perspectivă, pentru că ea era mult prea inteligentă pentru mine și Alice Toklas a fost de acord și apoi ne-am pus mănușile de box și Gertrude Stein mi-a dat borșul.

DESCOPERIREA ȘI ÎNTREBUINȚAREA PETEI DE CERNEALĂ SIMPATICĂ

În u aveam nici o dovadă că pata de cerneală simpatică ar fi apărut în Vest înainte de anul 1921, deși se știe că Napoleon se distra de minune cu buzzer-ul de amuzament, un dispozitiv ce poate fi acuns în palmă și care la contact provoacă o vibrație de tip electric. Napoleon avea obiceiul să-și ofere, în semn de prietenie, mîna regală cîte unui demnitar străin, palma nebanuitoarei victime primînd vibrația, după care Imperatorul izbucnea într-un ris imperial, în vreme ce fraierul, roșu tot

la față, sălta într-un dans improvizat, spre deliciul întregii curți.

Buzzer-ul a suferit numeroase modificări, dintre care celebră este cea apărută după introducerea gumel de mestecat de către Santa Anna (în opinia mea guma de mestecat a fost la origine un soi de mîncare de-a nevesti-sii care îți rămînea pur și simplu în gît) și a căpătat în final o nouă formă, anume

In românește de Mia Nazarie

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Mitocănia ca stare de spirit

Am asistat, deunăzi, în cursul unei partide libere la o scenă pe care n-o credeam posibilă într-un joc de gentlemani cum e bridge-ul și care, dincolo de faptul că m-a stupefiat, m-a lăsat cu un mare semn de îndoială vis-a-vis de probabilitatea accesului nostru curînd la ceea ce înțelegem prin civili-

zație interioară. Iată-o, așa cum s-a desfășurat: un jucător cu acte în regulă, refuzat, poate, de șansă, ori, mai degrabă, de propria-i mediocritate, ca să nu zic nepricepere, se vede scos în afara jocului în modul cel mai firesc cu putință printr-un simplu și civilizată enunt de non-combat din partea echipierului. În loc să primească demn situația oricît de inconvenabilă, respectivul face ca în amorul stupid, sau ca în politica proastă, o criză de autoritate călcată pe coadă, scoate adică un șelălăit scîrbos și oligofren, în ale cărui spume tulburi cloceau insulta, amenințarea, șantajul, interzîcîndu-și pur și simplu ex-partenerul care, din timiditate, din greșală, din bună cuviință sau din toafă la un loc n-a putut evi'a dizgrațiosul spectacol. Întimplată la masa de joc, deci — cum ar veni — în vîzul lumii, scena aceasta impune o

concluzie — așa zicînd — la vedere și sugerează o morală ca de fabulă. Concluzia vizibilă e că actele de gentleman ale jucătorului în cauză erau false, el fiind funcționalmente mitocan. Morala ascunsă în fabulă spune să nu intri în joc alături de asemenea specimene pentru că nu te poți numai pe tine în situații penibile dar devii fără să vrei complice la alterarea jocului. Cum să afli însă, din capul locului, că ai de-a face cu un astfel de partener?! De regulă, mitocănia tine de comportament și se manifestă imprevizibil, uneori neanunțată de nimic ba dimpotrivă, precedată de atitudini elegante. La urma urmelor, chiar un jucător civilizată poate cădea în anumite contexte și sub presiunea temperaturii, în poziții mitocănești, pentru care în clipa următoare nu va ezita să-și prezinte scuze. Nu aceste reacții sînt intolerabile.

deși nu sînt oricum de laudat, ci acelea care atestă — fiindu-le reflexul în comportament — o sensibilitate și uneori, o gîndire de tip mitocănesc. Mitocănia ca stare de spirit — iată ceva absolut incompatibil cu jocul de bridge și, totodată, principalul dusman al civilizației interioare. Cum fără aceasta din urmă viața intelectuală (dacă nu și viața în general) este impracticabilă, cum bridge-ul face parte din viața intelectuală, se înțelege de ce nici un preț nu e prea mare pentru a elimina din joc acest cancer al sensibilității (afective și intelectuale) care e mitocănia. Parafrazînd, am putea spune că dacă mitocănie este, nimic nu este... Cel puțin în bridge, în dragoste și în politică. Întrucît, firește, se poate vorbi despre o politică a dragostei de bridge.

Laurențiu Ulici